

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Reflexe komunistického Československa v současné
výuce základů společenských věd**

Eva Šelepová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Učitelství pro střední školy

Studijní obor Základy společenských věd - geografie

Diplomová práce

**Reflexe komunistického Československa v hodinách
základů společenských věd**

Eva Šelepová

Vedoucí práce:

PhDr. Přemysl Rosůlek, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

České Budějovice, duben 2013

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své diplomové práce PhDr. Přemyslu Rosůlkovi, Ph.D. za podnětné připomínky a rady.

Obsah

Seznam důležitých zkratk:	1
1 Úvod	2
2 Vývoj problému	7
2.1 Mladí lidé a historie	7
2.2 Vyrovnávání se s minulostí	9
2.3 Devadesátá léta a začátek jednadvacátého tisíciletí	9
2.4 První desetiletí jednadvacátého tisíciletí	11
2.4.1 První kroky ministerstva školství	11
2.4.2 Organizace Člověk v tísni a jejich prvotní výzkumy	12
2.4.3 Výzkum Blaženy Gracové	13
2.4.4 Ústav pro studium totalitních režimů	14
2.5 Zásadní rok 2009	15
2.5.1 Další výzkum Člověka v tísni	15
2.5.2 Široká odborná a společenská debata	15
2.5.3 Výzkum skupiny vzdělání Ústavu pro studium totalitních režimů	16
2.5.4 Učitelské noviny	17
2.5.5 Centrum pro občanské vzdělávání	18
2.5.6 Nové aktivity Ústavu pro studiu totalitních režimů	18
2.6 Komunisti se bouří	19
2.7 Pozvolné řešení problému	21
2.7.1 Portál Moderní dějiny.cz	21
2.7.2 Metodická příručka Mladá Boleslav	22
2.7.3 Post Bellum	23
2.7.4 Národní ústav pro vzdělávání	24
2.7.5 Pomoc učitelům z Ústavu pro studium totalitních režimů	25
2.7.6 Výzkum Ústavu pro studium totalitních režimů	25
2.7.7 Nástrahy výuky moderních dějin	27
2.8 České Budějovice protesty studentů proti komunistické radní	28
2.9 Ředitelé nezvou do škol disidenty	31
3 Předmět základy společenských věd	33
4 Metodika	36
4.1 Charakteristika výzkumného souboru	37
4.2 Zpracování dat	38

5	Získaná data a jejich vyhodnocování.....	39
5.1	Výsledky identifikačních otázek	39
5.2	Spokojenost učitelů s hodinovou dotací pro předmět základy společenských věd.....	41
5.3	Spokojenost se současným školním vzdělávacím programem potažmo se školskou kurikulární reformou	43
5.4	Jak probíhá reálná výuka v hodinách základů společenských věd o komunismu	46
5.5	Informovanost studentů o problematice a jejich zájem o ní z pohledu učitelů	50
5.6	Jak učitelé využívají pomůcek, exkurzí, besed, výletů a školních projektů k zatraktivnění tématu.....	57
5.7	Jak učitelé využívají možností na rekvalifikaci v oblasti výuky o komunismu	61
5.8	Výsledky závěrečných ukončovacích otázek	65
5.9	Vyhodnocení dat	67
6	Závěr.....	73
7	Seznam zdrojů	78
	Literární zdroje	78
	Internetové zdroje	78
	Časopisové a novinové zdroje	84
8	Resumé.....	86
9	Přílohy	87
	Příloha č. 1: Otázky pro polostrukturovaný rozhovor	87
	Příloha č. 2: Transkripce polostrukturovaného rozhovoru Gymnázium 1 (pilotáž)	88
	Příloha č. 3: Transkripce polostrukturovaného rozhovoru Gymnázium 2	91
	Příloha č. 4: Transkripce polostrukturovaného rozhovoru Gymnázium 3	95
	Příloha č. 4: Transkripce polostrukturovaného rozhovoru Gymnázium 4	100

Seznam důležitých zkratk:

ČSSD – Česká strana sociálně demokratická

ČSI – Česká školní inspekce

KSČM – Komunistická strana Čech a Moravy

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

RVP – Rámcový vzdělávací program

RVP G – Rámcový vzdělávací program pro gymnázia

ŠVP – Školní vzdělávací program

ÚSTR – Ústav pro studium totalitních režimů

ZSV – Základy společenských věd

1 Úvod

Letos tomu bude 24 let, co se ve střední Evropě zhroutily komunistické režimy. Hodně se od té doby změnilo a doba komunistického Československa, se stala součástí moderních dějin 20. století. Česká společnost se musela na začátku svojí nové demokratické éry nějak postavit ke své komunistické minulosti a vyrovnat se s ní. Ačkoli se to nemusí zdát, vyrovnávání s minulostí je velmi složitý proces a ani v současné době se nedá hovořit o tom, že by česká společnost byla se svou komunistickou minulostí zcela vyrovnaná. Zásadním problémem ve vyrovnávání se s minulostí je to, jak se k ní postavit. To je snad nejdůležitější ve školní výuce o tomto problematickém období a pro učitele je to velká pedagogická výzva. Není lehké učit žáky o něčem, na co vlastně nepanuje ve společnosti jednoznačný názor. Objektivita a nezaujatost je alfou a omegou dobrého pedagogického působení učitele na žáky. Nesporné je, že jako společnost bychom neměli dopustit, aby se na dobu čtyřicetileté vlády komunistické strany zapomnělo. Dnešní generace středoškoláků období komunistické totality nezažila a nemůžeme spoléhat na to, že se například o komunistických zločinech dozví při výchově ve svých rodinách.

Obecně se už dlouhodobě má za to, že jsou moderní dějiny ve školní výuce zanedbávány, a že obvykle poslední, co se z dějin 20. století žáci ve škole dozví, je látka druhé světové války. O tom, že se o komunistickém Československu ve školách neučí dostatečně, vyšlo v posledních deseti letech mnoho článků v českých periodikách a celkově se tomuto tématu v médiích věnovalo hodně prostoru. Z osobní zkušenosti mohu tato tvrzení bohužel jen potvrdit a potvrzovaly je vlastně i výsledky jednotlivých průzkumů, které byly na toto téma donedávna provedeny.

Dějiny, a to i ty moderní, jsou ve školách pochopitelně doménou dějepisu. Ovšem předmět základy společenských věd je právě v oblasti moderních dějin s dějepisem silně spjatý. Zejména pokud se jedná o oblast politologie, politických ideologií, práva nebo například ekonomie, učitelé se tu otevírá obrovský prostor pro porovnávání současného stavu věcí s minulým režimem. Navíc školská reforma

dává dějepis, společenskovední základ a ještě geografii do společné vzdělávací oblasti Člověk a společnost.

Na tomto místě je nutné taky zmínit důležitou informaci o volbě jednotného označení předmětu „základy společenských věd“ pro název diplomové práce i pro použití v celé práci. Rozhodla jsem se tak proto, že se jedná o nejrozšířeněji používaný název pro zkoumaný předmět. Někde se setkáme například s názvem „společenskovední základ“, jinde se vyučují „společenské vědy“. Pojem základy společenských věd jsem zvolila už proto, že právě tak je tento předmět pojmenován v názvu oboru, který studuji – Geografie a základy společenských věd.

Protože studuji tento obor v programu Učitelství pro střední školy, zajímalo mě, jak – a jestli vůbec - je na středních školách v hodinách základů společenských věd reflektováno období komunistického Československa. Proto jsem se rozhodla udělat kvalitativní výzkum na toto téma. Jako výzkumný vzorek jsem zvolila učitele základů společenských věd na gymnáziích. Ta, jako poskytovatelé všeobecného středoškolského vzdělání, by se touto problematikou měla v rámci středních škol v České republice zabývat především. Dotazování se bude týkat jen pedagogů, kteří vyučují základy společenských věd. Bylo by jistě zajímavé do výzkumu zahrnout i informace od studentů gymnázií, ovšem vzhledem k plánovanému rozsahu této práce, jsem se rozhodla zabývat se problematikou reflexe komunistického Československa jen z pohledu pedagogů základů společenských věd, nebo podobných společenskovedních předmětů na gymnáziích.

Žiji v Českých Budějovicích, a proto jsem zkoumala učitele gymnázií v Českých Budějovicích, a to nejen z důvodu dobré dostupnosti do výzkumného terénu, ale dalším aspektem této volby je i situace, která v Českých Budějovicích nastala po krajských volbách na podzim roku 2012. Českobudějovičtí studenti a studenti z blízkého okolí se výrazně projeví proti obsazení resortu školství zástupkyní Komunistické strany Čech a Moravy a celkově zaujali velmi negativní postoj ke spolupráci vítězné České strany sociálně demokratické s komunisty na krajské úrovni. Protestující studenti vytvořili poměrně radikální iniciativu „Komunisti nepatří

ke kormidlu“, uspořádali několik protestních akcí, sepsali petici a také drželi protestní hladovky.

Prvotním předpokladem bylo, že reflexe komunistického Československa v hodinách základů společenských věd není dostatečná a obávala jsem se i případu, že není vůbec žádná. Ovšem po událostech se studentskými protikomunistickými akcemi na přelomu roku 2012 a 2013, jsem začala doufat v zajímavé výsledky mého výzkumu.

Hlavním cílem této práce je tedy zjistit, jak se v hodinách základů společenských věd vyučuje o době komunismu v Československu. Cílem mého výzkumu je potvrdit nebo vyvrátit hypotézu, že v hodinách základů společenských věd není ze strany učitelů dostatečně reflektováno období komunistického Československa.

V této diplomové práci budou řešeny i další výzkumné otázky: Zdali jsou učitelé spokojeni se současnou hodinovou dotací pro předmět základy společenských věd a jestli mají pro svou výuku dostatečný prostor; zdali jsou spokojeni se svým současným školním vzdělávacím programem; jak probíhá současná reálná výuka o komunismu v předmětu základy společenských věd; jaká je informovanost studentů o komunistickém Československu a jaký je jejich zájem o toto téma z pohledu učitelů; jak učitelé využívají možností pro zatraktivnění výuky o tématu; jak učitelé využívají možností na rekvalifikaci v oblasti výuky o komunismu

Pro objasnění hypotézy a výzkumných otázek budou nejprve v teoretické části práce vymezena teoretická východiska výuky moderních dějin. Zaměřím se na problematiku vyrovnávání české společnosti s komunistickou minulostí, dále na chronologický vývoj problému s nedostatečnou výukou moderních dějin na našich školách a také se zaměřím na specifické regionální znaky studentstva, se kterým pracuje můj výzkumný vzorek učitelů. V druhé části práce budu vyhodnocovat odpovědi respondentů.

Ke sběru dat do výzkumné části této diplomové práce byla zvolena metodika kvalitativního šetření formou polostrukturovaného rozhovoru. Předkládaná diplomová práce je případovou studií.

Tato diplomová práce je kromě úvodu a závěru členěna do čtyř hlavních kapitol. V první z nich bude zmapován vývoj popisovaného problému. Bude zde uvedeno, jak důležité je, aby se mladí Češi orientovali v moderních dějinách a aby byli seznámeni s tím, jak vypadalo komunistické období v Československu. Naznačím také, jak probíhá nelehký proces vyrovnávání se našeho národa s komunistickou minulostí a že to do značné míry úzce souvisí právě s problémem nedostatečné výuky o totalitním Československu na našich školách. Postupovat se bude chronologicky se snahou zmínit se o všech důležitých momentech, dokumentech či výzkumech, které nějak ovlivňovaly proces vyrovnávání s minulostí a výuku moderních dějin na školách v České republice.

V další kapitole bude opět potupováno chronologicky a zde se zaměřím na to, jak byl problém s nedostatečnou výukou o komunistickém Československu postupně řešen, ruku v ruce s tím, jak postupoval proces vyrovnávání se minulostí. Velký prostor bude věnován iniciativám nejrůznějších neziskových organizací, které se snažily učitelům pomoci při výuce moderních dějin různými prostředky. V neposlední řadě se v této kapitole bude věnovat protikomunistickým studentským iniciativám v Českých Budějovicích, které zahájily činnost po krajských volbách v roce 2012.

Následuje kapitola o metodice, ve které popíši podrobně metodologii výzkumu, zvolený výzkumný vzorek, svůj vstup do výzkumného terénu. Po ní je zařazena kapitola Získaná data a jejich vyhodnocování. V té budou získaná data nejprve prezentována přehledným způsobem a potom vyhodnocena.

Protože se v této diplomové práci zaměřuji na problematiku čistě českého prostředí, čerpala jsem převážně z českých zdrojů a literatury. V teoretické části je ovšem poměrně stěžejním dílem kniha francouzské autorky Françoise Mayer z roku 2003 *Češi a jejich komunismus*. V ní obsáhle popisuje, jak se Češi vyrovnávají se svojí minulostí. Dále jsem čerpala z monografií, které se věnují reflexi komunistického Československa v současnosti, například knihu Michala Kubáta *Postkomunismus a demokracie*.

Pro tuto diplomovou práci jsou stěžejní především články z odborných časopisů. Zejména jsem pracovala s *Učitelskými novinami*, s časopisem *Soudobé dějiny* nebo *Dějiny a současnost*.

Hojně bylo využíváno českých internetových zdrojů, zejména internetové verze českých celostátních deníků, protože zpracovávané téma zde bylo v rámci veřejné debaty značně reflektováno. Navíc zasahuje téma mé diplomové práce do velmi nedávné minulosti a neexistuje na něj tudíž ještě dostatečné množství odborně zpracovaných článků nebo monografií. Nejvíce jsem používala portály České televize, informační a zpravodajské portály iDNES.cz, Lidovky.cz a iHNED.cz. V jednom případě jsem se musela uchýlit i využití sociální sítě jako zdroje informací.

Aby mohl být zhodnocen vývoj problému se vzděláváním v oblasti moderních dějin na našich školách, podstatnou součástí zdrojů diplomové práce tvoří výzkumné zprávy z šetření, která na téma reflexe komunistického Československa už v minulosti proběhla. Jedná se o třeba o zprávu z roku 2001 Jiřího Vagenknechta o situaci ve výuce dějepisu na školách od České školní inspekce, dále je to výzkumná zpráva Blaženy Gracové, kterou prezentovala na Seminári ke koncepci výuky dějepisu a občanské nauky na základní a střední škole zorganizovaný Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy v Telči v roce 2007. Další důležité výzkumy poskytla organizace *Člověk v tísni* nebo pracovníci Ústavu pro studiu totalitních režimů Jaroslav Pinkas a Vojtěch Ripka.

Dotazník, který budu používat při polostrukturovaném rozhovoru s respondenty, je sestaven ze třiceti otázek. Otázky byly na základě jejich tematického zaměření rozděleny na devět tematických sekcí, které potom zjednoduší vyhodnocování získaných dat.

2 Vývoj problému

2.1 Mladí lidé a historie

„Historie je učitelkou života.“¹ To je citát, jehož autorem je údajně antický řečník, politik, filozof a spisovatel Marcus Tullius Cicero. Bývalý vůdce Sovětského Svazu Michail Sergejevič Gergačov prý řekl: „Dějiny se nevracejí. Nelze je opakovat. Tím důležitější je chápat jejich smysl a poučení, která z nich plynou.“² „Dějiny učí, že demokracie bez hodnot se snadno promění ve zjevnou nebo kamuflovanou totalitu.“³ Autorství tohoto citátu je přisuzováno papeži Janu Pavlu II. Je vidět, že nezávisle na letopočtu, politickém přesvědčení, zeměpisné šířce nebo víře, velké světové osobnosti považují za nezbytné se orientovat v dějinách a dokázat se z nich poučit. Znalost historie, a zejména té nejnovější, je nezbytná pro pochopení veškerých souvislostí v naší současnosti, ať už se týkají politiky, umění, literatury, filmu ba i ekonomiky nebo sociální situace.

Dějiny 20. století jsou plné převratných událostí, které silně ovlivnily dnešní podobu světa. Toto století zahrnuje kromě dvou světových válek, taky válku Studenou, která s sebou přinesla rozdělení světa na dva soupeřící tábory. Naše země, tehdy ještě Československo, se ocitla ve východním socialistickém bloku a na čtyři desítky let se zde rozprostřela bašta komunismu.

Od takzvané sametové revoluce v Československu uplyne v tomto roce 24 let. To je z hlediska lidského života poměrně dlouhá doba, z hlediska historického je to ale nepatrný časový úsek. Je s podivem, že v posledních letech opět začínají růst volební preference Komunistické straně Čech a Moravy, která je de facto pokračovatelkou Komunistické strany Československa. Můžeme se domnívat, že je to zapříčiněno ohromnou nespokojeností se současným stavem politiky v České republice a názorem některých, že „tenkrát bylo líp“.

¹ Velká kniha citátů (1998). Vydavatelství Tempo, s. 99.

² Velká kniha citátů (1998). Vydavatelství Tempo, s. 267.

³ Dějepis.com (2013). *Citáty*

(<http://www.dejepis.com/index.php?page=000&kap=quotes.html&pod=hist>, 29. 1. 2013)

Například novináři Adam Drda a Mikuláš Kroupa v knize *V komunismu jsme žít nechtěli*, která je písemnou podobou rozhlasového pořadu *Příběhy 20. století*, uvádějí, že to, že se na totalitu v Československu pozvolna zapomíná, je bohužel fakt a v budoucnosti to naši zemi může opět přivést do potíží. Ne že by se dějiny opakovaly a starý komunistický totalitní režim by se vrátil zpět, ale není tím vyloučeno, že by mohl přijít nějaký jiný, nový, promyšlenější totalitní režim. Zapomínání na více jak čtyřicet let komunismu, znamená zapomínání na to, jak důležitá je pro nás svoboda, jak lehce ji lze pozbyť a jak těžko nabýt.⁴

Z tohoto hlediska je nesmírně důležité dbát na to, aby dostatek informací měli lidé, kteří totalitu v Československu nezažili, tedy mladí lidé. Je na českém školství, aby nedopustilo nedostatečnou informovanost o tomto období mezi lidmi mladšího věku. „Historie každé komunity je živou a dynamickou součástí její každodennosti a pro dějiny 20. století to platí dvojnásob. Má-li se taková komunita, zejména pokud ji tvoří celé národy či populace státu, vyvíjet směrem k pluralitní společnosti, musí také historie a s ní historiografie být pluralitní.“ Uvádí v jedné ze svých publikací Zdeněk Kárník a Mikuláš Kopeček.⁵

Michal Kubát ve své knize *Postkomunismus a demokracie* píše, že mezi 19 evropskými postkomunistickými státy, je jich jen pět, ve kterých si relevantní komunistické strany zachovaly svůj marxisticko-leninský charakter. Spolu s Běloruskem, Moldavskem, Ruskem a Ukrajinou sem Kubát řadí i Česko. Náš stát je z těchto pěti, výše jmenovaných států jediný, který má ale také zároveň konsolidovanou demokracii. Tato situace přispívá k tomu, že čeští komunisté bývají často považováni za legitimní demokratickou stranu, KSČM je brána jako součást českého politického systému a tak se přirozeně má podílet na jeho fungování. Kubát varuje, že tento poměrně hojně rozšířený názor je chybný a nebezpečný.⁶

⁴ Drda, Adam – Kroupa, Mikuláš (2009). *V komunismu jsme žít nechtěli*. (Praha: Radioservis), s. 8

⁵ Kárník, Zdeněk – Kopeček, Michal (2003). *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus V Československu, Svazek I*. (Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR), s. 12

⁶ Kubát, Michal (2003). *Postkomunismus a demokracie*. (Praha. DOKOŘÁN), s. 90 -91

2.2 Vyrovnávání se s minulostí

Náznamy, že něco ohledně výuky moderních dějin na školách není v pořádku, se objevovaly postupně. Problémy a nedostatky se logicky zvětšovaly s tím, jak postupoval čas. Čím vzdálenější pro české žactvo byl rok 1989, tím rostly neznalosti o období totality. Většina učitelů nebyla připravena na to, jak o této choulostivé době hovořit. Bylo to, nebo možná stále je, odrazem stavu české společnosti, která se stále ještě potýkala s otázkou, jak se vlastně ke své nedávné problematické historii postavit. Problém vyrovnání se Čechů a České republiky s komunistickou minulostí je ve mnou zkoumané problematice zcela zásadní. Je evidentní, že pokud vlastně ani sama česká postkomunistická společnost nevěděla, jak se ke své minulosti postavit, bylo nesmírně obtížné jakkoli se k výuce o totalitním Československu postavit v pozici učitele a vyučovat o tom. Proces vyrovnávání se Čechů s jejich minulostí je stále aktuální a s tím, jak se o tomto období vyučuje na školách, samozřejmě úzce souvisí. Je tedy nasnadě si nejdůležitější momenty v procesu vyrovnávání se s minulostí v České republice připomenout.

2.3 Devadesátá léta a začátek jednadvacátého tisíciletí

Když budu postupovat chronologicky, první výraznější literární snahou nějak se postavit k problematice komunistické minulosti byla kniha *Bílá místa v našich dějinách?*, kterou v roce 1990 vydal historik a disident Jan Křen. Původně měla sloužit jen jako podklad pro diskusi v rámci disentu, ale vzhledem k politickým okolnostem a naprostému nedostatku materiálů, se autor rozhodl ji nakonec prezentovat jako pomůcku pro učitele využitelnou právě při výuce novodobých dějin v dějepisu.⁷

Dalším zásadním okamžikem je založení Ústavu pro soudobé dějiny (ÚSD AV ČR). Stalo se tak hned v lednu roku 1990 a podle francouzské historičky a socioložky Françoise Mayer šlo o reakci na manipulaci, jejíž obětí se historický obor

⁷ Mayer, Françoise (2003). *Češi a jejich komunismus*. (Praha: Argo), s. 232

za totalitního režimu stal. Založení této instituce mělo přispět ke zlepšení katastrofálního stavu českého dějepisceví.⁸ Tímto krokem čeští historikové ukázali, že nechtějí nechat výklad minulosti v rukou politiků. Na druhou stranu bylo těmto historikům vytýkáno, že nevydávají dostatečné množství publikací a ty, které vyšly, popisovaly podle kritiků jen fragmenty komunistické historie a nevytvářely dostatečně ucelený pohled na inkriminované období totality. Komplexní písemné dějiny československého komunismu byly podstatné proto, aby vytvořily kontrast k veřejnému mínění, což by bývalo bylo rozproudilo užitečnou širší debatu.⁹

Francouzský historik a politolog s českými kořeny Jacques Rupnik uvádí, že čeští historikové se ještě víc jak celé jedno desetiletí po pádu režimu diskusi o tomto tématu vyhýbali, což vygenerovalo závažnější problém. Ještě deset let po pádu totality nebyla publikována žádná významná systematická studie o dějinách československého komunismu. Těžko se tedy mohla vytvořit nějaká podnětná vědecká nebo společenská debata o tomto tématu.¹⁰ Slovenský historik Ľubomír Lipták tuto situaci popsal tak, že po úplném komunistickém monopolu na dějiny jsme se dostali do situace, kdy dějiny komunismu úplně chybí.¹¹ Panovaly také obavy z toho, aby se ve veřejném ale i odborném diskursu jednotlivé etapy režimu takříkajíc „neházely do jednoho pytle“. Například italský exulant a ředitel Československé televize v roce 1968 Jiří Pelikán podotýkal, že když se po revoluci zpřístupnily jednotlivé archivy, došlo k tomu, že v těchto dokumentech bylo například Pražské jaro zařazeno do tzv. období temna a představitelé Pražského jara, jako třeba Dubček, Smrkovský nebo Hájek se dostávali na stejnou úroveň jako Husák nebo Jakeš.¹²

⁸ Mayer, Françoise (2003). *Češi a jejich komunismus*. (Praha: Argo), s. 235

⁹ Tamtéž, s. 236

¹⁰ Rupnik, Jacques (2011). *Coming to Terms with the Communist Past: The Czech Case from a Comparative Perspective* (<http://monumenttotransformation.org/atlas-of-transformation/html/c/coming-to-terms-with-the-past/coming-to-terms-with-the-communist-past-the-czech-case-from-a-comparative-perspective-jacques-rupnik.html>, 1. 2. 2013)

¹¹ Lipták, Ľubomír (2001). *L'Historiographie Slovaque après 1989*. In: Lavabre, Marie-Claire – Mayer, Françoise – Mares, Antoine. *Mémoires du communisme en Europe centrale* (Praha: CeFRes), s. 181-198.

¹² Rupnik, Jacques (2011). *Coming to Terms with the Communist Past: The Czech Case from a Comparative Perspective* (<http://monumenttotransformation.org/atlas-of->

Francouzský historik a politolog Jacques Rupnik ve svém článku *Coming to Terms with the Communist Past: The Czech Case from a Comparative Perspective*¹³ uvádí, že česká společnost vytváří v ohledu vyrovnávání se se svou minulostí dvojí paradox. Jednak jsme jako Češi prokazatelně zašli v procesu dekomunizace nejdál ze všech postkomunistickým zemí východního bloku (např. lustrační zákon, zákon z roku 1993 prohlašující komunismus za zločinný režim), zároveň jsme ale také jediná země v tomto regionu, na jejíž politické scéně stále působí komunistická strana, která je přímou nástupkyní té totalitní. Co víc, tato strana se ani nenamáhala změnit si svůj název, hrdě se dál hlásí ke své minulosti a přitom se ještě může pochlubit značnou voličskou základnou.¹⁴

2.4 První desetiletí jednadvacátého tisíciletí

2.4.1 První kroky ministerstva školství

Teprve v tomto období se začalo o nedostatečné výuce moderních dějin více hovořit a postupně se dělaly jisté kroky pro zlepšení situace. V roce 2004 k problematice vyučování na školách o komunismu konečně zaujalo stanovisko ministerstvo školství. V červnu tohoto roku byla založena pracovní skupina pro výuku dějepisu. Do té byli přizváni učitelé dějepisu, historici, politici a úředníci ministerstva školství.¹⁵ Ještě v tomto roce byla školám poskytnuta metodická

[transformation/html/c/coming-to-terms-with-the-past/coming-to-terms-with-the-communist-past-the-czech-case-from-a-comparative-perspective-jacques-rupnik.html](http://monumenttotransformation.org/atlas-of-transformation/html/c/coming-to-terms-with-the-past/coming-to-terms-with-the-communist-past-the-czech-case-from-a-comparative-perspective-jacques-rupnik.html), 1. 2. 2013)

¹³ Text článku vznikl na základě referátu autora na konferenci „Paměť komunismu“, kterou uspořádal Ústav pro soudobé dějiny AV ČR společně s vídeňským ústavem pro vědu o člověku (IWM) ve dnech 19. a 20. října 2001 v Praze. Německy otiskla Rupnikův referát pod názvem „Was tun mit der kommunistischen Vergangenheit? Tschechische Republik“ revue *Transit*, vydávaná IWM, (2002):108–130. Zprávu o konferenci otiskly *Soudobé dějiny* (Kopeček, Michal. „Paměť komunismu v České republice: Zpráva ze symposia.“ *Soudobé dějiny* 4, 9/2001, s. 821–826. Dostupné z WWW: <http://monumenttotransformation.org/atlas-of-transformation/html/c/coming-to-terms-with-the-past/coming-to-terms-with-the-communist-past-the-czech-case-from-a-comparative-perspective-jacques-rupnik.html>, 1. 2. 2013)

¹⁴ Rupnik, Jacques (2011). *Coming to Terms with the Communist Past: The Czech Case from a Comparative Perspective* (<http://monumenttotransformation.org/atlas-of-transformation/html/c/coming-to-terms-with-the-past/coming-to-terms-with-the-communist-past-the-czech-case-from-a-comparative-perspective-jacques-rupnik.html>, 1. 2. 2013)

¹⁵ Doubrava, Lukáš (2009). Znalosti žáků o naší novodobé historii jsou katastrofální. *Učitelské noviny*. 6/2009 (<http://www.ucitelskenoviny.cz/index.php?archiv&clanek=1627>, 14. 3. 2013)

příručka Jak učit evropské dějiny 20. století. Ministr školství Ondřej Liška tento dokument ještě o pět let později označil za velmi inovativní příručku, která pedagogům ukazuje, jak vyučovat o problematických, kontroverzních a choulostivých tématech naší minulosti zábavnou formou. Učitelé také měli možnost se zúčastnit semináře o využívání této příručky.¹⁶

Jenže realita byla podle všeho trochu jiná a ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy si dlouho obrovské nedostatky v této oblasti neuvědomovalo. Organizace Člověk v tísni se na ministerstvo několikrát obracela s upozorněním na nedostatečnou výuku moderních dějin, a také žádali o finanční podporu jejich projektu Jeden svět na školách. V roce 2005 jim bylo ministerstvem oficiálně sděleno, že: „Realizace není založena na konkrétní identifikované potřebě, nýbrž se odvíjí od obecného konstatování ve smyslu údajného opomíjení výuky moderních československých dějin.“¹⁷

2.4.2 Organizace Člověk v tísni a jejich prvotní výzkumy

Organizace Člověk v tísni si v této době jako jedna z mála uvědomovala, jak alarmující je situace s výukou moderních dějin na středních školách. Organizátoři si byli vědomi faktu, že na většině škol se s výukou dějepisu bohužel končí druhou světovou válkou a z poválečné historie naší země se v lepším případě zmíní pár jmen a dat vytržených z kontextu. Už tehdy proto organizace Člověk v tísni pracovala na projektech, které měly alespoň trochu přispět ke zlepšení tristní situace. Od podzimu roku 2004 Člověk v tísni uskutečňuje projekt s názvem Příběhy bezpráví – v rámci poměrně rozsáhlého vzdělávacího programu Jeden svět na školách, který bezprostředně souvisí s festivalem Jeden svět. Ředitel projektu Příběhy bezpráví Karel Strachota uvádí, že podle průzkumů a dotazníkových šetření i z jeho osobních zkušeností studenty tato doba velice zajímá a při besedách,

Zakládací listina pracovní skupiny pro výuku dějepisu je k dohledání na této adrese:

<http://aplikace.msmt.cz/HTM/NHZrizovacilistinaporadnihosboruprovyukudejepisu.htm>, 2. 1. 2013

¹⁶ Doubrava, Lukáš (2009). Znalosti žáků o naší novodobé historii jsou katastrofální. *Učitel'ské noviny*. 6/2009 (<http://www.ucitelskenoviny.cz/index.php?archiv&clanek=1627>, 14. 3. 2013)

¹⁷ Tamtéž.

kteře někdy následují po promítání dokumentů, pokládají hostům mnoho zvdavých otázek a projevují zájem. Podle organizátorů promítání dokumentárních filmů představuje pro studenty atraktivní formu vzdělávání v oblasti moderních dějin.¹⁸

V roce 2005 se organizace Člověk v tísni začala intenzivněji zabývat výzkumy na školách, a to jak mezi žáky, tak mezi učiteli. Již v září roku 2006 proběhlo mezi dvěma sty padesáti pedagogy první dotazníkové šetření společnosti Člověk v tísni. Na jednu ze zásadních otázek, jestli chybějí na školách pomůcky k výuce československých dějin, tři čtvrtiny učitelů odpověděly, že ano.¹⁹

2.4.3 Výzkum Blaženy Gracové

Další důležitý výzkum na toto téma uskutečnila Blažena Gracová v roce 2007. Výsledky zveřejnila na *Semináři ke koncepci výuky dějepisu a občanské nauky na základních a středních školách v Telči ve dnech 15. – 16. října 2007*. Rozsáhlý výzkum mezi studenty základních, středních, středních odborných škol, absolventy a učiteli na těchto školách se uskutečnil zejména kvůli alarmujícím výsledkům ve zprávě České školní inspekce z roku 2000.²⁰ Gracová ve výzkumu sledovala zejména míru atraktivity některých historických témat 20. století, kterými tématy obvykle končí výuka dějepisu, čili jinými slovy, kam až se učitelé ve výuce s látkou dostanou na základních a středních školách a snažila se zjistit také to, jak jednotliví pedagogové reflektují tematická a metodická doporučení ministerstva školství. Pro účely tohoto výzkumu jsou nejtěžejnější zjištění jakými mezníky se na školách obvykle v dějepisu končí, ale ani ostatní kategorie nejsou nezajímavé a dokreslují tehdejší situaci ve školství.

¹⁸ Česká televize (2010). *Pořady A-Z. Příběhy bezpráví* (<http://www.ceskatelivize.cz/porady/10267421629-pribehy-bezpraviv/410236100203001/>, 2. 2. 2013)

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ Vagenknecht, Jiří (2000). Situace ve vyučování nejnovějších dějin v základních a středních školách. In: Khonová, Jana, *Národnostní menšiny. Historické souvislosti některých aktuálních problémů v Evropě a v ČR*. XII. letní škola historie. (Praha: Porta linguarum), s. 143-150.

Z výzkumu vyplynulo, že studenti a učitelé se shodli, že nejzajímavějšími tématy jsou při výuce o komunismu v Československu: tzv. pražské jaro, sametová revoluce, každodennost za normalizace, únor 1948 nebo procesy 50. let.

Na otázku, kterými tématy obvykle končí výuka moderních dějin na školách, pedagogové odpovídali obezřetně. Téměř jedna čtvrtina pedagogů se odpovědi vyhnula. Podle Gracové se zdráhali přiznat, že látku nedoberou podle osnov nebo podle Rámcového vzdělávacího programu tak, jak by měli. Čtvrtina pedagogů obvykle dojde ve výkladu k roku 1990. Pětina dotázaných pedagogů se snažila výuku moderních dějin uzavřít rozpadem Československa, nebo dobrat látku až do současnosti. Pětina zkoumaných učitelů uvedla, že končí výuku událostmi v roce 1968 – 1969. Když se podíváme na odpovědi žáků, třetina z nich uvedla, že probrali látku do sametové revoluce a rozpadu tzv. východního bloku. Osmína žáků uvedla, že s látkou v dějepisu končí u vzniku České republiky nebo dokonce až v současnosti. Osmína maturantů však také uvedla, že jejich výuka moderních dějin skončila druhou světovou válkou a s poválečnou historií ve škole nesetkali vůbec.²¹

2.4.4 Ústav pro studium totalitních režimů

V srpnu roku 2007 se v oblasti vyrovnávání se Čechů se svou minulostí vytvořil další důležitý milník. Zákonem byl ustaven vznik Ústavu pro studium totalitních režimů. Mezi státy střední Evropy, které se potýkaly a stále ještě potýkají s prakticky stejným problémem - se svou totalitní minulostí, byla Česká republika poslední, která podobný ústav založila. Tato instituce si okamžitě mezi svoje hlavní cíle vytyčila spolupráci se školními institucemi a zejména úkol zvýšit povědomost studentů o moderních dějinách naší země. Proto začal Ústav pro studium totalitních režimů organizovat výukové projekty a semináře pro učitele především středních a vysokých škol se záměrem jim pomoci s výukou moderních dějin. Takže začaly

²¹ Gracová, Blažena (2007). Poznatky z Výzkumu aktuální podoby výuky dějepisu na základních a středních školách. *Historie a škola VI: Klíčové kompetence a současný stav vzdělávání v dějepise; seminář ke koncepci výuky dějepisu a občanské nauky na základní a střední škole zorganizovaný MŠMT v Telči ve dnech 15. – 16. 10. 2007.* 2007, s. 3 – 8.

vznikat letní kurzy pro učitele dějepisu, různá školení během školního roku a také nezbytné učebnice a příručky pro školy.²²

2.5 Zásadní rok 2009

2.5.1 Další výzkum Člověka v tísní

Tušení, že jsou moderní české dějiny na školách nedostatečně probírány, jednoznačně potvrdil průzkum organizace Člověk v Tísni v lednu roku 2009. Byl proveden dotazníkovým šetřením mezi tisícem studentů gymnázií, středních odborných škol a odborných učilišť. Potvrdilo se, že výuka je nekoncepční, chybí metodické materiály a že se někteří učitelé tomuto tématu dokonce záměrně vyhýbají. Dále také vyšlo najevo, že 60 procent studentů ví o období od roku 1948 až 1989 málo nebo téměř nic, 21 procent své znalosti nedokázalo posoudit. Na otázku, jestli by se o této problematice chtěli dozvědět víc, odpovědělo záporně 22 procent dotázaných, z toho 8 procent studentů gymnázií.²³ Z toho tedy můžeme usoudit, že větší část studentů středních škol o problematice komunistického Československa není dostatečně informována a chtěla by se dozvědět víc. Ředitel vzdělávacího programu Jeden svět na školách, který zřizuje organizace Člověk v Tísni, Karel Strachota k tomu uvedl, že nelze neznalost vyčítat mladým lidem. Podle něj za ní mohou chyby ve vzdělávacím systému a je na místě se ptát, co pro zlepšení výuky moderních dějin dělalo v posledních dvaceti letech ministerstvo školství a další relevantní instituce.

2.5.2 Široká odborná a společenská debata

Výsledky průzkumu organizace Člověk v tísní rozvířily širokou odbornou debatu a tehdejší ministr školství Ondřej Liška v reakci na tento průzkum přislíbil vydat

²² Ústav pro studium totalitních režimů (2008). *Plán činnosti ústavu na rok 2008* (<http://www.ustrcr.cz/cs/plan-cinnosti-ustavu-pro-rok-2008#vzdelavaciprojekty>, 1. 2. 2013)

²³ Člověk v tísní (2009). *Výuka o období komunismu je nedostatečná* (<http://old.clovekvtsni.cz/index2.php?parent=&sid=&id=329&idArt=998>, 15. 4. 2012)

metodický pokyn, který bude akcentovat výuku dějin 20. století a hlavně jeho druhé poloviny.²⁴ Vypracováním metodického pokynu, který měl dát školám návod, jak učit o novodobých dějinách, byl pověřen Výzkumný ústav pedagogický a ministerstvo ještě zřídilo speciální expertní skupinu, do které byli přizváni jak odborníci na totalitarismus v Československu, tak také učitelé z praxe. Aleš Franc z Výzkumného ústavu pedagogického, jež má vypracování tohoto dokumentu na starosti, uvedl, že se nejedná o žádný direktivní příkaz. Podstatné podle něj je především to, aby se učitelé k tomuto tématu dostali. Podle některých zjištění se totiž často stává, že se k tématu komunistického Československa ve výuce vůbec nedostanou.²⁵

Zajímavé vyjádření k tématu poskytl i tehdejší stínový ministr školství z ČSSD Jiří Havel. Uznal, že děti skutečně mají o novodobých dějinách minimální znalosti. Doslova uvedl: “My toho víme o padesátých letech dvakrát více než naše děti. Víím, o čem mluvím, mám tři děti. Holocaust a padesátá léta jsou jim stejně vzdálená jako husitské války.”²⁶ Také by podle něj bylo dobré rozšířit výuku moderních dějin a zprostředkovat dětem plastičtější obraz totality v Československu. Děti podle něj například těžko chápou deziluzi, která panovala ve společnosti po dvou světových válkách a vedla intelektuály k levicové orientaci.²⁷

2.5.3 Výzkum skupiny vzdělání Ústavu pro studium totalitních režimů

Na serveru ihned.cz vyšel v prosinci roku 2009 článek, který prezentuje poznatky skupiny vzdělání působící při Ústavu pro studium totalitních režimů. Tato skupina prováděla semináře v jednotlivých regionech a došla ke zjištění, že konsenzus o minulosti a o sametové revoluci se zvolna rozpadá, a tak se u studentů čím dál častěji setkávají s názorem, že komunismus byl „fajn“. Upozornili

²⁴ Tamtéž.

²⁵ Člověk v tísní (2009). *Výuka o období komunismu je nedostatečná* (<http://old.clovekvtisni.cz/index2.php?parent=&sid=&id=329&idArt=998>, 15. 4. 2012)

²⁶ Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy (2009). *Aktuálně.cz: Liška plní slib, chystá návod, jak učit o komunistech*. (<http://www.msmt.cz/ministerstvo/liska-plni-slib-chysta-navod-jak-ucit-o-komunistech>, 15. 4. 2012)

²⁷ Tamtéž.

také na to, že učitelé žádají o pomoc, jak se k tomuto problému ve výuce postavit. Pedagog a vedoucí vzdělávací skupiny Ústavu pro studium totalitních režimů Jaroslav Pinkas se domnívá, že je to způsobeno především rodinnými paměťmi. Tento nostalgický pozitivní obraz československého komunismu podle něj studenti získávají zejména v rodinách. Je tedy skutečně těžké na takovou rodinnou historii ve výuce nějak reagovat, protože říkat studentům ve škole, že názory rodičů jsou špatné, to by bylo zásadní chybou.²⁸

Ondřej Liška (tehdy již exministr školství) se k tomu vyjádřil tak, že učitelé jsou podle něj hozeni svým studentům napospas, protože musí učit o problematice, ve které ani společnost, ani média neshodnou. Výuku moderní historie není podle Lišky možné oddělovat od formování představ mladých lidí o tom, co je svoboda, demokracie nebo lidská práva. Tyto pojmy nabývají obsahu právě při studiu moderních dějin.²⁹

2.5.4 Učiteléské noviny

V červnu roku 2009 vyšel velmi zajímavý článek v Učitelských novinách, který mapuje průběh zjišťování problému s výukou moderních dějin na našich školách. Ondřej Liška se zde vyjádřil takto: „Dějiny dvacátého století jsou rozhodně otevřeným problémem jak dějepisného vyučování, tak samotné didaktiky dějepisu. Výuce o období druhé poloviny dvacátého století je v dějepisu věnováno málo prostoru. Tuto skutečnost si ministerstvo školství donedávna asi dostatečně neuvědomovalo nebo si ji nepřiznávalo. Každopádně máme dnes informace (například od ČŠI), které dokládají, že výuce moderních dějin není věnován potřebný prostor. Z tohoto stavu nemůžeme ale obviňovat pouze učitele, neboť svůj podíl na této situaci mají i dějepisná kurikula, respektive konceptuální diskuze kolem české kurikulární reformy. Současná kurikula podobu výuky dějepisu sama o sobě nezmění. Zřetel je třeba brát na převažující formy výuky. V české škole stále

²⁸ iHNED.cz (2009). *Komunismus byl fajn, říkají studenti. Učitelé se ptají: Co s takovým názorem?* (<http://zpravy.ihned.cz/lehke-zpravy/c1-39570360-komunismus-byl-fajn-rikaji-studenti-ucitele-se-ptaji-co-s-takovym-nazorem>, 15. 3. 2013)

²⁹ Tamtéž.

převládá encyklopedický a faktografický přístup a jemu odpovídá i dějepisné kurikulum tak, jak je formulováno v RVP. Ve školním dějepisu byla provedena reforma pedagogická a administrativní, ale podstatně méně již reforma konceptuální.³⁰

2.5.5 Centrum pro občanské vzdělávání

Ministr Liška také dál připomněl, že jeho ministerstvo připravuje v Brně Centrum pro občanské vzdělávání, a to ve spolupráci s Masarykovou Univerzitou.³¹ Centrum pro občanské vzdělávání bylo spuštěno v roce 2010. Toto analyticko-aplikační pracoviště Masarykovy univerzity, se definuje jako nadstranický institut, který má dlouhodobě podporovat koncepční rozvoj občanského vzdělávání v České republice. Za své poslání považuje podporu občanů všech věkových kategorií, aby se lépe orientovali ve veřejném prostoru a zapojovali se do občanského života.³² Centrum pro občanské vzdělávání v současné době také zřizuje internetový metodický portál, který podporuje výuku výchovy k občanství. Učitelům je zde k dispozici mnoho materiálů pro výuku o aktuálních tématech.³³

2.5.6 Nové aktivity Ústavu pro studium totalitních režimů

Ani Ústav pro studium totalitních režimů nezůstal v aktivitách pro zlepšení výuky na školách o komunismu pozadu. Organizuje k tomu to tématu semináře, kterých se účastní stovky učitelů a také vytváří metodické pomůcky. Snaží se je přizpůsobit aktuální době, proto se kromě textových materiálů jedná i o výuková

³⁰ Doubrava, Lukáš (2009). Znalosti žáků o naší novodobé historii jsou katastrofální. *Učitelské noviny*. 6/2009 (<http://www.ucitelskenoviny.cz/index.php?archiv&clanek=1627>, 14. 3. 2013)

³¹ Ihned.cz (2009). *Komunismus byl fajn, říkají studenti. Učitelé se ptají: Co s takovým názorem?* (<http://zpravy.ihned.cz/lehke-zpravy/c1-39570360-komunismus-byl-fajn-rikaji-studenti-ucitele-se-ptaji-co-s-takovym-nazorem>, 15. 3. 2013)

³² Centrum občanského vzdělávání (2013). *O nás* (<http://www.obcanskevzdelavani.cz/o-nas>, 1. 2. 2013)

³³ Metodický portál (2013). *Výchova k občanství* (<http://www.vychovakobcanstvi.cz/pvo/lekce?tk=648&page=1&perpage=20>, 3. 3. 2013)

DVD nebo webové prezentace, jež se vztahují k problematice komunistické minulosti naší země.³⁴

2.6 Komunisti se bouří

Aktivity vedoucí ke zlepšení stavu výuky o totalitě na našich školách, které se v roce 2009 začaly množit, a zejména také rozvoj veřejné debaty nad tímto problémem, to všechno nenechalo chladnými české komunisty. Nespokojené hlasy z jejich řad se začaly ozývat už v lednu roku 2009. Školský výbor KSČM přišel s prohlášením, že dějiny komunismu jsou na školách vyučovány zkresleně. KSČM si stěžovala na to, že se žáci a studenti učí ve školách o komunistickém období pouze negativně. Také se postavili proti tomu, že do škol jsou zváni na debaty nejrůznější pamětníci. Z tohoto chování je patrné, že by čeští komunisté zase rádi přepisovali dějiny tak, aby z nich vyšli jako hrdinové, nebo alespoň tak, aby totalitní zločiny nevypadaly tak zavrženíhodně.³⁵

Hlavní postavou odporu ze strany KSČM proti aktivitám pro zlepšení informovanosti české mládeže ve školách o komunistickém Československu se stala komunistická poslankyně Marta Semelová. Semelová je předsedkyní odborné sekce školství ÚV KSČM a v lednu roku 2009 zveřejnila dokument Výzva odborné sekce ÚV KSČM k aktivnímu postoji veřejnosti proti antikomunismu, neonacismu a rasismu. V této výzvě konstatuje, že o období komunismu na školách se vyučuje zkresleně, a proto vyzívá učitele, studenty, vědce a historiky, aby k této problematice přistupovali objektivněji. Nejvíce jí vadí Ústav pro studium totalitních režimů a jeho projekty, které připravuje pro školy, dále se jí pak nelíbí aktivity v této oblasti Konfederace politických vězňů nebo nadace Člověk v tísni.³⁶

³⁴ iHNED.cz (2009). *Komunismus byl fajn, říkají studenti. Učitelé se ptají: Co s takovým názorem?* (<http://zpravy.ihned.cz/lehke-zpravy/c1-39570360-komunismus-byl-fajn-rikaji-studenti-ucitele-se-ptaji-co-s-takovym-nazorem>, 15. 3. 2013)

³⁵ Hospodářské noviny (22. 1. 2009). *Komunisté chtějí přepsat učebnice* (http://hn.ihned.cz/c3-33187060-500000_d-komuniste-chteji-prepsat-ucebnice, 29. 3. 2013)

³⁶ Semelová Marta (2009). *Výzva odborné sekce ÚV KSČM k aktivnímu postoji veřejnosti proti antikomunismu, neonacismu a rasismu. Svaz mladých komunistů Československa*. 12. 1. 2009 (http://www.komsomol.cz/clanky/058_vyzva.html, 3. 4. 2013)

Počátkem listopadu roku 2010 při interpelacích ve sněmovně Semelová označila aktivity společnosti Člověk v tísni, zejména projekt Příběhy bezpráví, za neprospěšné v procesu zkvalitnění výuky dějepisu. Podle ní aktivity a doporučení ministerstva školství porušují zásady odpolitizování školství. „*Nejde náhodou jen o snahu vytvářet v žácích a studentech zkreslený, nevyvážený a neobjektivní pohled na minulost?*“³⁷, ptala se v Poslanecké sněmovně Semelová. Dále komunistické poslankyni vadily aktivity Konfederace politických vězňů a také Ústavu pro studium totalitních režimů, který označila za pochybný. Aby byla výuka o této problematice vyvážená, měly by se na ní podle Semelové podílet i další společnosti, jako například Klub českého pohraničí, Slovanský výbor nebo Klub Julia Fučíka. Trnem v oku byly poslankyni KSČM také finanční příspěvky ministerstva školství na projekt Příběhy bezpráví. Uvedla, že v roce 2009 to bylo více než 22 milionů korun, což ale tehdejší ministr školství Josef Dobeš vyvrátil. Uvedl, že v roce 2008 ministerstvo školství podpořilo tento projekt asi 685 tisíci korunami a v roce 2000 pak 810 tisíci korunami. Dobeš se zároveň projektu Příběhy bezpráví zastal. Řekl, že zaplňuje mezeru, protože o komunistické době se v historii psalo jen tak, jak ji interpretuje poslankyně Semelová, tedy „o těch velkých úspěších, o těch pětiletkách a o tom všem,“ uvedl ministr.³⁸

V listopadu roku 2011 Marta Semelová při interpelacích v Poslanecké sněmovně protestovala proti projektu Člověka v tísni Příběhy bezpráví. Dále ve svém prohlášení vyzvala k protestům proti účelovým zásahům politických subjektů do vzdělávání, které se prostřednictvím lží a polopravd snaží ovlivnit novodobí výklad historie. Dále například Marta Semelová považuje autentický záznam z procesu s Miladou Horákovou za neobjektivní, protože v něm chybí dobový kontext.

³⁷ Parlamentní listy.cz. (4. 11. 2010). *Komunistka Semelová: Na výuce dějin by se měl podílet i Fučíkův klub* (<http://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/Komunistka-Semelova-Na-vyuce-dejin-by-se-mel-podilet-i-Fucikuv-klub-180152>, 1. 3. 2013)

³⁸ Lidovky.cz (4. 11. 2010). *Poslankyně KSČM: Na výuce dějin by se měl podílet i Fučíkův klub* (http://www.lidovky.cz/poslankyne-kscm-na-vyuce-dejin-by-se-mel-podilet-i-fucikuv-klub-pbh-zpravy-domov.aspx?c=A101104_174344_In_domov_ani, 12. 3. 2013)

V rozhovoru pro Radio Praha tehdejší tiskový mluvčí Ministerstva školství mládeže s tělovýchovy Tomáš Bouška přiznal, že je výuka o komunismu stále problémem, na který neexistuje rychlé řešení. Ministerstvo není prý v zásadě proti tomu, aby komunisté nějakým způsobem participovali na výuce o komunistické minulosti ve školách, to jsou principy demokraté debaty. Co už vadí, je to, když se komunisté staví proti tomu, že jsou do škol zváni disidenti a chtěli by to omezovat. Podle Bouška by nebylo na škodu například, pozvat na společnou debatu zástupce obou táborů.³⁹

2.7 Pozvolné řešení problému

2.7.1 Portál Moderní dějiny.cz

V září roku 2009 vznikl v současné době hodně využívaný portál Moderní dějiny.cz. Zřídilo ho občanské sdružení PANT, které vzniklo v červenci roku 2007, aby mohlo působit v oblasti informování veřejnosti o problematice lidských práv. Vzdělávací portál pro učitele, studenty i žáky Moderní dějiny.cz je vlajkovou lodí sdružení. Jeho tvůrci spolupracují s historickým a politologickými ústavy, archivy, pamětnickými sdruženími atp.⁴⁰ Jeden ze zakladatelů portálu Jiří Sovadina k tomu řekl: „Páteří jsou informace o metodice, výukové prezentace k určitým historickým tématům a pracovní listy. Informace jsou zdarma přístupné pro všechny.“⁴¹ Dále také uvedl, že podobné stránky jsou užitečné především pro méně aktivní učitele, kteří svojí práci vnímají jako obyčejné zaměstnání, a tak jim tyto stránky ušetří spoustu času. Kromě hodnotných výukových materiálů Organizuje sdružení PANT velké množství vzdělávacích seminářů pro učitele v rámci projektu Moderní

³⁹ Falvey, Christian (2009). Communist era plagues history teachers. Český rozhlas Rado Praha (<http://www.radio.cz/en/section/talking/communist-era-plagues-history-teachers>, 20. 4. 2013)

⁴⁰ Občanské sdružení PANT (2007). *Občanské sdružení PANT. Společnost je zavalena informacemi* (<http://www.pant.cz/o-sdruzeni.html>, 28. 3. 2013)

⁴¹ Navara, Luděk (2010). Za socialismu bylo líp, věří i středoškoláci. Změnit to má učebnice. *iDNES.cz*. 29. 4. 2010 (http://zpravy.idnes.cz/za-socialismu-bylo-lip-veri-i-stredoskolaci-zmenit-to-ma-ucebnice-py4-domaci.aspx?c=A100429_073003_domaci_klu, 13. 3. 2013)

dějiny pro učitele, atraktivně a inspirativně.⁴² V rámci projektu Moderní dějiny do škol, jsou zase školám nabízeny výukové projekty zaměřené na moderní dějiny.⁴³

2.7.2 Metodická příručka Mladá Boleslav

V červnu roku 2009 se do zjištěné situace kolem výuky o komunismu na školách zapojila vzdělávací agentura Služba škole z Mladé Boleslavi, a to konkrétním potřebným počinem. Za podpory nadace Open Society Found vydala metodickou příručku s názvem Přes práh totality. Byla určena učitelům a měla jim pomoci ke kvalitnější výuce o poválečných Československých dějinách. Je to první takový materiál svého druhu pro pedagogy, po kterém už dlouho volali a očekávali ho od ministerstva školství. Tuto příručku vytvořilo několik učitelů historie a je zaměřena především na podle nich opomíjená kontroverzní témata, jako jsou politické procesy, popravy, příběhy lidí pracujících v uranových dolech v Jáchymově, nebo to, jak komunisté postupovali proti baťovým závodům ve Zlíně. Dále zde nalezneme méně známé mimopražské příběhy o politických procesech. Do příručky byl v této souvislosti například zařazen i článek Václava Havla Kolektivizace a Babice, který bývalý prezident zaslal v roce 1984 do francouzského Toulouse, kde obdržel čestný doktorát.⁴⁴

Podnětem k vytvoření tohoto metodického materiálu byl pro autory fakt, že si byli vědomi toho, že je poválečné období mnohými učiteli při výuce opomíjeno, protože nemají k dispozici dostatek zpracovaných didaktických textů. Autoři jsou zkušení pedagogové, kteří učí na základních a středních školách, a rozhodli se využít svých zkušeností a ostatním učitelům nabídnout náměty pro vyučování v hodinách dějepisu nebo společenských věd.⁴⁵

⁴² Občanské sdružení PANT (2013). *Projekt Moderní dějiny pro učitele, atraktivně a inspirativně* (<http://www.pant.cz/projekt-md-pro-ucitele.html>, 28. 4. 2013)

⁴³ Občanské sdružení PANT (2013). *Projekt Moderní dějiny do škol* (<http://www.pant.cz/projekt-md-do-skol.html>, 28. 4. 2013)

⁴⁴ Sasínová, Petra (2009). Jak učit o zločinech komunismu. *Aktuálně.cz*. 4. 6. 2009 (<http://aktualne.centrum.cz/domaci/spolecnost/clanek.phtml?id=639041>, 15. 3. 2013)

⁴⁵ Tamtéž.

2.7.3 Post Bellum

Na jaře roku 2010 se objevila iniciativa sdružení Post Bellum - výukový portál a jakási multimedialní učebnice s názvem *My jsme to nevzdali*, který vznikl za přispění Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Je určen pedagogické veřejnosti, která vyučuje moderní dějiny. Jsou zde k dispozici autentické nahrávky pamětníků a další videomateriály, audio nahrávky nebo fotografie a komiksy. Stáhnout je možné i pracovní a metodické listy, které práci s výše zmíněnými dokumenty zahrnují. Jeden z hlavních osobností Sdružení Post Bellum Mikuláš Kroupa k tomu uvedl, že podle něj jsou právě příběhy vhodnou cestou, jak studenty seznámit s moderní historií. Vzpomínkové klipy mají jen kolem tří minut a podle Kroupy tato koncepce vede učitele ke kreativní přípravě na hodiny, a také pomocí klipů z různých dob žáci dobře pochopí situaci v různých obdobích komunistické éry Československa.⁴⁶ Sdružení Post Bellum už od roku 2001 pracuje na rozhlasovém projektu *Příběhy 20. století*, v jehož rámci zaznamenává svědectví pamětníků, a uveřejňuje jejich příběhy v internetové sbírce *Paměť národa*.⁴⁷

Přibližně ve stejném časovém období, tedy na jaře roku 2010 se další občanské sdružení s podobným posláním nedovolit, aby mladá generace nevěděla nic o komunismu, naopak setkalo s neúspěchem u ministerstva školství. Jednalo se o sdružení *Zapomenutí* a smyslem jejich školního projektu *Stopy totality* bylo, aby studenti sami pátrali po osudech lidí, kteří se nějak vzepřeli režimu. Projekt pro školy byl zaměřen hlavně na 50. léta. Úkolem studentů v tomto projektu mělo být zaznamenání nejen výpovědí pamětníků a obětí komunistického režimu, ale také názory jejich okolí. Tak by si podle iniciátorů studenti dobře a bez prostředníka sami vytvořili obraz toho, jaká doba to tehdy byla. Projekt *Stopy totality* nejprve dostal ministerstva školství zelenou, když mu byly přiděleny dotace od Evropské unie z programu *Vzdělání pro konkurenceschopnost*. Ovšem v květnu roku 2010 bylo čerpání těchto finančních prostředků pro tento projekt pozastaveno.

⁴⁶ Navara, Luděk (2010). Za socialismu bylo líp, věří i středoškoláci. Změnit to má učebnice. *iDNES.cz*. 29. 4. 2010 (http://zpravy.idnes.cz/za-socialismu-bylo-lip-veri-i-stredoskolaci-zmenit-to-ma-ucebnice-py4-domaci.aspx?c=A100429_073003_domaci_klu, 13. 3. 2013)

⁴⁷ Post Bellum (2013). *My jsme to nevzdali. Příběhy 20. století* (<http://www.myjsmetonevzdali.cz/>, 12. 3. 2013)

Ministerstvo školství uvedlo, že podmínky Evropské unie projekt sice plní, ale ministerstvo jej ještě musí podrobit analýze, zda plní současné priority resortu školství.⁴⁸ Nakonec se projekt po přezkoumání rozběhl a už do něj byly zapojeny téměř 2 desítky škol.⁴⁹

2.7.4 Národní ústav pro vzdělávání

V roce 2010 se o problematiku vyučování o komunismu na školách začal intenzivněji zajímat Národní ústav pro vzdělávání, konkrétně jeho divize Výzkumný ústav pedagogický. Tato divize je zaměřena na vytváření koncepcí všeobecného vzdělávání a také se zabývá otázkami rozvoje vzdělávání. Připravuje vzdělávací dokumenty s celostátní platností pro všechny stupně vzdělávání.⁵⁰ Výzkumný ústav pedagogický zpracoval Analýzu materiálů pro výuku předmětů ze společenských věd oblasti za rok 2010. Jednalo se o výzkum mezi učiteli základních škol a nižších stupňů víceletých gymnázií. Do tohoto šetření bylo aktivně zapojeno 115 respondentů, z čehož 81 respondentů zastupovalo vzdělávací obor dějepis a 34 respondentů zastupovalo vzdělávací obor Výchova k občanství. Bylo zjištěno, že učitelé dějepisu nejčastěji používají učebnice, kdežto učitelé občanské výchovy dávají přednost používání materiálů, které byly připraveny nakladatelstvími, neziskovými organizacemi nebo jinými subjekty. Co se týče získávání výukových materiálů, ve většině případů je respondentům nakupuje škola nebo pedagog sám. Vysoké procento respondentů také uvedlo, že materiály jim byly poskytnuty zdarma na kurzu nějaké neziskové organizace. Mnohem víc těchto materiálů poskytují neziskové organizace pro občanskou výchovu.⁵¹ Výzkum také prokázal, že pro tento společenských věd obor existuje velké množství nejrůznějších výukových materiálů. Pro každý obor bylo napočítáno přes sto nejrůznějších zdrojů. Jednotlivý

⁴⁸ Říhová, Barbora (2010). Studenti měli pátrat po obětech komunismu, ministryně projekt stopla. *iDNES.cz*. 1. 5. 2010 (http://zpravy.idnes.cz/studenti-meli-patrat-po-obetech-komunismu-ministryne-projekt-stopla-1k1-/domaci.aspx?c=A100429_130552_studium_bar, 13. 3. 2013)

⁴⁹ Stopy totality (2011). *Anotace* (<http://www.stopytotality.org/o-projektu/anotace>, 12. 3. 2013)

⁵⁰ Kovaříková, Jarka (2011). O nás. *Výzkumný ústav pedagogický*, 26. 7. 2011 (<http://www.vuppraha.cz/home>, 8. 3. 2013)

⁵¹ Géblová, Alena (2011). Analýza VÚP: Jaké materiály využívají učitelé dějepisu a občanské výchovy. *Výzkumný ústav pedagogický*, 17. 1. 2011 (<http://www.vuppraha.cz/analiza-vup-jake-materialy-vyuzivaji-ucitele-dejepisu-a-obcanske-vychovy>, 3. 3. 2013)

pedagogové uvedli v průměru mezi dvěma a třiceti zdroji získávání výukových materiálů. Jednalo se o převážně tištěné materiály, dále byly pak zastoupeny elektronické dokumenty a internetové stránky.⁵²

2.7.5 Pomoc učitelům z Ústavu pro studium totalitních režimů

V lednu roku 2012 se čeští učitelé dějepisu a společenských věd dočkali od Ústavu pro studium totalitních režimů návodu k tomu, jak mají učit o komunismu. Historici poskytli pedagogům podle jejich slov mnoho užitečných multimediálních pomůcek k výuce moderních dějin. S mimy podle historiků z Ústavu pro studium totalitních režimů učitelé mohou poskytnout svým studentům lepší a kvalitnější výuku o moderních dějinách, především o období komunismu.⁵³ Jednalo se o DVD, kurzy pro učitele, on-line čítanku ideologických textů. Jakousi zkušební webovou učebnici tvořily i krátké ukázky a obrazový materiál. Podle autorů tohoto počinu je jeho velkým plusem to, že se jedná o kreativní výklad dějin, nikoli o normativní a tudíž si studenti na základě předložených informací svůj úsudek vytvoří sami. O nové výukové pomůcky byl velký zájem, takže dvoutisícový náklad byl ihned rozebrán.⁵⁴

2.7.6 Výzkum Ústavu pro studium totalitních režimů

Ústav pro studium totalitních režimů se o stav výuky našich moderních zajímal poměrně intenzivně dále, a tak v roce 2012 pod záštitou Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy připravil podrobný výzkum o reálné výuce na školách o moderních dějinách. Rozsáhlý výzkum zpracovávala agentura Factum invenio a zúčastnilo se ho skoro 1 600 učitelů dějepisu z 5 000 škol v celé České republice.

⁵² Géblová, Alena (2011). Analýza VÚP: Jaké materiály využívají učitelé dějepisu a občanské výchovy. *Výzkumný ústav pedagogický*, 17. 1. 2011 (<http://www.vuppraha.cz/analyza-vup-jake-materialy-vyuzivaji-ucitele-dejepisu-a-obcanske-vychovy>, 3. 3. 2013)

⁵³ Němečková, Hana (2012). Dějepisáři dostali návod, jak mají učit o komunismu. Třeba čítankou o kolektivizaci. *iHNED.cz*. 25. 1. 2012 (<http://zpravy.ihned.cz/c1-54520720-dejepisari-dostali-navod-jak-maji-ucit-o-komunismu-treba-citankou-o-kolektivizaci>, 23. 2. 2012)

⁵⁴ Tamtéž.

Výsledky výzkumu byly zveřejněny v listopadu roku 2012 a v médiích a mezi odbornou veřejností to vyvolalo velký ohlas. Bylo totiž zjištěno, že soudobým dějinám je na školách věnován dostatečný prostor. Výzkum byl objevný a vyvrátil dosud zaběhnutý názor, že o událostech po druhé světové válce se studenti prakticky ve škole nic nedozvědí.⁵⁵ Výzkum přinesl i velkou spoustu dílčích poznatků. Například to, že ačkoli většina učitelů v průzkumu kritizovala právě probíhající kurikulární reformu, jimi uvedené cíle výuky a cíle probíhající kurikulární reformy jsou totožné. Překvapivé zjištění, je že, ačkoli se učitelé problematice poválečných dějin věnují průměrně celé jedno pololetí, je to podle nich ještě pořád nedostatečné a uvítali by větší prostor. Zajímavé je i zjištění, že z důvodu nedostatku času učitelé nevyužívají plně potenciálu nejrůznějších pomůcek a doprovodných výukových materiálů. Nejvyužívanějšími byly překvapivě materiály České televize⁵⁶, to v dokonce v 75%. Dále to byly stránky www.moderní-dejiny.cz, internetové stránky Ústavu pro studium totalitních režimů.⁵⁷

Na tomto místě je nutné zmínit, že když byly výsledky toho výzkumu Jaroslavem Pinkasem a Vojtěchem Ripkou prezentovány v roce 2013 v březnovém čísle časopisu *Dějiny a současnost*⁵⁸, jeho autoři se dočkali kritiky. V článku *Rozumět dějepisářům – Učitelé o výuce soudobých dějin* byly uvedeny některé závažné nesrovnalosti. Upozornili na ně tvůrci vzdělávacího portálu *Moderní dějiny.cz*. Petr Pánek, Petr Šimíček a Jiří Sovadina si všimli několika nesrovnalostí v interpretaci výsledků výzkumu v článku, když je porovnali s výzkumnou zprávou. Největší nesrovnalostí byl výrok, že nejvíce jsou využívány materiály České televize. Podle výzkumné zprávy

⁵⁵ Ústav pro studium totalitních režimů (2012). *Průzkum: Soudobým dějinám je na školách věnován velký prostor* (<http://www.ustrcr.cz/cs/pruzkum-soudobym-dejinam-je-na-skolach-venovan-velky-prostor>, 28. 2. 2013)

⁵⁶ To se dočteme v interpretační zprávě na stránkách ÚSTR (viz výše). Tato informace pak však byla později opravena (viz níže).

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ Pinkas, Jaroslav – Ripka, Vojtěch (2013). *Rozumět dějepisářům – učitelé o výuce soudobých dějin. Dějiny a současnost*. 2013 (3), s. 32 – 35.

byly nejvyužívanější materiály portálu Moderní dějiny.cz.⁵⁹ To také autoři výzkumu nakonec v diskusi pod článkem na portálu Moderních dějiny.cz uznali.⁶⁰

2.7.7 Nástrahy výuky moderních dějin

Rok 2012 byl do jisté míry přelomový. Rozvinula se veřejná debata o problematice vyučování o komunistické éře na školách a také probíhaly výzkumy. V internetovém časopise Konzervativní listy byl uveřejněn článek Jana Cholínského - Jak se ve školách učí o komunismu⁶¹. Podle něj se obor zdárně vyrovnal s nástrahami devadesátých let, kdy se mnozí pedagogové vyrovnávali se svým vlastním postojem k totalitní době a nedostatkem materiálů a vědomostí, jak o této složité minulosti učit, dnes už je to jinak. Výukových materiálů nejrůznějších forem, seminářů či školení mají učitelé k dispozici nepřeberné množství, ale stále ještě čelí několika nástrahám. Cholínský, který je středoškolským pedagogem, definuje tři hlavní nástrahy výuky o komunistickém období. První nástrahu definuje jako popírání kritiky. Podle autora je v současné době ve společenském diskursu trend přiklání se k částečné obhajobě komunismu. Pokud se podle Cholínského někdo snaží být objektivní, dostane ve světle tohoto diskursu nálepku kritický. Bagatelizování komunistické reality považuje Cholínský za důsledek rostoucí popularity komunistické strany v České republice. Učitelé by neměli podléhat tomuto trendu a dál se snažit být objektivní, používáním objektivních učebních pomůcek. Podle Cholínského dokonale a bez zabarvení poskytují učitelům takovou službu autentické videonahrávky komunistických politických procesů nebo například příběhy mnoha lidí vězněných z politických důvodů.

Druhou nástrahu ve výuce o komunismu Cholínský vidí v idealizaci minulosti. Jde v zásadě o podobný jev jako v prvním bodě, ale s opačnými znaménky.

⁵⁹ Pánek, Petr – Šimíček, Petr – Sovadina Jiří (2013). Reakce na zarážející závěry výzkumu ÚSTRU... *Moderní dějiny.cz*. 30. 3. 2013 (<http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/reakce-na-zarazejici-zavery-vyzkumu-ustru/>, 4. 4. 2013)

⁶⁰ Pinkas, Jaroslav – Ripka, Vojtěch(2013). *Reakce na zarážející závěry výzkumu ÚSTRU...* (http://www.moderni-dejiny.cz/diskuse/view/?id_diskuze=1991, 4. 4. 2004)

⁶¹ Cholínský, Jan (2012). Jak se ve školách učí o komunismu. *Konzervativní listy*. 3. 10. 2012 (<http://konzervativnilisty.cz/texty/civilizace-a-spolecnost/677-jak-se-ve-kolach-ui-o-kunismu>, 19. 4. 2013)

Všeobecně se rozprostírá a pomalu se vkrádá onen známý a velmi nebezpečný názor, že „za komunistů bylo líp.“ Pedagog vystavený takovému názoru studentů je nucen pádně argumentovat, aby je přesvědčil o opaku.

Nástraha číslo tři se skrývá v rodinném zázemí studentů. Probírané téma se může dotknout studentů, v jejichž rodinách se vyskytují nebo vyskytovaly vazby na komunistickou minulost. Aby nedošlo k nepříjemným situacím, měl by učitelův výklad být promyšlený a měla by v něm být především zdůrazněna osobní zodpovědnost nejvyšších stranických funkcionářů a zároveň by se měla uvést na pravou míru škála různých druhů vazeb na komunistickou stranu v totalitním Československu. Nelze jen zmínit nejzapálenější komunistické kádry a proti nim protestující disidenty. Výklad zkrátka musí být podle Cholínského postaven tak, aby byl maximálně objektivní a díky tomu nenapadnutelný, a zároveň stravitelný pro studenty z komunistických rodin.

2.8 České Budějovice protesty studentů proti komunistické radní

Tento výzkum reflexe komunistického Československa v hodinách základů společenských věd se zaměřuje na gymnázia v Českých Budějovicích. Právě tady a v přilehlých městech Jihočeského kraje nastala na podzim roku 2012 velmi zajímavá situace. Po listopadových volbách do krajských zastupitelstev v Jihočeském kraji uzavřela vítězná ČSSD koalici s druhou KSČM. Komunisté obsadili tři pozice v krajské radě. Post radní pro školství a kulturu byl obsazen komunistkou Vítězslavou Baborovou.⁶² Právě s touto skutečností se nedokázala smířit poměrně velká skupina jihočeských studentů. Prvotní impulz přišel z třeboňského gymnázia, když zdejší učitel Martin Rosoch sepsal dokument s názvem „Petice proti obsazení resortu školství Jihočeského kraje KSČM.“⁶³ Rosoch se vyjadřuje proti tomu,

⁶² Česká televize (2012). *Gymnazistům v Třeboni vadí radní za KSČM, vyhlásili stávkou* (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/203339-gymnazistum-v-treboni-vadi-radni-za-kscm-vyhlasi-stavku/>, 4. 2. 2013)

⁶³ Rosocha, Martin (2012). *Petice proti obsazení resortu školství Jihočeského kraje KSČM*. *Petice24.com*. 7. 11. 2012 (http://www.petice24.com/petice_proti_obsazeni_resortu_kolstvi_jihoeskeho_kraje_ksm, 9. 12. 2012)

aby resort školství v Jihočeském kraji vedl zástupce komunistické strany.⁶⁴ Záhy se po celém Jihočeském kraji začali k této iniciativě přidávat další střední školy, např. z Českých Budějovic, Soběslavi, Jindřichova Hradce, Kaplice, Tábora, Písku nebo Prachatic. K petici se přidalo i několik významných osobností veřejného života, na příklad rektor Jihočeské univerzity Libor Grubhoffer.⁶⁵ Zásadní problém signatáři petice spatřují v tom, že má jihočeské školství na starost strana, která se nikdy nedistancovala od komunistického režimu, který v Československu panoval v letech 1948 až 1989. To je zásadní zejména právě v resortu školství, který se zasazuje o vzdělávání a tím pádem i o budoucnost našeho národa.⁶⁶

Situace se postupně vyhrcovala. V listopadu 2012 po vydání petice dali její iniciátoři hejtmanovi Jihočeského kraje Jiřímu Zimolovi jisté ultimátum, že pokud školství a kultura zůstane pod vedením komunistů, budou studenti stávkovat. K tomu také nakonec došlo. Bylo to víc než symbolické, že se tak stalo 17. listopadu 2012, přesně po 23 letech od sametové revoluce, kdy studenti vyšli znovu do ulic protestovat proti komunistům.⁶⁷ V prosinci 2012 z autorů a sympatizantů kolem petice vzešla občanská iniciativa „Komunisté nepatří ke kormidlu“. Na facebookovém profilu této iniciativy jihočeští studenti objasňují svoje motivy k demonstracím, kterých se uskutečnilo ještě několik, a svolávaly se právě prostřednictvím této sociální sítě. Doslova zde uvádějí: „Naším ideálem je demokracie, založená na etické, odpovědné a aktivní občanské společnosti.“⁶⁸ V tomto ohledu se prakticky jedná o vzkříšení ideálů sametové revoluce.

⁶⁴ Rosocha, Martin (2012). Petice proti obsazení resortu školství Jihočeského kraje KSČM. *Petice24.com*. 7. 11. 2012 (http://www.petice24.com/petice_proti_obsazeni_resortu_kolstvi_jihoeskeho_kraje_ksm, 9. 12. 2012)

⁶⁵ Česká televize (2012). *Českobudějovické náměstí zaplavili studenti bouřící se proti KSČM* (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/203939-ceskobudejovicke-namesti-zaplavili-studenti-bourici-se-proti-kscm/>, 8. 3. 2013)

⁶⁶ Česká televize (2012). *Gymnazistům v Třeboni vadí radní za KSČM, vyhlásili stávku* (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/203339-gymnazistum-v-treboni-vadi-radni-za-kscm-vyhlasili-stavku/>, 4. 2. 2013)

⁶⁷ Česká televize (2012). *Českobudějovické náměstí zaplavili studenti bouřící se proti KSČM* (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/203939-ceskobudejovicke-namesti-zaplavili-studenti-bourici-se-proti-kscm/>, 8. 3. 2013)

⁶⁸ Facebook (2013). *Komunisté nepatří ke kormidlu* (<http://www.facebook.com/KomunisteNepatriKeKormidlu/info>, 19. 4. 2012)

V prosinci 2012 studentská iniciativa přistoupila k dalšímu kroku, a to k řetězové hladovce. Přihlásilo se k ní 16 studentů a drželi ji 24 hodin od 17. prosince 2012.⁶⁹ Když ani potom stále krajské vedení nehodlalo přistoupit na požadavky protestujících a resort školství zůstal KSČM, pokračovaly protesty na českobudějovickém náměstí. 8. ledna 2013 vyhlásili členové iniciativy „Komunisté nepatří ke kormidlu“ na neomezenou dobu štafetovou hladovku. Postupně se v ní po 24 hodinách střídali jednotliví účastníci a každý z nich držel hladovku za jednu oběť komunistického režimu. V této fázi protestující také podpořila Zdena Mašínová, dcera protinacistického odbojáře Josefa Mašína a k sympatizantům se přidala také Konfederace politických vězňů. Mluvčí iniciativy českobudějovický student Šimon Heller k hladovce řekl: „My hladovějící nesouhlasíme s přizváním nedemokratické strany KSČM do vládní koalice v Jihočeském kraji. ČSSD tak přímo porušila své Bohumínské usnesení a tím i slib všem občanům Česka. Svěření resortu školství KSČM pak považujeme za krajně nemorální a necitlivé rozhodnutí.“⁷⁰

Tyto aktivity se silně dotkly samotné komunistické radní Vítězslavy Baborové, která po psychické stránce těžce nesla veřejnou nespokojenost se svojí osobou. Od konce listopadu 2012 byla v pracovní neschopnosti a 30. ledna 2013 z vlastní vůle rezignovala.⁷¹ Na postu radní pro školství a kulturu jí pak v březnu 2013 vystřídal komunist a stranický kádr Tomeš Vytiska.⁷²

Hejtman Jihočeského kraje Jiří Zimola se se zástupci iniciativy „Komunisté nepatří ke kormidlu“ dvakrát sešel na konci roku 2012 a nabídl jim jistý druh spolupráce a možnost podílení se na vedení školství. Ti tuto nabídku odmítli

⁶⁹ Česká televize (2012). *Studenti vyhlásili hladovku proti KSČM, podle Zimoly vyhrocují situaci* (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/207344-studenti-vyhlasi-hladovku-proti-kscm-podle-zimoly-vyhrocuji-situaci/>, 5. 3. 2012)

⁷⁰ Mlsová, Ludmila (2013). *Studenti zahájili štafetovou hladovku proti KSČM. Přidá se i Mašínová.* *iDNES.cz*. 8. 1. 2013 (http://budejovice.idnes.cz/stafetova-hladovka-komunistu-nepatri-ke-kormidlu-fw-/budejovice-zpravy.aspx?c=A130108_081935_budejovice-zpravy_jkr, 6. 4. 2012)

⁷¹ Lidovky.cz (2013). *Baborová z KSČM rezignovala. Nahradí ji radě další komunist?* (http://www.lidovky.cz/jihoceska-radni-pro-skolstvi-baborova-rezignovala-fw9-/zpravy-domov.aspx?c=A130130_164705_ln_domov_vsv, 14. 2. 2013)

⁷² Mlsová, Ludmila (2013). *Radní z KSČM vystřídá advokát a stranický kádr. Čeká, že bud terčem.* *iDNES.cz*. 29. 1. 2013 (http://budejovice.idnes.cz/novy-krajsky-radni-vytiska-dfz-/budejovice-zpravy.aspx?c=A130129_085614_budejovice-zpravy_khr, 17. 3. 2013)

a nechtěli podle jeho slov dále o ničem diskutovat.⁷³ Této možnosti ale využila jiná skupina studentů z Jihočeského kraje, která se od iniciativy „Komunisté nepatří ke kormidlu“ distancuje. Tato „druhá“ skupina se neztotožňuje s protesty a hladovkami, ale naopak považuje dialog s hejtmanem za konstruktivní řešení nastalé situace. Iniciátorka této malé studentské platformy Jana Soukupová, když se dozvěděla, že členové iniciativy „Komunisti nepatří ke kormidlu“ nabízenou spolupráci nepřijali, dala dohromady několik studentů z jihočeských středních škol a nejprve kontaktovala poslankyni Vlastu Bohdalovou. Ta domluvila schůzku s hejtmanem Zimolou. Soukupová zdůrazňuje, že toto sdružení jednajících studentů je apolitické. První schůzka se uskutečnila začátkem února 2013 a kromě hejtmana Jiřího Zimoly se jí zúčastnila i poslankyně Vlasta Bohdalová a náměstek Jaromír Slíva. Bohdalová její výsledky hodnotila velmi kladně. Podle ní mají studenti neotřelé nápady a invenci a to nejen ve školství, a politici tak podle ní mají z čeho čerpat.⁷⁴ Do současné doby (duben 2013) se schůzka studentů a vedení Jihočeského kraje uskutečnila dvakrát.

2.9 Ředitelé nezvou do škol disidenty

Nemohu zde nezmínit příspěvek České televize ze začátku března roku 2013. Reportéři České televize upozornili na to, že od té doby, co v Karlovarském kraji vyhráli ve volbách do krajských zastupitelstev komunisté, jsou na místní školy méně - nebo dokonce už vůbec - zváni na besedy pamětníci komunismu a disidenti. Tomáš Kábrt, který je jedním z nich, dříve pravidelně navštěvoval školy v Karlovarském kraji a debatoval se studenty například o svém mládí za komunismu nebo o sametové revoluci. Od doby co v krajských volbách zvítězila KSČM, prý ale pozvánky na besedy chodily méně a méně a nyní již nechodí vůbec. Reportéři České televize přišli na to, že to způsobeno zvýšeným zájmem z kraje o výuku dějepisu. Jeden z ředitelů zdejších středních škol se dokonce dočkal telefonátu náměstka karlovarského

⁷³ Budějcká drbna (2013). *Někteří jihočeští studenti chtějí ovlivňovat dění v kraji* (<http://www.budejckadrzna.cz/zpravy/politika/nekteri-jihocesti-studenti-chteji-ovlivnovat-deni-v-kraji.html>, 6. 4. 2013)

⁷⁴ Orholz, Pavel (2013). Studenti jednali s hejtmanem o školství. *Právo*. 12. 2. 2013, s. 10

hejtmana, který si stěžoval, že výuka dějepisu je nevyvážená a že by se do škol na besedy měli zvat také zástupci komunistických pamětníků.⁷⁵

⁷⁵Česká televize (2013). *Reportéři ČT. Ředitelé už nezvou disidenta do škol – bojí se zásahu kraje?* (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/exkluzivne-na-ct24/217555-reditele-uz-nezvou-disidenta-do-skol-boji-se-zasahu-z-kraje/>, 29. 3. 2013)

3 Předmět základy společenských věd

Předmět základy společenských věd klade na vyučujícího vysoké nároky. Autor manuálu pro začínající učitele základů společenských věd Slavoj Tomeček tento předmět označil za velmi obtížný svým rozsahem i obsahem.⁷⁶ Je to předmět, který má multidisciplinární povahu, protože zahrnuje aplikované poznatky nejdůležitějších společenských věd: psychologie, sociologie, politologie, práva, teorie mezinárodních vztahů, filozofie, etiky a religionistiky.⁷⁷ Nesmírně důležitá je zde afektivní rovina vzdělání, která má kultivovat citovou stránku osobnosti žáků a projevuje se v jejich každodenním chování a vystupování.⁷⁸

Dějiny, a to znamená i ty moderní a české, jsou přirozeně doménou dějepisu. Ovšem ne beze zbytku. S kurikulární reformou, kterou zavádí Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy od roku 2004 se přechází na novou strategii, založenou na kurikulárních dokumentech na dvou úrovních - státní a školské. Rámcové vzdělávací programy (RVP) stanovují pouze základní požadavky ze strany státu

a každá škola potom vypracovává svůj vlastní Školní vzdělávací program (ŠVP)⁷⁹, ve kterém konkretizuje tyto požadavky.⁸⁰ Školská reforma by měla přispět k tomu, aby vzdělání našich školáků a studentů bylo komplexní a ucelené. Také proto nová strategie vzdělávání zdůrazňuje tzv. klíčové kompetence. „Klíčové kompetence představují soubor vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot, které jsou důležité pro rozvoj jedince, jeho aktivní zapojení do společnosti a budoucí uplatnění

⁷⁶ Tomeček, Slavoj (2010). *Metodika výuky základů společenských věd na středních školách z pohledu pedagogické praxe – náměty pro začínajícího učitele*

(<http://projekty.osu.cz/synergie/dok/opory/tomecek-metodika-vyuky-zsv-na-ss.pdf>, 24. 5. 2012)

⁷⁷ Horská, Viola (2009). Pojetí vzdělávacího oboru Občanský a společenskovední základ v RVP GV. *Metodický portál RVP*. 9. 6. 2006 (<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/596/pojeti-vzdelavacih-oboru-obcansky-a-spolecenskovedni-zaklad-v-rvp-gv.html/>, 6. 4. 2012)

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ VÚP vydalo pro učitele manuál pro tvorbu ŠVP:

Výzkumný ústav pedagogický v Praze (2007). *Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů na gymnáziích* (<http://rvp.cz/filtr-ZKE-DC-1>, 12. 2. 2013)

⁸⁰ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (2012). *Nejčastější dotazy* (<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma/dotazy>, 13. 3. 2013)

v životě.⁸¹ Například Rámcový vzdělávací program pro gymnázia (RVP G) uvádí klíčové kompetence k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské a k podnikavosti.⁸² Předmět základy společenských věd nejvíce přispívá k rozvoji kompetencí občanských, sociálních a personálních a tím zvyšuje osobní angažovanost studentů v životě společnosti, v které žijí. Ovšem další výše zmíněné kompetence jsou v předmětu základy společenských věd rozvíjeny také, a to zejména komunikativní, kompetence k řešení problémů nebo k učení. To, jak budou klíčové kompetence ve výuce základů společenských věd naplňovány, je zcela na přístupu konkrétního pedagoga.⁸³

Dějepis, občanský a společenskovední základ jsou součástí společného vzdělávacího oboru Člověk a společnost (patří sem ještě geografie). Autoři nové vzdělávací strategie dali tyto předměty do stejné kategorie kvůli jejich podobnému a v mnoha směrech propojenému obsahu. Dost často tedy při výuce základů společenských věd učitelé naráží na mezipředmětové vztahy právě s dějepisem. Proto by předmět základy společenských věd měl být z hlediska svého postavení a zaměření ve výuce moderní české historie jaksi nápomocný, doplňující, možná v určitých případech i zástupný pro dějepis.

Vzdělávací obor Občanský a společenskovední základ je obsahově velmi komplexní a z toho důvodu je koncipovaný jak otevřený systém. Vzdělávací obsah tohoto oboru je v Rámcovém vzdělávacím programu členěn na šest tematických okruhů: Člověk jako jedinec; Člověk ve společnosti; Občan ve státě; Občan a právo; Mezinárodní vztahy, globální svět; Úvod do filozofie a religionistiky.⁸⁴

Základy společenských věd skýtají oproti dějepisu v tomto ohledu jistou výhodu. Na nedávné události se tady nepohlíží jako na velmi mladé a nezpracované dějiny, ale jako na nedávné události, které se zkrátka staly, mají nějaký obecný výklad,

⁸¹ Výzkumný ústav pedagogický v Praze (2007). *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia* (<http://rvp.cz/informace/dokumenty-rvp/rvp-g>, 12. 2. 20013), s. 8.

⁸² Tamtéž, s. 9

⁸³ Horská, Viola (2009). Pojetí vzdělávacího oboru Občanský a společenskovední základ v RVP GV. *Metodický portál RVP*. 9. 6. 2006 (<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/596/pojeti-vzdelavacih-oboru-obcansky-a-spolecenskovedni-zaklad-v-rvp-gv.html/>, 6. 4. 2012)

⁸⁴ Tamtéž.

něco se jimi změnilo, to formuje současnost, a proto je třeba to znát a rozumět tomu. Základy společenských věd jsou předmětem velmi dynamickým. Učitel tohoto oboru musí sledovat aktuální dění a látku přizpůsobovat současným změnám, reflektovat nové události.

Jak už bylo uvedeno výše, základy společenských věd jsou specifickým předmětem. Zahrnují škálu rozličných oborů (právo, politologie, psychologie, sociologie, ekonomie, filozofie a další). Při výuce většiny z jednotlivých oblastí je nezbytné orientovat se alespoň částečně v nedávné minulosti naší země. Prakticky v kterémkoli z těchto oborů je více než vhodné pro lepší názornost a pochopení látky, porovnat současný stav věcí s minulostí. Studenti by měli být v každém případě konfrontováni se specifickými rysy minulého totalitního režimu v naší zemi, potažmo i ve střední Evropě, aby si na základě toho sami mohli uvědomit výhody demokratického zřízení a vážili si jeho výhod.

4 Metodika

Ke sběru dat do praktické části této diplomové práce bylo užito metod a technik kvalitativního šetření. Konstruktivní východisko kvalitativního přístupu chápeme jako určitý rámec, který určuje v závislosti na výzkumném problému výběr a způsob aplikace kvalitativních metod.⁸⁵

Data byla získávána formou hloubkového polostrukturovaného rozhovoru. Semistrukturovaný rozhovor je považován za nejčastější metodu sběru dat pro kvalitativní výzkum, dokáže řešit mnoho nevýhod plně strukturovaných a nestrukturovaných interviu.⁸⁶ Jedná se o nestandardizované dotazování jednoho respondenta jedním tazatelem pomocí několika otevřených otázek. Touto metodou badatel získá informace o pohledu jiných lidí, aniž by je nějak ovlivňoval a navíc se vše uskutečňuje v přirozeném prostředí dané skupiny.⁸⁷

Při tvorbě hlavních dotazů pro polostrukturovaný rozhovor jsem brala v úvahu, především to, aby moje otázky pokryly celou škálu témat, na která se chci dotázat a získat o nich od respondentů informace. Také jsem se snažila brát ohled na to, aby rozhovor nebyl moc dlouhý, abych jím respondenty příliš nezdržela. Nakonec jsem do terénu vstupovala se předem připravenými třiceti otevřenými otázkami. Tyto připravené otázky pro výzkumný rozhovor, jsou přílohou číslo 1 této práce.

Vstup do terénu byl poměrně snadný. Na školách, kde jsem měla kontakty na učitele základů společenských věd ze svojí předešlé praxe, bylo poměrně jednoduché tyto respondenty kontaktovat. Jednoduše jsem jim napsala email a v příloze jsem jim pro jistotu poslala i otázky, které jsem jim chtěla položit. Na školách, kde jsem nepůsobila na praxi a kde jsem neměla žádné kontakty, bylo trochu těžší respondenty kontaktovat. Nejprve jsem si vyhledala na internetu

⁸⁵ Miovský, Michal (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu* (Praha: Grada), s. 16.

⁸⁶ Tamtéž, s. 159

⁸⁷ Švaříček Roman (2007). Hloubkový rozhovor. In: Švaříček, Roman – Šedřová, Klára a kol. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. (Praha: Portál), s. 159

stránky školy, podívala jsem se na vyučované předměty a zkoušela jsem najít kontakty přímo na učitele základů společenských věd. To se mi povedlo jen v jednom případě. Rozhodla jsem se tedy emailem kontaktovat nejprve ředitele nebo ředitelku školy, zdali by mi tento výzkum na škole s jedním z pedagogů základů společenských věd umožnili a avizovala jsem svůj záměr je v určitém čase navštívit osobně. Osobní kontakt jsem totiž v tomto případě považovala za nejefektivnější formu, jak se s respondenty spojit, získat jejich sympatie a domluvit se s nimi na čase rozhovoru, který by jim nejvíce vyhovoval.

Když se mi povedlo se s vyučujícími spojit, byli velmi ochotní a vstřícní. Rozhovory se ve všech případech konaly ve školách ve volných hodinách pedagogů/respondentů. K záznamu rozhovorů jsem používala diktafon.

Záznamy z diktafonu jsem poté přepsala s do textové podoby, aby se se získanými daty dalo pracovat. Použila jsem metodu doslovné transkripce.⁸⁸ Aby bylo zpracovávání získaných dat přehlednější, rozdělila jsem získaná data do jedenácti tematických sekcí. Provedla jsem kódování a jeho výsledky jsem pro přehlednost zapsala do jedenácti tabulek⁸⁹, kdy se ke každé tematické sekci vztahuje právě jedna tabulka.

Ve finální části výzkumu provedu vyhodnocení získaných dat. Jedná se o případovou studii, ve které jde spíše o popis případu, protože zde není k dispozici žádná teorie. Hledá se množina témat a oblastí, které mají k výzkumné otázce vztah, a pak porovnáme data s konfigurací hodnot nezávislých veličin, které jsme na základě teorie navrhli.⁹⁰

4. 1 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkum probíhal v březnu roku 2013. Zkoumaný základní cílový soubor představuje čtyři učitele předmětu základy společenských věd čtyř čtyřletých

⁸⁸ Hendl, Jan (2005). *Kvalitativní výzkum*. (Praha: Portál), s. 208

⁸⁹ Tamtéž, s. 208

⁹⁰ Tamtéž, s. 234 - 235

gymnázií v Českých Budějovicích. V Českých Budějovicích v současné době působí šest gymnázií. Dvě z nich jsou soukromá a čtyři jsou státní. Já jsem do svého výzkumu zahrnula učitele základů společenských věd ze tří státních a jednoho soukromého gymnázia. Každý z respondentů tedy reprezentuje jedno českobudějovické gymnázium.

Před zahájením výzkumu samotného jsem provedla tzv. pilotáž na respondentovi z gymnázia 1. Díky pilotáži jsem si ověřila časovou náročnost rozhovoru, osvojila jsem si způsob vedení rozhovoru a hlavně jsem upravila okruhy otázek. Některé jsem zcela vyloučila, jiné jsem doplnila.

4.2 Zpracování dat

Díky reflexi identifikace a systematického označování vyznačených celků došlo k procesu kódování. Při procesu kódování se přiřazují klíčová slova k textu tak, že je umožněna snadnější práce s částmi získaných dat a prostřednictvím kódů je pak možno snadněji a rychleji pracovat s většími významovými celky.⁹¹

Data získaná analýzou byla zpracována pomocí metody vyváření trsů. V kvalitativním výzkumu tato metoda slouží k seskupení a konceptualizaci výroků do skupin na základě jejich vzájemné podobnosti. Vznikají tak kategorie jednotek, které mají charakteristické společné znaky. Společným znakem trsu pak je tematický překryv, kde ve výrocích hledáme páže týkající se ohraničeného tématu.⁹²

⁹¹ Miovský, Michal (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu* (Praha: Grada), s. 219

⁹² Tamtéž, s. 221

5 Získaná data a jejich vyhodnocování

5.1 Výsledky identifikačních otázek

Tabulka 1: Jaká je aprobace a vzdělání respondentů a co skutečně učí

	Jaké je vaše vzdělání?	Jaká je vaše aprobace?	Co nyní skutečně učíte? ⁹³
Gymnázium 1	Pedagogická a teologická fakulta Jihočeské univerzity ⁹⁴	Český jazyk, literatura, dějepis a ZSV	Český jazyk, dějepis, náboženství, etika, ZSV
Gymnázium 2	Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze; doktorát dokončen na Jihočeské univerzitě – filozofická fakulta obor novější česká literatura	Český jazyk a ZSV	ZSV a český jazyk
Gymnázium 3	Vysokoškolské (pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze) ⁹⁵	ZSV a ruský jazyk	ZSV a ruský jazyk
Gymnázium 4	Filozofická fakulta univerzity Karlovy v Praze, obor Český jazyk a dějepis	Český jazyk a dějepis	Český jazyk, ZSV a logika

Zdroj: vlastní výzkum a internetové stránky školy

V prvních dvou otázkách jsem se zaměřila na profesní identifikaci respondentů. Zajímalo mě, kde svého vzdělání dosáhli, jakou mají aprobaci a co nyní skutečně vyučují.

Protože jsem respondenty nechtěla zatěžovat zbytečnými otázkami a věděla jsem vlastně už předem, že to, které předměty na daném gymnáziu učí, je k dohledání na stránkách školy, je tento zdroj informací převážně z internetu. Pouze respondenta z gymnázia 4 jsem se při rozhovoru přímo ptala na předměty, které skutečně vyučuje.

⁹³ Od některých respondentů jsem si v rámci úspory času tyto informace zjistila na internetových stránkách školy.

⁹⁴ Na rozhovor bylo v tomto případě málo času, respondent pospíchal, a proto jsem si informaci o jeho vzdělání našla na internetu na stránkách školy.

⁹⁵ Informace v závorce jsem opět dohledala na internetových stránkách školy.

Všichni čtyři respondenti mají vysokoškolské vzdělání, dva z nich vystudovali doktorát. Tři respondenti z výzkumného vzorku mají aprobaci přímo na společenské vědy. Pouze respondent z gymnázia 4 nemá pedagogické vzdělání přímo v oboru společenských věd, ale v oboru český jazyk a dějepis. Podle mého názoru dějepis v aprobaci - v případě zkoumání tématu reflexe komunistického Československa v předmětu základy společenských věd - můžeme považovat za dostatečné vzdělání.

Tabulka 2: Na jaké škole respondenti aktuálně učí a jak dlouhou mají praxi v oboru

	Na jaké škole/kde učíte?	Jak dlouho tu učíte?	Jak dlouho celkově učíte?
Gymnázium 1	Všeobecné gymnázium, vysoká škola	1,5 roku	10 let ⁹⁶
Gymnázium 2	Všeobecné gymnázium	11 let	14 let
Gymnázium 3	Všeobecné gymnázium	19 let	28 let
Gymnázium 4	Všeobecné gymnázium	19 let	40 let

Zdroj: vlastní výzkum a profesní životopis respondenta

V další sekci jsem se v otázkách zaměřila na to, kde v současné době respondenti pedagogicky působí. Vesměs jsou to všeobecná gymnázia. Jeden z respondentů navíc přednáší na vysoké škole. Všichni čtyři respondenti se mohou pochlubit dlouholetou pedagogickou praxí.

⁹⁶ Tuto informaci jsem získala z profesního životopisu respondenta, který je k dispozici na internetu.

5.2 Spokojenost učitelů s hodinovou dotací pro předmět základy společenských věd

Tabulka 3: Jaké učí respondenti ročníky a týdenní hodinová dotace ZSV

	Jaké učíte ročníky?	Kolik hodin ZSV v jednotlivých ročnících máte týdně? ⁹⁷	Je to podle vás dostatečné?
Gymnázium 1	1., 2., 3., 4.	1. - 1h, 2. – 1h, 3. – 4h 4. – s.	Ano
Gymnázium 2	3., 4.	3. – 2h + 2h s., 4. – 2h + 1h s. + 2h s.	Ano
Gymnázium 3	2., 3., 4.	2. – 1h, 3. – 2h + 2h s., 4. – 3h + 2h s.	Jen ve vyšších ročnících
Gymnázium 4	1., 2. 4.	1.- 1h, 2.- 2h 4. 2h + 2h s.	Ano

Zdroj: vlastní výzkum

Ve třetí sekci jsem se zaměřila na zjištění, v jakých ročnících respondenti aktuálně vyučují ZSV, kolik hodin tohoto předmětu v jednotlivých ročnících týdně mají. Nakonec jsem se jich ptala, jestli považují za dostatečné.

Škála vyučovaných ročníků mých respondentů je široká. Pouze jeden z nich v současném školním roce vyučuje ve všech ročnících gymnázia, tedy od prvního do čtvrtého ročníku. Dva z respondentů v současné době vyučují ve třech ročnících ze čtyř a jeden respondent v současnosti vyučuje pouze dva ročníky, a to třetí a čtvrtý. Jinými slovy, ve čtvrtém ročníku vyučují všichni dotázaní, v prvním, druhém a třetím ročníku nyní vyučují tři respondenti.

Poté, co jsem od respondentů získala informace o tom, ve kterých ročnících učí a kolik hodin týdně je na jejich škole základům společenských věd věnováno, položila jsem jim otázku, jestli tyto hodinové dotace považují za dostatečné. Všichni respondenti se víceméně shodli, že ano, že jim hodinová dotace pro jejich předmět připadá dostatečná, jen respondentovi z gymnázia 3, připadá nevyhovující hodinová dotace v první a druhém ročníku čtyřletého gymnázia. Doslova uvedl: „Semináře

⁹⁷ Symboly v tabulce: Číslovka označuje ročník, „h“ je znak pro hodinu, „s.“ je znak pro seminář. Takže 4. 2h + 2h s. znamená – ve čtvrtém ročníku se týdně vyučují 2 hodiny ZSV a 2 hodiny semináře ZSV.

máme i ve třetím ročníku – dvouhodinové a ve čtvrtáku máme tříhodinový seminář. Takže máme, co se týče seminářů, té časové dotace poměrně dost. Ale je to jednohodinový předmět v prváku a druháku, a to je naprosto nevyhovující. Učit jenom jednu hodinu tenhle předmět je z praktického hlediska, prostě špatně. Odpadne Vám třeba jedna hodina, protože se jde na nějakou akci, jste nemocní a už máte skluz za půl měsíce, v podstatě. Těžko se to dohání. Někdy jsem měla opravdu málo hodin. Máme mít alespoň 33 hodin za rok a měla jsem třeba 26 nebo 27 hodin. A to je hrozně málo.“

Já jsem pokračovala otázkou, jestli ve vyšších ročnících už je to tedy podle respondenta lepší. Uvedl: „V těch vyšších ročnících už je dobře. To už je dvouhodinová dotace ve třetáku, normálně občanka, a potom dvouhodinová dotace semináře. Takže čtyři hodiny. A tříhodinová dotace ve čtvrtáku tři hodiny semináře. Takže šest hodin. Takže se dohání všechno, co se třeba nestihlo.“ Následovalo shrnutí: „Dostatečné je to až v těch vyšších ročnících. V tom nižším ročníku bych si přála větší časovou dotaci. Ale tak zase musím brát ohled na jiný předměty. Takhle už to máme postavený a celkem je to zaběhlý, takže jsme zvyklí, ale někdy to nevyhovuje.“

Respondent z gymnázia 1 mi na otázku, jestli hodinovou dotaci na jeho škole pro základy společenských věd, kterou právě uvedl, považuje za dostatečnou, odpověděl pouze: „Určitě.“ Respondent z gymnázia 2 odpověděl: „Já myslím, že jo. My máme vlastně v každém ročníku dvě hodiny základů společenských věd.“

5.3 Spokojenost se současným školním vzdělávacím programem potažmo se školskou kurikulární reformou

Tabulka 4: Školní vzdělávací program (ŠVP)

	Podílel/a jste se na tvorbě vašeho ŠVP?	Jste s ním spokojen/a?	Je v něm zahrnuto v ZSV téma komunistického Československa?
Gymnázium 1	Ne	Ano	Ano
Gymnázium 2	Ano	V zásadě ano, chystáme úpravy	Ano, ale jen obecně
Gymnázium 3	Ano	Ano	Ano, při různých příležitostech
Gymnázium 4	Ano	Ano	Ano ⁹⁸

Zdroj: vlastní výzkum

V sekci čtvrté jsem se zaměřila na školní vzdělávací programy gymnázií, čímž jsme se s respondenty, jak jsem očekávala, trochu dostali i na téma školské reformy. Na tvorbě ŠVP pro základy společenských věd se podíleli tři ze čtyř respondentů. Pouze respondent z gymnázia 1, který se na tvorbě ŠVP, podle kterého nyní učí, nepodílel, protože v době jeho tvorby na škole ještě nepůsobil. V rozhovoru uvedl, že je s ním v zásadě spokojen, že se v něm provádějí každoročně drobné změny a doladuje se. Kdyby mu nevyhovoval, musely by se, podle jeho slov, udělat změny zásadnějšího charakteru.

Respondent z gymnázia 2 se na tvorbě ŠVP podílel. Na otázku, jestli je s ním spokojen, odpověděl: „No, my když jsme to tvořili, tak jsme nevěděli, k čemu to vlastně bude. Nevěděli jsme, jestli to bude jenom nějaká formalita. Teď už bych to udělal asi trochu jinak. Víc bych se zaměřil, aby to skutečně znamenalo nějakou větší proměnu pro tu školu, aby to mělo nějakou větší návaznost na tu praxi. My jsme to trochu tvořili jako nutný zlo. Je tam takovej ten jazyk, co tam ministerstvo chce mít. Tak to nás jako učitele samozřejmě otrávil, to můžu mluvit nejen za sebe. V zásadě

⁹⁸ O respondentovi jsem věděla, že ano, protože nám jeho výuku z náslechové praxe. Proto jsem u něj tuto otázku pro úsporu času vynechala.

ta myšlenka je asi dobrá, tak to teď budeme upravovat, aby nám to vyhovovalo ještě lépe než předtím.“

Respondent z gymnázia 3 uvedl, že se na tvorbě současného ŠVP podílel, tvořili ho spolu s kolegyní tak, aby ho nemuseli nijak zvlášť měnit. Nyní tvrdí, že jsou spokojení a vyhovuje jim. Zároveň ale respondent nezapomene dodat svůj postoj ke školské reformě: „Nemyslím si ale, že ŠVP by nějak radikálně měnilo naše školství k větší kvalitě. To je asi všeobecný názor.“

Respondent z gymnázia 4 se na tvorbě současného ŠVP školy také podílel. Uvádí ale, že vzhledem k jeho pokročilému věku, se na tomto dokumentu nepodílel tak významně, že z hlediska perspektiv záměrně nechal větší prostor mladším kolegům. Na otázku, zdali je s tímto ŠVP spokojen odpověděl: „Já si myslím, že jak je ten školní vzdělávací program postaven, tak já proti němu žádný podstatný výhrady nemám. Myslím si, že to tak možný je.“ Potom pokračoval dále a přidal svůj názor na školskou reformu: „Já mám spíš výhrady vůči rámcovým vzdělávacím programům jako takovým. Protože si myslím, že je omyl tvrdit, že osnovy učitele svazovaly a naopak rámcový vzdělávací program mu dává větší svobodu. Já si myslím, že je to přesně naopak. Ty osnovy, které platily naposled před tímhle rámcovým vzdělávacím programem, byly velmi svobodné. Tam je vtip v těch kompetencích. Tam se mají určit už jisté kompetence, jinými slovy řečeno, my už jsme vedeni k tomu, ne jenom že máme o něčem mluvit, ale už i jak o tom máme mluvit. V tom je ten rozdíl. Osnovy nám řekly jenom nějaký fakt, o kterém se máme zmínit a nemáme ho pominout. Neurčovaly ale, v jakém smyslu o něm máme mluvit. Kompetence se už pletou i do toho v jakém smyslu o tom máme mluvit. To je, myslím, daleko horší než to, co bylo předtím. Ještě je to do té doby, kdy se to netestuje. V momentě kdy se to začne testovat, tak to už by bylo velmi svazující. Takže upřímně řečeno, mně je jedno, jak se tomu říká. Jestli se tomu říká vzdělávací program nebo osnova, to mě nezajímá. Mě zajímá ten obsah a v tom byly ty osnovy svobodnější.“

Druhou otázkou zahrnutou do této sekce bylo, jestli je v ŠVP školy, na které moji respondenti učí, zahrnuto přímo téma komunistického

Československa. Respondent z gymnázia 2 odpověděl: „Dostaneme se k němu. Dostáváme se k němu na nižším stupni v kvartě. Tam to i logicky patří v souvislosti s vazbami na hodiny dějepisu. A pak se k němu samozřejmě dostáváme při výuce sociologie a politologie. To znamená ve druhém ročníku, respektive v sextě. Případně ve třetím ročníku.“

Respondent z gymnázia 2 dále uvedl: „No, my to tam právě máme jako strašně obecně pojmenovaný. Jako v té škatulce totalitního světa, totalitního myšlení a totality. Obecně to tam je, nicméně v hodinách se tomuto tématu věnujeme. Dáváme tomu docela velkou důležitost, obzvláště v těch seminářích.“

Respondent z gymnázia 3 mi odpověděl: „Jako vysloveně abychom tam měli, třeba formulované téma, to nemáme. Ale řekněme, že právě v tom semináři se učí tak tři čtyři hodiny historie ústavnosti českých zemí, takže porovnáváme ústavu z roku 1948 a nástup komunistů, od února až po ústavu 9. května. Potom tam máme ústavu z roku 1960, tu socialistickou ústavu, tam máme prostě ukázky z té ústavy, včetně článku číslo 4 o vedoucí úloze komunistické strany. Rok 1968, jednak zase Pražské jaro, co všechno tomu předcházelo a potom ten Zákon o federaci z roku 1968. Změny v roce 1989 – Sametová revoluce. Pak máme Chartu 77 jako speciální téma, a boj za lidská práva tady v České republice. Potom máme osobnost Jana Patočky. Zmiňujeme Václava Havla. Politické procesy zmiňujeme, ale nemám to vysloveně jako téma. Máme závěrečné maturitní práce a teď, konkrétně, holčinka u mě dělá práci o procesu s Miladou Horákovou s dokumenty z té doby. Takže, je to zadané téma a oni to poté veřejně prezentují. Ve třetáku se zadává a potom ve čtvrtáku prezentují. Pozveme třetáky, ti si to poslechnou. Ale vše to je podle vlastního výběru a shodou okolností tam letos toto téma je ohledně těch procesů. Samozřejmě že třeba Rudolfa Slánského taky zmiňujeme. Prostě ano, ale nemáme tam přímo téma procesy v 50. letech.“

Respondent reprezentující gymnázium 4 se vyjádřil takto: "Tak jistě, ale ne přesně takto. Narážíme na to při probírání nejrůznějších témat, je to celým tím ŠVP prostoupeno. Především se snažím, aby studenti neviděli tu dobu jednolitou, aby pochopili různé její fáze.“

5.4 Jak probíhá reálná výuka v hodinách základů společenských věd o komunismu

Tabulka 5: Reálná výuka o komunismu v hodinách ZSV

	Dostanete se v reálné výuce ZSV k danému tématu?	Je to spíše nárazově nebo cíleně?	Kolik danému tématu věnujete zhruba vyučovacích hodin za rok?	Máte pro dané téma dostatečný prostor?
Gymnázium 1	Ano	Oboje	Min. 10 h	Ano
Gymnázium 2	Ano	Spíše cíleně	Min. 5 h + projekty	Ano
Gymnázium 3	Ano	Oboje	1.- 0h, 2. – 2-3h, 3. – 10-15h, 4. - neurčeno	Neví
Gymnázium 4	Ano	Oboje	v 80% hodin	Ano

Zdroj: vlastní výzkum

V páté sekci výzkumných otázek jsem se zaměřila na zkoumání toho, jak se skutečně v reálné výuce v hodinách základů společenských věd vyučuje o komunismu. Na otázku, zdali se moji respondenti skutečně dostanou v reálné výuce k inkriminovanému tématu, odpověděli všichni, že ano. Respondentům z gymnázia 1, z gymnázia 2 a z gymnázia 3 jsem otázku ani nepokládala, protože mi na ní vlastně odpověděli v předchozí otázce. Respondent z gymnázia 4 odpověděl takto: „Tak samozřejmě, že je spousta příležitostí, jak se k tomuto tématu dostat. Věnují se tomu kolegové v dějepisu. Já se tomu věnuji také při těch společenských vědách. Probírá se politologie, sociologie, ekonomie, takže tam je toho celá řada.“

Další moje otázka mířila na zjištění faktu, do jaké míry je cíleně připravené, se o tématu v hodině zmínit. Respondenti se vesměs vyjádřili, že v reálné výuce dochází k oběma těmto případům. Respondent z gymnázia 2 uvedl, že se ale v jeho výuce převážně jedná o cílený záměr, zmínit se v hodině o tématu komunistického Československa.

Respondent z gymnázia 1 odpověděl: „Oba případy. To záleží, co zrovna probíráme. Zmiňuji jak nárazově, tak i cíleně.“

Respondent z gymnázia 2 k tomu poměrně rozsáhle uvedl: „Ve třetáku, respektive v septimě, se začíná se základy státu a právní teorie a politologie. V rámci výuky té politologie se tam seznamujeme s těmi takovými základními totalitními ideologiemi, komunismus, fašismus... Čteme tam ukázky textů, přímo ideových – třeba proslov Hitlera, ukázku z Leninova díla. Snažíme se přímo na těch textech ukázat znaky totality. Prostě že to není nějaká dobrá myšlenka, které se chopili zlí lidé, ale že už v té samotné ideologii je ta zrudnost. Tak to je jedna věc. Potom v rámci toho semináře ve třetím ročníku, je tam takový blok, který je věnovaný takový filozofický antropologii, k tématům ke kterým se nedojde ve filozofii a je tam i téma svoboda. My tam čteme třeba Orwella – 1984. Tak na tom, na téhle literatuře si ukazujeme znaky totalitarismu a tím vlastně ten seminář trochu komunikuje s tou hodinou. A potom třeba k 17. listopadu pořádáme nějaký projektový den. My jsme dělali, když bylo 20 let od revoluce, tak jsme dělali projekt Jeden den v totalitním světě. Vlastně celý den škola žila tím tématem totality. Třeba tělocvikáři tady nacvičili spartakiádu nebo děti byly oblečené jako pionýři a tak dále. A taky tady byly hodiny, které se věnovaly různým tématům, které s tou totalitou nějak souvisejí. Odpoledne jsme měli promítání nějakých filmů. Hodně spolupracujeme s Člověkem v tísní a Amnesty International nebo s Živou pamětí, co se týče té totality. No a pak se tady odpoledne a večer konala ta studentská mše při svíčkách tady v kostele. Ta to zakončila. Něco podobného se snažíme dělat každý rok, třeba besedu s nějakými pamětníky. Teď jsme třeba promítali film, taky od Člověka v tísní, Mami, nikomu jsem neublížil, což je vlastně o estébácích. A měli jsme tu vlastně historika, který se tím tématem zabývá. Takže formou těchto besed a nebo v hodinách se tím zabýváme. Pak jsme vlastně organizovali Maratón dopisů pro Amnesty International. To bylo na den lidských práv v prosinci. Takže děti tady psaly dopisy, třeba do Běloruska prezidentovi Lukašenkovi a do podobných míst, kde jsou lidé nespravedlivě souzeni za konkrétního člověka, aby byl propuštěn.“

Respondent z gymnázia 3 odpověděl: „Některá témata tam třeba vysloveně máme. Například Charta 77 nebo sametová revoluce a všechny ty okolnosti okolo sametové revoluce. Někdy se k tomu ale taky dostaneme jenom nárazově.“

Protože zrovna je o nějakých věcech řeč. Já nevím, jestli bych taky mohla zmínit třeba ve filozofii otázky marxismu-leninismu. Máme třeba téma na semináři terorismus. Teď jsem si vzpomněla, jestli vám něco říká termín Rudé brigády a Frakce Rudé armády v Německu. A oni tyhle buňky byly školeny tady v Československu, takže StB je podporovalo. To je takové to, kdy na to narazíme, jak to tam v podstatě bylo.“

Respondent z gymnázia 4 se k otázce vyjádřil takto: „Jak říkám, dostaneme se k tomu jednak při tématech politologických, sociologických, ekonomických, etických, filozofických. Takže je to vlastně rozprostřeno ve všech těch oborech. Pak můžou být speciální témata, která probíráme v rámci toho semináře.“

Další otázka, kterou jsem v rámci této sekce o reálné výuce svým respondentům kladla, byla, kolik vyučovacích hodin zhruba je tématu komunistického Československa v jejich reálné výuce základů společenských věd za rok věnováno. Žádala jsem spíše odpověď v rádech.

Respondent z gymnázia 1 odpověděl: „Pokud se dá ten čas zarámovat do nějakých hodin, což to prostupuje hodně předměty, tak 10 hodin určitě.“

Respondent z gymnázia 2 uvedl: „Nejvíce v tom třetáku a v septimě. To je minimálně 5 hodin plus ještě ty projekty.“

Respondent z gymnázia 3 odpověděl: „Není jich málo. Když to ale vezmu, třeba první ročníky. V prvním ročníku máme téma psychologie. Takže tam se toho tématu nedotkneme. Ve druhém ročníku máme sociologii a trošku z té politologie, takže tam se už v rámci třeba ideologií můžeme dostat ke komunismu, fašismu a těmto věcem. Ale kolik tak hodin, řekněme, v té sociologii za rok tak dvě až tři hodinky. Potom ve třetáku je politologie, právní věda a trochu ekonomie, takže se k tomu dostaneme taky. Probíráme třeba na semináři přechod centrálně plánované ekonomiky v ekonomiku tržní. Co všechno se tady muselo udělat, aby vůbec se mohla nějak nastartovat ta ekonomika v tom Československu v roce 1989 – 1990, včetně třeba i kupónové privatizace. Já jsem v tomhleto už pamětník, tak můžu o tom vyprávět. Já jsem byla i držitelem investičních kupónů.“

V tom třetím ročníku bych už hovořila o deseti patnácti hodinách, v kterých se dotkneme té doby. A potom máme filozofii. Bereme to stylem, probíráme klasické dějiny filozofie, po té historické linii, nikoliv, že bychom si vzali tematicky ontologii, gnozeologii. To se mi zdá dost obtížný. Když já jsem studovala, tak nám říkali, že je to to nejjednodušší z filozofie, projet to z toho historického hlediska a seznámit se těmi významnými osobnostmi. Dneska je třeba takový ten trend přemítat o bytí a jsoucnu a kdo se k tomu jak vyjádřil. Také jsem se o to pokusila, ale bylo to opravdu složité a studenti v tom měli zmatek. Je lepší si ty události poskládat do nějaké návaznosti a potom na veřejce už na tom můžou stavět. No, tak to takhle děláme už tradičně. A právě v tom 20. století se dostaneme na toho Jana Patočku nebo i zmiňujeme Karla Kosíka, Milana Machovce, Ferdinanda Peroutku třeba.“

Respondent z gymnázia 4 se k otázce vyjádřil takto: „No, to se opravdu dá velmi těžko spočítat, protože ve výuce na to často narážíte v nějakých souvislostech, byť se o tom vůbec nebaví. Možná bych to vyjádřil procentuálně. To procento bude určitě poměrně dost vysoký. Upřímně, není moc témat, která by mě přímo k té době nezavedla. Takže tipuju tak 80 % se toho dotkne.“

Třetí otázka, kterou jsem položila v rámci zjišťování, jak probíhá reálná výuka o komunismu v základech společenských věd, byla, jestli si tedy respondenti myslí, že mají dostatečný prostor se ve svém vyučování danému tématu věnovat. Tři respondenti se domnívají, že ano a jeden respondent neví. Tím je respondent z gymnázia 3. Doslova na tuto otázku odpověděl: „No, nevím, no,“ a plynule přešel k reakci na následující otázku.

Respondent z gymnázia 1 doslova odpověděl: „Vzhledem k tomu, že je to hrubý odhad, tak bych řekl, že je to dostatečné. Protože možná je to víc. Ten počet je odhadem a spíš se snažím držet při zemi.“

Respondent z gymnázia 2 uvedl: „Já myslím, že jo. Já se cítím svobodný v téhle věci. Je důležité, aby o tomhle studenti věděli.“

Respondent z gymnázia 4 na otázku odpověděl takto: „Z hlediska časového prostoru, tak ano. Bohužel v poslední době, kdy se na nás vyhrotila současná politická situace (volby a zde v Jižních Čechách souvislosti s paní Baborovou), tak mám takový pocit, že toho prostoru jaksi z vůle poněkud ubývá. Je to nepříjemné, máte-li ve výuce přímo studenty, kteří jsou těmi aktivisty a s jejichž počínáním já nesouhlasím. To je problém. Do školy by ta přímá politická akce neměla vůbec zasahovat. Ve škole může být politická diskuze a svobodná. Ale ne přímá politická akce. V momentě, kdy vám na půdě školy podepisují petice, nosí placky s tím či oním prezidentským kandidátem, tak je to problém. Jsou to moji žáci, které klasifikuji, a oni můžou mít pak pocit, že ten můj opačný politický názor, než mají oni, se může promítat i v jejich klasifikaci. To je nepříjemný. Do školy nepatří přímá politická akce. Koneckonců, školský zákon to i, sice nepřesně, zakazuje. On tam zakazuje pouze přímou propagaci politických stran a hnutí. Ta Baborová byla antipropagace. To v tom zákoně přímo takhle není. A já si myslím, že ani to do té školy nepatří. Takže mám z toho v některých třídách nepříjemnosti. Necítím se v tom tak jakože úplně svobodný. Je to takový pocit, že bych si měl zase dávat pozor na to, co říkám.“

5.5 Informovanost studentů o problematice a jejich zájem o ní z pohledu učitelů

Tabulka 6: Mezipředmětové vztahy s dějepisem, celková informovanost studentů o tématu

	Máte pocit, že jsou studenti dostatečně informovaní o daném tématu z jiných předmětů? (Dějepis)	Zmiňujete se o Československu v letech 1948, 1968, 1989?	Máte pocit, že studenti chápou jednotlivé fáze komunismu?
Gymnázium 1	Ano	Ano	Je to individuální
Gymnázium 2	Zlepšuje se to	Ano	Ano
Gymnázium 3	Ne	Ano	Spíše ano
Gymnázium 4	Ne	Ano	Ne

Zdroj: vlastní výzkum

Šestá sekce výzkumu se zaměřuje na zjištění, jak jsou na jednotlivých školách naplňovány mezipředmětové vztahy základů společenských věd a dějepisu. Také jsem se od učitelů pokusila získat jejich názor na to, zdali podle nich mají studenti dostatečné vědomosti o období komunismu v Československu, ať už z tohoto předmětu, nebo například z rodin. Také jsem kladla otázky, zdali se respondenti ve výuce věnují důležitým datům v komunistickém období a chtěla jsem tak také zjistit, jestli studenti podle respondentů rozumějí tomu, že také mělo toto dějinné období svoje určité fáze.

Na otázku jestli respondenti mají pocit, že jsou žáci o komunistickém Československu dostatečně informováni z jiných předmětů, především z dějepisu dva respondenti odpověděli, že ne, jeden z respondentů odpověděl, že ano a jeden uvedl, že se situace zlepšuje.

Konkrétně respondent z gymnázia 1 odpověděl: „Myslím si, že ano. Obecně si myslím, že studenti jsou dnes až příliš informováni o čemkoliv. Někdy neumí ty informace utřídit podle důležitosti. Pro ně je to prostě jeden pytel informací. Myslím, že je to problém té stávající generace studentů. Zatímco u nás to byl třeba hlad po informacích.“

Respondent z gymnázia 2 na to řekl: „Já myslím, že se to strašně zlepšuje. Opravdu, když jsem začínal učit, tak ten dějepis končil někdy v roce 1945. A potom už to nestíhali probírat nebo to bylo tomu učiteli nepříjemný to probírat. Dneska si opravdu myslím, že se o tom víc mluví v tom dějepisu, víc se to soustřeďuje na ty otázky, ze kterých roste naše společnost, takže si myslím, že se to postupně zlepšuje a že ty informace studenti mají. Někdy si někteří myslí, že jim to vtloukáme do hlavy až moc. Ale to jsou spíš výjimky, kteří si to přinášejí z domova, tenhle postoj.“

Respondent z gymnázia 3 mi na tuto otázku odpověděl už v reakci na předchozí otázku, jestli má dostatečný prostor se inkriminované problematice věnovat v hodinách základů společenských věd. Odpověděl, že neví a okamžitě dodal: „Jako, vy tady potom máte i otázku jestli si myslím, že o tom žáci vědí dost tady o té době. Myslím si, že neví. Když přichází z těch základních škol, tak se u nás,

konkrétně na naší škole, ví, že kolegové, co učí dějepis, tak se u nás hodně dbá na to, aby se to probralo. Takže se k tomu určitě dostanou. Vím ale od studentů, že se často ani nedostali ke 2. světové válce, co se týče dějepisů. A oni si opravdu pletou rok 1948, rok 1968. Úplně, naprosto si pletou jméno Jan Opletal a Jan Palach. To je pro ně naprosto zaměnitelné. Příliš se neorientují. Začíná se tedy poměrně na čisté louce v tomto. Tak někdo to určitě zvládne. To jsou ti, co chtějí studovat ty humanitní vědy a nějakou tu historii, občanku třeba a nebo práva. Nevím, jestli si to ale všichni odnáší a mají to srovnáno, kdy, co, jak. Podle mě by mělo být více času na nějakou diskuzi. I když letos se toho probralo poměrně hodně, díky té aktivitě studentů z Třeboně, do které se naši studenti také zapojovali. Do takového toho boje proti komunistické radní, paní Baborové. Takže jsme o tom diskutovali. Samozřejmě ne všichni byli pro. Naši studenti, konkrétně Šimon Heller, to je náš student. I nějaký kluci ze sexty jsou aktivní. Prostě proto jsme se dostali k té diskuzi.“

Respondent z gymnázia 4 uvedl: „Tento pocit skutečně nemám. Záleží samozřejmě na jak kterém učiteli, samozřejmě. Já si myslím, že ten dějepis to taky těžko může sám zvládnout. Obecně řečeno, ta informovanost studentů o té době je dobrá. Obecně řečeno, o tyto události není zájem. Studenti se poměrně málo sami informují o tom, co se děje. Když se zeptám, co se aktuálně děje kolem Kypru, tak oni jsou o tom informováni velmi málo. Takže, pokud jsou o té době komunismu informováni, tak jsou informováni velmi jednostranně. Ta informovanost je velmi plochá, neumí ty věci rozlišovat. To, čeho se jim dostává, tak ten pohled na tu dobu spíš nějak deformuje, než aby ten pohled byl nějaký plastičtější. Takže ta informovanost by byla, ale neodpovídá té realitě. Oni tu dobu nezažili, což jim samozřejmě nemůže nikdo vytýkat, já jsem také nezažil druhou světovou válku. Není ani nijak velká vůle se poučit v některých aspektech. Doba není černobílá. Potíž je spíš v tom černobílém vidění, které vidím jako nebezpečí.“

Otázka druhá, kterou jsem v této sekci kladla, byla, jestli respondenti ve výuce zmiňují konkrétní přelomové roky týkající se komunistického období 1948, 1968, 1989. Na tuto otázku mi všichni odpověděli, že ano.

Respondent z gymnázia 1: „Samozřejmě. Jsou to osudová čísla, osudové letopočty, tak tvoří jakýsi rámeček.“

Respondent z gymnázia 2: „Já myslím, že ano. Samozřejmě, je jim to třeba vzdálený. Jako mé generaci byl vzdálený rok 1968, tak jim je zase vzdálený rok 1989. Ty informace ale mají. Vědí, co se zhruba dělo v naší zemi.“

Respondent z gymnázia 3 mi na tuto otázku odpověděl poměrně obsáhle již ve svých předcházejících odpovědích.

Respondent z gymnázia 4: „Samozřejmě, že ano. Je to vlastně součástí těch témat, jak jsem o tom hovořil. Ale jak jsem mluvil o té černobílosti vidění, je velmi těžké je, například, přivést k nějakému přemýšlení o tom, že ta doba od toho roku 1948 do roku 1989 se skládá z velmi různých etap toho vývoje. Zkrátka rok 1948 je kvalitativně něco úplně jiného než ten rok 1968. A teď jim vysvětlit proč lidé, kteří v roce 1948 dělali nějakou revoluci, tak najednou v roce 1968 byli z té strany vyhozeni. To už jsou takové ty věci, co oni moc neberou. Oni jsou poměrně hodně vedeni médií a koneckonců i ve školách často k tomu, že je to jednodušská doba jakési totality, kde to bylo od počátku úplně stejné. Jenže ono to tak nebylo. Takže když s nimi mluvím, tak zrovna s tím rokem 1968 je trochu problém. Jim se to z tohoto pohledu zdá být nepochopitelné. Problém je v té ideologizaci dějin. Dějiny se dnes jak na školách, tak i v médiích idealizují a neodpovídá to té historické realitě.“

Poslední otázka této sekce se soustředila na zjištění, jestli se respondenti domnívají, že studenti chápou jednotlivé fáze komunismu. Na tuto otázku mi jeden respondent odpověděl, že je to individuální záležitost, jeden respondent se domnívá, že ano, třetí respondent si myslí, že spíše ano a třetí uvedl, že ne.

Konkrétně respondent z gymnázia 1 řekl: „Vždycky je potřeba rozlišovat studenta od studenta, žáka od žáka, takže si myslím, že řadě z nich to jde jedním uchem dovnitř a druhým ven. Ty informace se k nim dostávají a dostávají se k nim opakovaně. Čili ten student, pro kterého je to svým způsobem relevantní, tak tu informaci drží.“

Respondentovi z gymnázia 2 jsem tuto otázku nepokládala, protože z jeho předchozích odpovědí již vyplynulo, že podle něj studenti těmto fázím rozumí a rozlišují je.

Respondent reprezentující gymnázium 3 uvedl: „Někdo ví třeba dost. Je to také o tom, jak se o tom baví v rodinách. Jak to probíhá, jak si sdělují ty informace. Takže někdo obeznámen je. Ale někdo vůbec.“ Doplnující otázkou, jestli považuje svoje studenty za spíše obeznámené nebo za spíše neobeznámené s touto problematikou, odpověděl respondent toto: „No, já bych jím spíš dala to znamínko plus, spíš ano. Není to ale tak, jak já bych si to představovala. Někdy mě opravdu nějaká ta nevědomost zarazí.“

Respondent z gymnázia 4 odpověděl: „Ne, ten pocit skutečně nemám. Ty informace jsou velmi strohé a často ideologicky tříděny.“

Tabulka 7: Zajímá dané téma studenty a za jak důležité jej považují učitelé

	Máte pocit, že dané téma žáky zajímá?	Považujete za důležité, aby studenti znali komunistickou historii své země?
Gymnázium 1	Je to individuální	Samozřejmě
Gymnázium 2	Většinou ano	Ano, určitě
Gymnázium 3	Některé ano, některé vůbec	Ano, je to základ
Gymnázium 4	Ne	Ano, je to velmi důležité

Zdroj: vlastní výzkum

V sedmé sekci otázek jsem se zaměřila na to zjistit, jak - podle názorů respondentů - jejich studenty téma komunistického Československa zajímá a také, zdali respondenti považují za důležité, aby studenti znali komunistickou minulost své země.

Na první z těchto otázek jsem obdržela jednu odpověď, že je to individuální, jedenkrát, že většinou ano, jedenkrát, že některé ano a některé vůbec a jeden respondent odpověděl, že ne.

V konkrétním případě respondenta z gymnázia 1 zněla jeho odpověď takto: „Jak koho, záleží na konkrétním jedinci. Je to hodně individuální.“

Respondent z gymnázia 2 na to řekl: „Většinou je to zajímavá. Třeba zrovna minulý týden ve čtvrtek jsme měli seminář o Bělorusku a fakt tam vznikla taková zajímavá beseda, diskuze o tom, jak se může tomu Bělorusku pomoci a jakou roli v tom hraje Rusko. A byli jsme taky minulý týden na festivalu Jeden svět od Člověka v tísni, tady v Kotvě na projekci. Tak jsme to právě spojili s tím tématem, jestli je Rusko svobodná země a viděl jsem, že je to fakt zajímavá. Vlastně vůbec to neberou jako nějaký problém, který se jich vůbec netýká. Samozřejmě, nedá se to říct o všech studentech. Hodně se tam promítá, jak se k tomu staví v těch rodinách. Ale obecně bych řekl, že je to pro ně zajímavý téma.“

Odpověď respondenta z gymnázia 3: „Některé ano, některé vůbec. A ta politika jako celkově, tak z jedné čtvrtiny nebere ty lidi vůbec. Nesledují věci, prostě je to pro ně moc obecný, obtížný. Řekla bych, že tak z jedné čtvrtiny až z jedné pětiny. Ale je to poměrně dost velké číslo. A zase na druhou stranu jsou tací, kteří tím vysloveně žijou a jsou velice aktivní. Jako máme třeba hodně velkou účast, jezdí studenti na Pražský summit, tu simulaci OSN. Tak tady máme, myslím, asi čtyři skupiny, které vytvořili. Všichni se dostali a sepisují eseje, jsou aktivní, jsou tady ve studentském parlamentu na magistrátu. Takže abych to shrnula. Jedna pětina je opravdu aktivní, zajímá se a jedna pětina, abych nebyla přísná, se tady o ty věci naprosto nezajímá. Nezajímá je to, no. My jsme přírodovědný gympl. Hodně tady studenti jdou na medicínu, chemii, biologii. Opravdu dost. Co si budeme povídat, ono to chce taky ten čas. Takže když se chci věnovat těmto předmětům a chci být dobrý, tak nemůžu zase tak být v obraze. Takovýchle studenti obvykle jsou. Ale vždycky se najde někde určitý procento, u kterých mě překvapí nezájem. Ale nebudu si zas tak stěžovat. Ne, máme tady výborný děti.“

Respondent z gymnázia 4 se k otázce vyjádřil takto: „Ne, tyto témata je příliš nevzrušují. Čili smyslem žáka dnes ve škole je dosáhnout úspěchu. Úspěch je od slovesa uspěchat. A když příliš spěcháte, tak spoustu věcí, které vás nijak neovlivňují při té cestě k úspěchu, tak vás ani tolik nezajímají. Nechci říct, že by nebyli žáci,

které to nezajímá, ale není jich zrovna moc. A když už tak spokojeně spočívají v takových těch klišé. S těmi se spokojí. Je dost obtížné jim ty klišé nějakým způsobem rozmlouvat.“

Ve druhé otázce této sekce jsem zjišťovala postoj mých respondentů. Ptala jsem se jich, jestli oni osobně považují za důležité, aby studenti znali komunistickou minulost své země. Na tuto otázku mi všichni respondenti jednoznačně odpověděli, že ano.

Respondent z gymnázia 3 k tomu uvedl: „To určitě. To považuji za základ.“

Respondent z gymnázia 4 doslova uvedl toto: „Já to považuji za velmi důležité, protože ona ta minulost velmi úzce souvisí s naší přítomností. A ta konfrontace je v mnoha ohledech zajímavá a nesmírně poučná.“

5.6 Jak učitelé využívají pomůcek, exkurzí, besed, výletů a školních projektů k zatraktivnění tématu

Tabulka 8: Používání pomůcek, exkurzí, besed, výletů a školních projektů vztahujících se k danému tématu

	Používáte nějaké pomůcky? Literatura, texty, videa, filmy atp.?	Uvažovali jste nebo máte školní projekt k tématu?	Pořádáte exkurze, výlety, besedy?
Gymnázium 1	Filmy, prezentace	Celoškolní projekt Květnové volby 1946 před 2 lety	Besedy s pamětníky komunistického vězení
Gymnázium 2	Dokumentární filmy, hry, cvičení, různé didaktické pomůcky	Celoškolní projekt 17. listopad 1989, Maratón dopisů, festival Jeden svět, studenti ve filmovém klubu občas narazí na toto téma	Ano, výlet do poslanecké sněmovny, prohlídka kostela sv. Cyrila a Metoděje v Praze, hosté ve filmovém klubu
Gymnázium 3	Mnoho dokumentárních filmů z projektu Jeden svět, historické dokumenty	Ne, ani jsme neuvažovali	Ne, v rámci ZSV, jen v rámci dějepisu se konají besedy s pamětníky
Gymnázium 4	Ano, odborná literatura, texty, dobové fotografie	Ne	Ano, např. besedy s politiky a disidenty, výlety do Štrasburku

Zdroj: vlastní výzkum

Osmá sekce výzkumných otázek je zaměřena na to, jaké pomůcky ve vyučování o komunismu v hodinách základů společenských věd respondenti používají, jestli organizují k tomuto tématu nějaké exkurze či besedy, a taky jestli mají na škole nějaký školní projekt, který se vztahuje k tématu komunismu v Československu.

Na první otázku, jaké pomůcky (literaturu, texty, videa, filmy) při výuce o komunismu v hodinách základů společenských věd moji respondenti používají, se mi dostalo těchto odpovědí:

Respondent z gymnázia 1: „Filmy, prezentace například z Moderni-dejiny.cz. To je hodně využívaný portál.“

Respondent z gymnázia 2: „Hodně dokumentární filmy, hodně z databáze toho Člověka v tísní nebo z toho, co objevím na webu. Různý i didaktický pomůcky, které k těm filmům jsou. Různé hry a cvičení. Pak taky různý internetový zdroje a tak. Já jsem členem Amnesty International, tak ty jejich údaje a jejich aktivity taky podporujeme a využíváme.“

Respondent z gymnázia 3: „My máme spoustu dokumentárních filmů v rámci toho cyklu Jeden svět. Teď to běží. Spolupracujeme, tak vždycky dostaneme. Pouštíme filmy a chodíme pravidelně na jejich projekce. Ale abychom měli nějaký speciální materiál, to ne. Máme tady nějaký soubor historických dokumentů, ale to moc nevyužíváme.“

Respondent z gymnázia 4: „Ano, používám především formu odborné literatury a textů. Mám například i sbírku fotografií z roku 1968 nafocenou tady v Budějovicích. Různé dokumenty jim čtu. Některé dokumenty mám přímo pravé. Právě jak jsem studoval na filozofické fakultě v Praze, takže mám dokumenty typu Zprávy stranické organizace studentské z filozofické fakulty, což jsou velmi zajímavý texty z té doby. Mám třeba i dokumenty z těch stávek, co se tady vedly a tak. Takže mám řadu zajímavých dokumentů. Ale jak říkám, nemám pocit, že by to dnes ty žáky nějak zajímalo. Až na pár výjimek.“

Další otázka z této sekce mířila na zjištění, jestli na školách, kde respondenti učí, uvažují o tom, že zavedou nějaký školní projekt na téma komunismu, nebo jestli už ho mají či měli. Z odpovědí vyplynulo, že na dvou školách ze čtyř zkoumaných měli na téma komunistického Československa celoškolní poměrně rozsáhlé projekty. Na zbylých dvou školách žádné projekty na toto téma nemají.

Respondent z gymnázia 1 uvedl: „Tak kolegové tady dělali projekt před dvěma roky na květnové volby 1946. To byl poměrně velký a úspěšný projekt. Myslím, že díky tomu stoupla obecně informovanost všech studentů, protože to pojali tak, že jednotlivé skupiny studentů zastávaly různé politické názory těch politických stran, které v rámci Národní fronty vstupovaly do těch voleb. Takže tady byla kampaň komunistů, národních sociálů atd. Spoustu studentů to chytlo a díky tomu porozuměli té poválečné situaci, která vlastně už té totalitě nahrávala. O nějaké demokracii se nedá moc mluvit.“

Respondent z gymnázia 2 na to řekl: „Ten 17. Listopad.⁹⁹ Tradičně se účastníme toho festivalu Jeden svět. Pak taky ten Maratón dopisů. Zapojili jsme se do projektu Amnesty. To bylo jenom 30 škol v celé republice a my jsme byli mezi nimi. Teď už si nevzpomínám, ale když se něco vyskytne, tak do toho jdeme.“

Respondent z gymnázia 3 odpověděl, že projekt na toto téma nemají a ani o něm neuvažovali.

Odpověď respondenta z gymnázia 4: „Já nevím, co všechno se dá zahrnout pod termín projekt, protože dnes už je všechno projekt a já už se v tom nějak neorientuju. Je to takový módní trend ty projekty. Já jsem třeba napsal učebnici literatury a taky to nenazývám projekt. Asi se dá jako projekt počítat to, že naše škola spolupracuje s Člověkem v tísní, zúčastňujeme se těch filmových záležitostí. Někteří vybraní zájemci jezdí do parlamentu do Štrasburku. Takže ano, máme tu takové věci, co se dají nazvat projekt.“

Poslední otázka této sekce se týkala aktivit, jako jsou exkurze, výlety nebo besedy, které by se vztahovaly k tématu komunistického Československa. Tři ze čtyř respondentů uvedli, že některé z těchto aktivit v rámci předmětu základy společenských věd organizují, jeden respondent řekl, že v rámci základů společenských věd ne, ale v rámci dějepisu ano.

Respondent z gymnázia 1: „Besedy pořádáme. Zase bych mohl jmenovat, kdybych si vzpomněl. Myslím tu paní, co nedávno umřela, tady v Českých

⁹⁹ Viz odpověď respondenta v sekci 5.

Budějovicích, zažila pochod smrti, tak s ní jsme měli besedu. Pravidelně se beseduje s různými pamětníky toho komunistického vězení.“

Respondent z gymnázia 2: „Pořádáme. Teď třeba, příští týden ve středu jedeme do parlamentu podívat se na jednání poslanecké sněmovny. Pak máme prohlídku kostelu Cyrila a Metoděje, kde byli naši parašutisti. To je vlastně muzeum Heidrichiády. A večer jdeme do Divadla Na zábradlí. Jinak se chodíme dívat sem na jednání krajského soudu, tradičně. A co se týče tohoto tématu, tak dějepisáři mají projekt, že se chystá návštěva Osvětimi.“

V rámci odpovědí na otázky následující deváté sekce se tento respondent ještě rozvzpomenul: „Já jsem vlastně ještě zapomněl, že tady máme filmový klub. Studenti veřejně promítají filmy v Horké vaně. Je to veřejně přístupné, je to vlastně i v programu kulturních akcí i na Facebooku. A vlastně minulý týden bylo téma totality. Měli jsme tam jako hosta pana Dohnala, což je tajně vysvěcený kněz. Tak nám vyprávěl, jaké to bylo, když byl například vyslýchán v Bartolomějský tajnou policií. To dělají přímo studenti ze septimy a každý měsíc promítají filmy s tematikou lidských práv. Já jsem takovým patronem, ale všechno ostatní dělají studenti. Oni si vybírají filmy, zvou hosty, dělají ty facebookové události. Tak to jsem zapomněl ještě dodat, toho si moc vážím.“

Respondent z gymnázia 3: „Ne. Možná kolega na dějepis. Ten bere na výuku takový ty pamětníky. Ale to je v rámci dějepisu. My v rámci občanky ne.“

Respondent z gymnázia 4: „Ano, probíhají tady besedy i s různými místními politiky. Já jsem třeba měl dobrý kontakt s Jiřím Havlem. Ten už bohužel zemřel. Dále mě napadá poslanec Zvěřina. Jak říkám jezdíme do toho Štrasburku, jezdíme do koncentračních táborů. Ono těch projektů je strašně moc a my si musíme vybírat, protože pak bychom už neučili vůbec.“

5.7 Jak učitelé využívají možností na rekvalifikaci v oblasti výuky o komunismu

Tabulka 9: Kurzy a školení pedagogů k výuce o komunismu

	Zúčastnil/a jste se nějakého semináře pro pedagogy kvůli problematice výuky o komunismu?	Jak jste se o něm dozvěděl/a?
Gymnázium 1 ¹⁰⁰	2 školení	Organizace nás oslovují emaily
Gymnázium 2	5 nebo 6 školení od Člověka v tísní	Jsem registrovaný, posílají pozvánky
Gymnázium 3	Kurz o lidských právech od Amnesty International	Organizace nás hojně oslovují
Gymnázium 4	Ne	Organizace nás hojně oslovují

Zdroj: vlastní výzkum

V deváté sekci jsem zjišťovala, zdali se moji respondenti někdy účastnili nějakého semináře, který by jim měl pomoci ve výuce o komunismu a druhá otázka, jak a zdali vůbec se o takových seminářích dozvídají.

Na první otázku mi tři respondenti odpověděli, že se kurzů s touto tematikou zúčastnili. Druzí dva respondenti uvedli, že nikoli. Respondent z gymnázia 1 byl na dvou školeních, nebylo blíže určeno od jaké organizace.

Respondent z gymnázia 2: „Mnohokrát jsem byl právě na tom školení, co pořádá Člověk v tísní pro učitele. Ať už v Praze nebo v Brně. V Praze jsem byl často. Teď v poslední době už ne, protože na to škola nemá peníze. Ale celkově jsem těch seminářů zažil možná pět nebo šest.“

Respondent z gymnázia 3: „V poslední době, co jsem se účastnila, tak to bylo Amnesty International - dělá takový kurzy o lidských právech. Na téma komunismu ale přímo zaměřený kurz ne. Já už jsem prodělala tolik kurzů. Dřív ano, teď už také spíš ne. Nejsou na to peníze – pouštět ze škol. Musí za vás někdo zasuplovat a ty školy jsou na tom opravdu hrozně špatně. Škola si nemůže dovolit suplovanou

¹⁰⁰ Rozhovor s tímto respondentem byl jakousi pilotáží. Tyto otázky jsem doplnila do polostrukturovaného rozhovoru až později, takže jsem se na ně respondenta doptala v emailové korespondenci.

hodinu, protože za suplovanou hodinu musí ten kantor dostat o něco víc než za svojí řádnou hodinu. Takže se to pouští. Je to všechno o penězích. Jakmile ta škola ty peníze nemá tak to - aby si to učitelé platili ze svého, nebo si brali neplacené volno - to nejde.“

Respondent z gymnázia 4: „Já, osobně jsem se toho nezúčastnil, protože z hlediska svého věku nemám potřebu. Jak říkám, materiálů mám sám dost, protože jsem se sám dost často aktivně účastnil té doby. Ale kolegové se toho zúčastňují. Kolega Volný, například. Já bych se tam ale určitě nic nového nedozvěděl.“

Na druhou otázku, jak se o těchto kurzech nebo školeních respondenti dozvídají, uvedli všichni, že je organizace hojně samy oslovují. Respondent z gymnázia 1 uvedl, že ho organizace jako ÚSTR nebo Člověk v tísni oslovují emaily.

Respondent z gymnázia 2 si při položení této otázky vzpomněl ještě na jeden školní projekt, který zapomněl uvést v odpovědi na jednu z předcházejících otázek¹⁰¹. Když projekt popsal, zeptala jsem se, když je tedy tolik aktivní, jestli se o seminářích a školeních dozvídá sám. Odpověděl: „Ano, já jsem se o nich dozvěděl z jejich nabídek, které posílají učitelům, kteří jsou tam zaregistrovaní.“

Respondent z gymnázia 3: „Dostávám spoustu nabídek. Ale teď poslední tři čtyři roky se neúčastním. Kromě toho Amnesty.“

Respondent z gymnázia 4: „Organizace nás oslovují, dokonce v takové míře, že jim nemůžeme ani všem vyhovět, protože by toho bylo příliš. Takže se spíše držíme takových těch osvědčených a zaběhlých. Měli jsme jednu takovou dobrou akci školy. V divadle se odehrávaly besedy s disidenty. A tyto besedy běží do dnes. Arnošt Lustig třeba, ale i jiný, jako Václav Bělohradský. Tak toho se naše škola zúčastňuje. Musím ale říct, že o to není takový zájem jako třeba v těch 90. letech. To tam chodili z naší školy téměř stovky studentů, dneska jsou to spíš už jen desítky.“

¹⁰¹ Viz sekce 8.

Tabulka 10: Jak pedagogové sledují aktivity organizací nabízejících pomoc při výuce o komunismu

	Sledujete výukové projekty pro školy některých organizací k danému tématu? Např. Post bellum, ÚSTR, PANT atd.?	Byl vaší škole nějaký takový projekt nabídnut?
Gymnázium 1	Ano, všechny využíváme	Ano, dlouhodobě spolupracujeme
Gymnázium 2	Ano, hlavně Post bellum, Amnesty International, Člověk v tísni - Živá paměť národa	Ano, ale spíše participují na našich velkých projektech
Gymnázium 3	Ne, nevím o nich	Nevím, k dané problematice spíše ne
Gymnázium 4	Osobně je nevyužívám, ale organizace a projekty znám	Ano, např. filmy v projektu Jeden svět

Zdroj: vlastní výzkum

Desátá sekce otázek se zaměřuje na zjištění, jestli respondenti sledují, jaké výukové projekty nabízejí některé organizace, které se na zlepšení výuky o komunismu ve školách zaměřují a jestli jejich škole některé z neznámějších organizací přímo nějaký výukový projekt nabídly.

Na otázku, jestli sledují možnosti (výukové projekty), které jim nabízí některé z neznámějších organizací v tomto oboru, uvedla jsem např. Post bellum, ÚSTR, PANT, odpověděli dva respondenti, že ano a dva odpověděli, že ne.

Respondent z gymnázia 1 uvedl: „Všechny tyto projekty využíváme. Dokonce jsme tady získali po nějakém školení vojenských historiků i výukové materiály z ústavu vojenské historie. Záleží na těch školách, jak po tom šáhnou, jak často se obrací. S těmito společnostmi to už funguje na takové dlouhodobé vzájemné komunikaci. S některými z nich i na takové přátelské bázi. Spolupracujeme například s památníkem Terezín. Já jsem si tuhle aktivitu přetáhl ze základní školy, se kterou jsme tam jezdili. Jezdili jsme i do Osvětimi.“

Respondent z gymnázia 2 řekl: „Post Bellum, ty sleduju hodně. Těch si vážím. Ale nespolečujeme s nimi. Ještě Člověk v tísni, Amnesty a Živá paměť. To jsou takové tři hlavní organizace, se kterými spolupracujeme.“

Respondent z gymnázia 3: „O těchto projektech nic nevím.“

Respondent z gymnázia 4: „Já osobně ne. O Člověku v tísní něco vím. O ÚSTR vím jen to, že tam šéfuje moje spolužačka. Víam, že existují, víam o těch projektech, občas si prohlížím ty zaslané materiály, zkrátka o tom víam. Přiznám se, že to mojí výuku nijak neobohacuje. Zase na druhou stranu víam, že spoustu mých kolegů to používá. Já bych s tím používáním těch materiálů byl opatrný, protože víam, že to vede k idealizaci a tomu příliš jednostrannému vidění. Vštěpujeme zkrátka někomu svůj názor a já strašně nerad vštěpuju. Spíš je učím myslet.“

Na otázku, jestli byl škole, na které respondenti vyučují, nějaký z projektů nabídnut, odpověděli tři, že ano. Jeden uvedl, že neví.

Odpověď respondenta z gymnázia 1 byla, patrná už z odpovědi na předešlou otázku, takže jsem ji nepokládala znovu. S některými z těchto organizací na škole, kde vyučuje, dlouhodobě spolupracují.

Respondent z gymnázia 2: „Třeba při těch projektových dnech během 17. listopadu, tak vždycky máme nějakou aktivitu od nich. Třeba Živá paměť nám zprostředkovala hosta nebo Člověk v tísní nám nabídl film, Amnesty pro nás dělá takovou výstavu o tom, jak za minulého režimu pomáhala v Československu. Takže tyto dílčí aktivity k tomu projektu od nich dostáváme. Od člověka v tísní jsme měli i grant, díky němuž jsme mohli pořádit třeba květiny pro ty hosty. Pak jsme koupili 20 balónů štěstí a vypouštěli jsme je, jako jeden balón za jeden rok svobody. Ale že by pro nás třeba připravili nějaký celodenní projekt, to ne. To se spíš dohodneme na nějaký participaci na tom projektu.“

Respondent z gymnázia 3: „Nepamatuju se. Spíš v poslední době se ty projekty týkají Evropské unie. Ale problematice komunismu moc ne. Hodně chodí nabídky o židovství.“

Respondent z gymnázia 4: „No to jsou třeba takový ty filmy Jeden svět. Tak to ano.“

5.8 Výsledky závěrečných ukončovacích otázek

Tabulka 11: Ukončovací otázky

	Je něco, na co jsme během rozhovoru zapomněli?	Chcete něco doplnit nebo zdůraznit?
Gymnázium 1	Přístup k tomuto tématu studentů je velmi individuální, občas mě šokují názory, že za komunismu bylo líp. Nesmíme dopustit, aby se zapomnělo.	Ne
Gymnázium 2	Pozvánka na blížící se filmový klub s pamětníci	Ne
Gymnázium 3	Ne	Ne
Gymnázium 4	Společenské vědy jsou důležitý obor, problém vidím v jeho pojetí. Nebezpečné ve výuce je, že se zaměňuje názor a fakt.	Ne

Zdroj: vlastní výzkum

Poslední jedenáctá sekce je věnována takzvaným závěrečným otázkám, kdy je respondentům dán prostor, aby doplnili něco, na co se během rozhovoru zapomnělo, nebo něco co by chtěli zdůraznit.

K první otázce této sekce, jestli je něco, na co jsme během rozhovoru zapomněli, se vyjádřili tři respondenti. Ve dvou případech to bylo jakési shrnutí jejich názoru k tématu a k současnému stavu studentstva. Jeden z respondentů mě pozval na veřejnou akci školy, pořádanou studenty.

Odpověď respondenta z gymnázia 1: „Hlavně já si myslím, že záleží na konkrétním jedinci. Musím říct, že mě občas šokuje ta mladá generace, jejich názory, které samozřejmě slyší z domova. To je třeba, že za komunistů bylo líp, že ta společnost byla lepší a spravedlivější apod. Když to člověk slyší od patnácti, šestnáctiletého studenta, tak si říká, že opravdu se musíme vyvarovat tomu, aby se ty hrůzy ještě někdy v životě tohoto lidstva opakovaly jenom proto, že zapomeneme. Protože teď zrovna (nevím, jestli to sledujete) se ti ekonomové v Praze zabývali tím, jak se dařilo tomu komunistickému hospodářství a došli k zajímavým a ne zrovna lichotivým výsledkům. Je to způsob, jak se vyrovnat s dnešní dobou. My si myslíme, že už hůř být nemůže, přitom si žijeme relativně

skvěle. Já si občas s nadsázkou zpívám písně Jiřího Dědečka. On zpívá: Nejšťastnější jsem byl v řadách pionýra, kde se zesměšňoval kapitalista. V zásadě tak vzpomíná na dětství. Byl jsem dítě, tak co. To dítě to neřeší. My jsme taky jako děti všichni chodili čutat merunu, jak se říká a nikdo do nás marxismus a leninismus nelil, ale přesto nás vedli soudruzi. A většina z nich jsou dnes pánové.“

Odpověď respondenta z gymnázia 2: „Teď 23. budeme mít ve filmovém klubu paní kapitánku Petru Trudovou. Tak kdybyste se chtěla přijít podívat, tak je to 23. dubna v Horké vaně od 6 hodin. A to je žena, kapitánka armády, která byla na misích v Afghánistánu, v Bosně a teď právě se vrátila z Afriky. Budeme tam o ní pouštět takový medailon od České televize a ona bude mít svoje fotky z těch oblastí. Tak to je hrozně zajímavý host. Profesionální vojačka, která ví o těch současných problémech ve světě.“

Odpověď respondenta z gymnázia 4: „Já se obecně domnívám, že ty společenské vědy jsou oborem důležitým a v podstatě největší problém v dnešní době vidím v pojetí toho oboru. Jednak je to jasně zideologizovaný a s tím taky souvisí snaha zredukovat obsah společenských věd na jakýsi základ. Například politologii a právo, aby se ten žák učil třeba, jak má volit a jaké jsou volební systémy, místo učit se přemýšlet o podstatě věcí. Proč to tak je? Školství je nebezpečný tým, podle mě, že předkládá žákům jakési kuchařky, co má dělat. Ale už daleko méně po nich chce, aby se ptali, proč to tak je. A tím si myslím, že jsou ty společenské vědy dost ohroženy. My je jen učíme takovou kuchařku, jak se v té politice pohybovat. Předkládáme jim jakási hotová řešení, hotové názory. Největším nebezpečím školy je, že zaměňuje názor a fakt. Něco se předkládá jako pevný fakt a přitom to je jen jeden z tisíce názorů. To vidím jako hrozbu. Takže škola může být i v jakémsi pohledu nebezpečná. Jak řekl Mark Twain: Nikdy jsem nedopustil, aby škola stála v cestě k mému vzdělání. Tím se celý život řídím.“

Na poslední otázku, jestli je něco, co by respondenti, chtěli doplnit nebo zdůraznit všichni odpověděli, že ne.

5.9 Vyhodnocení dat

V předkládané diplomové práci jsem zjišťovala, jak se v současné době v hodinách základů společenských věd vyučuje o komunismu. Hlavním cílem bylo ověřit hypotézu, že v hodinách základů společenských věd není ze strany učitelů dostatečně reflektováno období komunistického Československa.

Data, která jsem sesbírala, mi pomohla získat odpovědi na stanovené výzkumné otázky a ověřit si pravdivost hypotézy, že v hodinách základů společenských věd není ze strany učitelů dostatečně reflektováno období komunistického Československa.

Dále mě zajímalo několik dalších výzkumných otázek, a to: Zdali jsou učitelé spokojeni se současnou hodinovou dotací pro předmět základy společenských věd a jestli mají pro svou výuku dostatečný prostor; zdali jsou spokojeni se svým současným školním vzdělávacím programem, potažmo co říkají na kurikulární reformu; jak probíhá současná reálná výuka o komunismu v předmětu základy společenských věd; jaká je informovanost studentů o komunistickém Československu a jaký je jejich zájem o toto téma z pohledu učitelů; jak učitelé využívají možností pro zatraktivnění výuky o tématu; jak učitelé využívají možností na rekvalifikaci v oblasti výuky o komunismu.

Co se týče oblasti spokojenosti učitelů se současnou hodinovou dotací pro jejich předmět základy společenských věd a otázky, jestli mají pro svou výuku v rámci tohoto předmětu dostatečný prostor, odpověděli tři učitelé, že ano, že prostor pro výuku základů společenských věd považují za dostatečný. Jeden z učitelů si ale stěžoval, že dostatečný je pro něj prostor pro základy společenských věd až ve třetím a čtvrtém ročníku čtyřletého gymnázia, protože jednu hodinu týdně základů společenských věd v prvním a druhém ročníku považuje za nedostatečné.

Se školním vzdělávacím programem, podle kterého v současnosti učí, jsou v zásadě spokojeni všichni čtyři respondenti, z toho jeden uvedl, že chystají nějaké větší změny a jeden, že ho upravují dle aktuálních potřeb průběžně. Tři z dotázaných se na tvorbě svého ŠVP sami podíleli. Téma komunistického

Československa je ve všech ŠVP, podle kterých respondenti učí, zahrnuto. Podle slov respondentů to je ale jen obecně, a ne jako velká témata, ale spíše při jednotlivých příležitostech. Ovšem z toho, co mi dále popsali, mohu usoudit, že je téma komunistického Československa v těchto kurikulárních dokumentech zohledněno dostatečně, a co víc, mohu konstatovat, že je k němu odkazováno při velkém množství příležitostí a jsou pokryty ty nejzásadnější události této doby.

V otázce spokojenosti učitelů se současným školním vzdělávacím programem na jejich škole jsme se při rozhovorech s učiteli často dostávali i k tématu, jaký mají názor na kurikulární reformu, která přinesla rámcové a školní vzdělávací programy. Stalo se tak ve třech případech. Slyšela jsem názor, že se sice jedná o reformu, ale školství se tím nijak zásadně nemění, další z respondentů tvorbu ŠVP považoval za nutné zlo a otrávil ho úřednický „jazyk ministerstva“, kterým jsou kurikulární dokumenty psané. Další z pedagogů kritizuje kurikulární reformu obecně. Nezdá se mu pozitivní, že nyní díky plnění kompetencí je v kurikulárních dokumentech přímo uvedeno, jak se o dané věci máme zmiňovat. V tom byly podle tohoto respondenta předchozí osnovy svobodnější a ŠVP tedy považuje za svazující.

Při zkoumání toho, jak probíhá reálná výuka předmětu základy společenských věd, vyšlo najevo, že všichni respondenti se skutečně při svém reálném pedagogickém působení dostanou k tématu komunistického Československa, což také vlastně vyplynulo z jejich ostatních odpovědí. Dotazovaní učitelé se k tématu komunistického Československa dostanou jak cíleně, tak i nahodile, když se to právě hodí k tématu. Ve dvou případech mě až překvapilo, jak důkladně se moji respondenti událostem v totalitním Československu věnují. Popsali mi celá velká cílená témata, kterým se ve výuce základů společenských věd věnují. Uvedli třeba témata jako sametová revoluce, Charta 77, marxismus a leninismus, v hodinách se čtou ideologické texty, ukázky z Leninova díla, probírá se přechod z centrálně plánované do tržní ekonomiky a zmiňovány jsou například i osobnosti Jana Patočky, Jana Palacha, Jana Opletala nebo Ferdinanda Peroutky atp.

Z odpovědí respondentů se dá usoudit, že celkový počet vyučovacích hodin, který je v rámci výuky základů společenských věd dějinám komunistického

Československa ročně věnován, je poměrně uspokojivý. Podle jejich hrubého odhadu se tématu věnují minimálně pět hodin ročně plus projekty, další respondent uvedl deset hodin ročně, jiný uvedl, že na téma narazí v 80% hodin. Zazněla ovšem taky odpověď, že v prvním ročníku to není ani jedna hodina, ve druhém dvě až tři, ve třetím ročníku deset až patnáct vyučovacích hodin a ve čtvrtých ročnících podobně.

Na základě toho považují prostor, který je jim ve výuce základů společenských věd dán k probrání tématu komunistického Československa, za dostatečné tři učitelé a jeden z nich si myslí, že je to dostatečné až ve vyšších ročnících. Učitelé se, co se svobody ve vyučování týče, cítí většinou svobodní. Ale jeden učitelů se svěřil, že z hlediska časového prostoru je spokojen, méně už však se cítí při vyučování o kontroverznějších tématech, která se komunismu týkají. Je pro něj nepříjemné vyučovat studenty, o kterých ví, že jsou přímo zapojeni do protikomunistické iniciativy proti radní z KSČM ve vedení resortu školství Jihočeského kraje, nebo když studenti nosí placky s kandidátem na prezidenta. Dostává se potom jako kantor do nepříjemné situace, když s jejich politickým názory nesouhlasí. Má totiž pocit, že by si měl opět dávat pozor na to, co říká. Proto podle něj politická akce nemá do školy vůbec zasahovat.

Mnou dotázaní učitelé spíše nemají pocit, že jsou studenti o komunistickém Československu dostatečně informovaní z jiných předmětů, především tedy z dějepisu. Jen jeden učitel si myslí, že studenti dostatečně informovaní jsou, další uvedl, že se to v poslední době hodně zlepšuje. Zbylí dva dotázaní mají pocit, že studenti nejsou dobře informovaní. Podle prvního z nich přicházejí prý velmi nepřipraveni ze základních škol, druhý vidí problém v tom, že studenti jsou obecně informovaní o všem dost, ale pouze povrchně, ne do hloubky. Problematika komunistického Československa je prý příliš nezajímá a také jsou prý obecně velmi málo informovaní o aktuálním dění.

Osudové roky 1948, 1968 a 1989 ve své výuce zmiňují všichni dotázaní učitelé. V odpovědích na otázku, jestli podle nich studenti chápou jednotlivé fáze komunismu, se respondenti příliš neshodli. Jeden si myslí, že ano, jeden že spíše

ano, další to považuje za individuální a čtvrtý si myslí, že ne. Úplně stejným způsobem se moji respondenti neshodli ani nad další otázkou, jestli mají dotázání učitelé pocit, že téma komunistického Československa studenty zajímá. Ovšem na tom, že považují za důležité, aby jejich studenti znali komunistickou historii svojí země, se shodli do jednoho.

Každý z učitelů používá pro ztraktivnění svojí výuky o komunismu nějaké pomůcky. Nečastěji byly zmiňovány pomůcky audiovizuální, videa nebo dokumentární filmy, které jsou k dispozici na portálu Moderní dějiny.cz nebo filmy které nabízí Jeden svět organizace Člověk v tísni. Dále byly často zmiňované různé dobové dokumenty a literatura, dobové fotografie nebo didaktické materiály či hry z internetových portálů na tuto problematiku se zaměřujících.

Školní projekt na škole s tematikou, která by se nějak vztahovala ke komunistickému Československu má v současné době jen jedna ze čtyř škol, jejichž reprezentanty jsem zpovídala. Jedná se o každoroční celoškolský projekt, který probíhá 17. listopadu a celý chod školy je nastaven tak, jako by se odehrával před rokem 1989. Dále jsou na této škole také zapojeni do projekty Amnesty International Maratón dopisů, který je zaměřen na lidská práva. Na dalším gymnáziu probíhal celoškolský projekt Květnové volby 1946. Žáci byli rozděleni do skupin a zastávali polické názory té které strany. Podle slov respondenta jim to pomohlo pochopit poválečnou situaci a nástup komunismu k moci. Zbýlá dvě gymnázia v rámci předmětu základy společenských věd nemají žádné výukové projekty.

Co se týče exkurzí, výletů nebo besed, pouze jeden respondent uvedl, že nic z toho se v rámci předmětu základy společenských věd na jeho škole nekoná. Ze zbylých učitelů jeden uvedl pravidelné besedy s pamětníky komunistického vězení, další učitel připomenul blížící se školní výlet do Poslanecké sněmovny nebo pravidelné besedy s hosty v rámci školního filmového klubu, poslední z učitelů pak uvedl besedy s politiky a disidenty nebo pravidelné výlety do Štrasburku.

Kurzů a školení jak vyučovat o komunismu, které se v posledních letech začaly pořádat, se několikrát zúčastnili dva z mých respondentů. Další se zúčastnil pouze školení Amnesty International o lidských právech a zbývající respondent se žádného

kurzu nezúčastnil. Podle něj by ho to nijak neobohatilo, ale jeho mladší kolega se kurzů účastní pravidelně. Ve dvou případech také zaznělo určité postěžování si, že na tyto aktivity ve školství nejsou peníze. Když se totiž učitel vydá na školení, musí za ně jeho hodiny někdo suplovat a to je pro školu finančně náročnější. O kurzech a školeních nejrůznějších organizací jsou všichni mí respondenti vydatně informováni prostřednictvím emailu, jak uvedli.

Dotázaní respondenti ve třech případech znají aktivity několika nejznámějších organizací, které nabízejí pedagogům pomoc při výuce moderních dějin. Tři z respondentů uvedli, že projekty, které mnou jmenované organizace (ÚSTR, Post Bellum, PANT) nabízejí, znají. Jeden z respondentů je podle svých slov využívá všechny, jeden hlavně projekty organizací Post bellum, Amnesty international, Živou paměť národa Člověka v tísni. Třetí respondent projekty těchto organizací zná, ale nevyužívá jich, čtvrtý z respondentů uvedl, že nic z toho nezná.

Třem školám, které zastupují moji respondenti, byl přímo od podobných organizací nabídnut nějaký školní projekt spojený s tematikou komunistického Československa. V jednom z těchto případů s organizacemi škola dlouhodobě spolupracuje, v dalším případě ve škole organizace participuje na velkém celoškolském projektu. Pouze jeden z respondentů uvedl, že neví, jestli škole byl nějaký projekt nabídnut, ale k problematice komunistického Československa pravděpodobně ne.

V závěru rozhovoru jsem svým respondentům dala prostor něco doplnit nebo zdůraznit. Toho využili tři respondenti. První hovořil o tom, že přístup studentů k tomuto tématu je velmi individuální a občas se mu stává, že ho šokují svými názory, že za komunismu bylo líp. Domnívá se, že to studenti slyší doma. Když toto slyší, říká si, že bychom se jako společnost měli vyvarovat toho, aby se komunismus vrátil.

Další z respondentů hovořil o důležitosti oboru společenských věd a o tom, že v současné době je největším problémem tohoto oboru jeho pojetí. Podle něj není dobře, že je tady snaha obsah společenských věd redukovat na jakýsi základ.

Celé školství je nebezpečné tím, že předkládá žákům hotové názory. Za největší nebezpečí tento respondent považuje situaci, že škola zaměňuje názor a fakt.

6 Závěr

Tato diplomová práce se zabývá problematikou reflexe komunistického Československa ve výuce předmětu základy společenských věd. Hlavním cílem bylo ověřit hypotézu, že ve výuce předmětu základy společenských věd není ze strany učitelů dostatečně reflektováno období komunistického Československa.

V České republice se dlouhodobě veřejně hovoří o tom, že mladí lidé mají hluboké neznalosti o době komunistického Československa a že je to výsledkem zanedbané výuky o tomto období na školách. To potvrdilo i několik výzkumů, které byly na toto téma mezi učiteli i mezi studenty uskutečněny. V teoretické části práce byl dán do souvislosti tento problém nedostatečné výuky o komunismu s problémem vyrovnávání se s minulostí. Vyrovnávání s minulostí je složitý proces, který potřebuje svůj čas. Je logické, že pokud národ sám nemá vyřešen svůj vztah k minulosti, protože nepanuje společenský konsenzus, jak se k ní postavit, jsou učitelé dějepisu a přidružených oborů ve velice svízelné situaci a ve výuce o nedávné minulosti našeho státu tápou.

Čeští historikové se celé první desetiletí po sametové revoluci tématu komunistického Československa zdatně vyhýbali, o čemž svědčí fakt, že víc jak deset let po pádu totality se obešlo bez vydání jakékoli publikace, která by se systematicky zabývala komunistickými dějinami Československa. Taková publikace byla podstatná proto, aby se vytvořil kontrast k veřejnému mínění, což by otevřelo potřebnou veřejnou debatu. S postupem času se alarmující situace v této oblasti začala zlepšovat a s tím i situace ve školství. Například Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy konečně začalo ohledně výuky o komunismu na školách podnikat nějaké kroky.

Zásadní obrat nastal v roce 2009, kdy se po zveřejnění výsledků rozsáhlého výzkumu organizace Člověk v tísni rozvinula širší veřejná debata o tom, že mladí lidé jsou velmi špatně informovaní o době komunistického Československa a že je to především způsobeno nedostatečnou nebo zcela chybějící výukou

na školách. Díky tomu se v roce 2009 postupně na scéně začaly etablovat nejrůznější organizace, které učitelům nabízely pomocnou ruku při výuce moderních českých dějin. Učitelům začaly být z mnoha stran nabízeny vzdělávací kurzy, metodické materiály nebo rozličné pomůcky pro zlepšení výuky o komunistickém Československu.

Začalo se veřejně více hovořit o potřebě vyučovat o komunismu, a to hlavně v souvislosti s tím, aby mladá generace nezapomněla na hrůzy toho režimu a aby v budoucnu v souvislosti s neznalostí dějin nedošlo k návratu takové nebo podobné ideologie k moci. To neuniklo pozornosti současných členů KSČM. Objevily se nesouhlasné hlasy z jejich řad se současnou výukou o moderních dějinách. Zejména jim nejvíce vadilo, že jsou na besedy do škol zvaní pouze disidenti a že se o totalitní éře Československa vyučuje pouze v negativním světle.

Zajímavým momentem byly podzimní krajské volby v roce 2012. V Českých Budějovicích se zde po nich utvořila studentská iniciativa, která vytrvale bojovala proti koalici vítězné strany ČSSD s KSČM. Studenti protesty, peticemi a také hladovkami bojovali hlavně proti obsazení resortu školství komunistickou stranou. Tyto události rozhodně nekorespondovaly s tím, co se do té doby o studentech a jejich znalostech o komunistické minulosti naší země tradovalo.

V rámci své diplomové práce jsem se proto rozhodla ověřit tvrzení, že ve výuce předmětu základy společenských věd není ze strany učitelů dostatečně reflektováno období komunistického Československa. Jako výzkumný vzorek byli zvoleni čtyři učitelé základů společenských věd ze čtyř čtyřletých gymnázií v Českých Budějovicích a data byla získávána metodou kvalitativního šetření formou hloubkového polostrukturovaného rozhovoru. V tomto rozhovoru jsem se zaměřila na získání odpovědí na několik výzkumných otázek, které přispívají k utvoření celkového obrazu o současné výuce o komunistickém Československu v předmětu základy společenských věd, a samozřejmě především šlo o ověření hypotézy.

Výsledky, které vyplynuly z výzkumu v terénu, byly poměrně překvapující. Hypotéza, že ve výuce předmětu základy společenských věd není období komunistického Československa ze strany učitelů dostatečně reflektováno, při tomto výzkumu potvrzena nebyla. Data, která jsem získala od respondentů při výzkumu, svědčí o opaku.

Při hledání odpovědí na dílčí výzkumné otázky, které byly v úvodu položeny, jsme dospěli k závěru, že učitelé na gymnáziích v Českých Budějovicích v současné době reflektují komunistické Československo v předmětu základy společenských věd uspokojivým způsobem.

Dotazovaní učitelé jsou v zásadě spokojeni se současnou hodinovou dotací pro předmět základy společenských věd a prostor, který je jim poskytován pro výuku o období komunismu, považují za dostatečný. Se školním vzdělávacím programem, podle kterého v současné době vyučují základy společenských věd, jsou spokojeni. Méně spokojeni už jsou mnou oslovení učitelé s kurikulární reformou jako takovou, většina z nich k ní má nějaké výhrady a zejména školní vzdělávací programy nepovažují za samospasitelné.

Dále vyšlo najevo, že se všichni respondenti skutečně ve své výuce v rámci předmětu základy společenských věd dostanou k tématu komunistického Československa, a to jak nahodile, tak cíleně. V některých případech bylo až překvapující, jak konkrétní témata z období komunistické totality jsou do výuky zařazována a jak důkladně se jim učitelé podle svých slov věnují. Za uspokojující považuji i hrubý odhad počtu hodin věnovaných výuce o komunismu v Československu v předmětu základy společenských věd, který učitelé sdělili. Dotazovaní učitelé mají pocit, že jejich studenti spíše nejsou dostatečně informováni o období komunistického Československa. A to ať už je to způsobeno nedostatky z výuky předmětů s mezioborovou vazbou na základy společenských věd, tedy hlavně z dějepisu, nebo z výchovy v rodině. Podle učitelů je tento stav také způsoben tím, že studenty toto téma nijak zvlášť nezajímá. Většina učitelů uvedla, že to nelze zobecňovat, jedná se o záležitost

vysoce individuální, ale mají pocit, že velké množství studentů komunistické dějiny naší země nezajímají.

K výuce o totalitním Československu v hodinách základů společenských věd používají všichni učitelé nějaké pomůcky. Nejčastěji jsou to videa nebo dokumentární filmy, dále dobové dokumenty, literatura a také například různé didaktické materiály nebo hry. Projektové vyučování, jehož hlavním přínosem je zatraktivnění výuky, v současné době využívá pro výuku o komunistickém Československu jen jedna ze čtyř zkoumaných škol. Další měla projekt na toto téma před dvěma lety. Nutno podotknout, že oba tyto projekty hodnotím jako velmi přínosné pro poznání moderních českých dějin.

Na většině zkoumaných škol se konají nějaké mimoškolní aktivity, které souvisí s komunismem v Československu. Jsou to zejména besedy s disidenty a pamětníky komunistického vězení. Kurzů a školení jak vyučovat o komunismu, které se v posledních letech začaly pořádat, se několikrát zúčastnili dva z mých respondentů. Často bylo při rozhovorech zmiňováno, že je to do značné míry otázka peněz, kterých se školám dostává méně a méně. V aktivitách pro zlepšení situace ve výuce základů společenských věd, které v současné době nabízí nejrůznější organizace, se všichni respondenti docela orientují. Využívá jich ale jen zhruba polovina respondentů.

Na závěr rozhovoru, kdy měli respondenti možnost něco doplnit, jeden z nich uvedl, že je třeba si uvědomit, že přístup studentů k tomu tématu je velmi individuální a občas se mu stává, že ho studenti šokují svými názory, že za komunismu bylo líp. Domnívá se, že to studenti slyší doma. V takových chvílích si respondent podle svých slov říká, že se musíme vyvarovat tomu, aby se komunismus vrátil. Další z respondentů se rozhovořil o důležitosti oboru společenských věd a o tom že v současné době je největším problémem tohoto oboru jeho pojetí. Podle něj není dobře, že je tady snaha obsah společenských věd redukovat na jakýsi základ. Celé školství je podle něj nebezpečné tím, že předkládá žákům hotové názory. Za největší nebezpečí tento respondent považuje to, že škola zaměňuje názor a fakt.

Touto diplomovou prací jsem získala hodnotné informace o výuce předmětu základy společenských věd, které mohou sloužit jako podklady pro další zkoumání. Díky výzkumu jsme získali ucelený obraz toho, jak je v hodinách základů společenských věd na gymnáziích v Českých Budějovicích reflektováno období komunistického Československa. Nebyla potvrzena hypotéza, že je období komunistického Československa v hodinách základů společenských věd reflektováno nedostatečně. Možná právě proto se 23 let po pádu komunistického režimu studenti v Jihočeském kraji opět rozhodli vyjít do ulic a protestovat proti komunistům v krajském zastupitelstvu.

7 Seznam zdrojů

Literární zdroje

Drda, Adam – Kroupa, Mikuláš (2008). *Kruté století*. (Praha: Radioservis).

Drda, Adam – Kroupa, Mikuláš (2009). *V komunismu jsme žít nechtěli*. (Praha: Radioservis).

Hendl, Jan (2005). *Kvalitativní výzkum*. (Praha: Portál).

Kárník, Zdeněk – Kopeček, Michal (2003). *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus V Československu, Svazek I*. (Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR).

Kubát, Michal (2003). *Postkomunismus a demokracie*. (Praha. DOKOŘÁN).

Mayer, Françoise (2003). *Češi a jejich komunismus*. (Praha: Argo).

Miovský, Michal (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu* (Praha: Grada).

Švaříček, Roman – Šedřová, Klára a kol. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. (Praha: Portál).

Velká kniha citátů (1998). Vydavatelství Tempo.

Internetové zdroje

Budějcká drbna (2013). *Někteří jihočeští studenti chtějí ovlivňovat dění v kraji* (<http://www.budejckadrbna.cz/zpravy/politika/nekteri-jihocesti-studenti-chteji-ovlivnovat-deni-v-kraji.html>, 6. 4. 2013)

Centrum občanského vzdělávání (2013). *O nás*
(<http://www.obcanskevzdelavani.cz/o-nas>, 1. 2. 2013)

Česká televize (2012). *Gymnazistům v Třeboni vadí radní za KSČM, vyhlásili stávkou*
(<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/203339-gymnazistum-v-treboni-vadi-radni-za-kscm-vyhlasili-stavku/>, 4. 2. 2013)

Česká televize (2012). *Českobudějovické náměstí zaplavili studenti bouřící se proti KSČM*
(<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/203939-ceskobudejovicke-namesti-zaplavili-studenti-bourici-se-proti-kscm/>, 8. 3. 2013)

Česká televize (2010). *Pořady A-Z. Příběhy bezpráví*
(<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10267421629-pribehy-bezpravi/410236100203001/>, 2. 2. 2013)

Česká televize (2013). *Reportéři ČT. Ředitelé už nezvou disidenta do škol – bojí se zásahu kraje?*
(<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/exkluzivne-na-ct24/217555-reditele-uz-nezvou-disidenta-do-skol-boji-se-zasahu-z-kraje/>, 29. 3. 2013)

Česká televize (2012). *Studenti vyhlásili hladovku proti KSČM, podle Zimoly vyhrocují situaci*
(<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/207344-studenti-vyhlasili-hladovku-proti-kscm-podle-zimoly-vyhrocuji-situaci/>, 5. 3. 2012)

Člověk v tísni (2009). *Výuka o období komunismu je nedostatečná*
(<http://old.clovekv tisni.cz/index2.php?parent=&sid=&id=329&idArt=998>, 15. 4. 2012)

Dějepis.com (2013). *Citáty*
(<http://www.dejepis.com/index.php?page=000&kap=quots.html&pod=hist>, 29. 1. 2013)

Doubrava, Lukáš (2009). Znalosti žáků o naší novodobé historii jsou katastrofální. Učitelské noviny. 6/2009

(<http://www.ucitelskenoviny.cz/index.php?archiv&clanek=1627>, 14. 3. 2013)

Falvey, Christian (2009). Communist era plagues history teachers. Český rozhlas Rado Praha (<http://www.radio.cz/en/section/talking/communist-era-plagues-history-teachers>, 20. 4. 2013)

Facebook (2013). *Komunisté nepatří ke kormidlu*

(<http://www.facebook.com/KomunisteNepatriKeKormidlu/info>, 19. 4. 2012)

Géblová, Alena (2011). Analýza VÚP: Jaké materiály využívají učitelé dějepisu a občanské výchovy. *Výzkumný ústav pedagogický*, 17. 1. 2011

(<http://www.vuppraha.cz/analyza-vup-jake-materialy-vyuzivaji-ucitele-dejepisu-a-obcanske-vychovy>, 3. 3. 2013)

Horská, Viola (2009). Pojetí vzdělávacího oboru Občanský a společenskovední základ v RVP GV. *Metodický portál RVP*. 9. 6. 2006

(<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/596/pojeti-vzdelavaciho-oboru-obcansky-a-spolecenskovedni-zaklad-v-rvp-gv.html/>, 6. 4. 2012)

Cholínský, Jan (2012). Jak se ve školách učí o komunismu. *Konzervativní listy*. 3. 10.

2012 (<http://konzervativnilisty.cz/texty/civilizace-a-spolecnost/677-jak-se-ve-kolach-ui-o-komunismu>, 19. 4. 2013)

Ihned.cz (2009). *Komunismus byl fajn, říkají studenti. Učitelé se ptají: Co s takovým názorem?* (<http://zpravy.ihned.cz/lehke-zpravy/c1-39570360-komunismus-byl-fajn-rikaji-studenti-ucitele-se-ptaji-co-s-takovym-nazorem>, 15. 3. 2013)

Kovaříková, Jarka (2011). O nás. *Výzkumný ústav pedagogický*, 26. 7. 2011

(<http://www.vuppraha.cz/home>, 8. 3. 2013)

Lidovky.cz (4. 11. 2010). *Poslankyně KSČM: Na výuce dějin by se měl podílet i Fučíkův klub* (http://www.lidovky.cz/poslankyne-kscm-na-vyuce-dejin-by-se-mel-podilet-i-fucikuv-klub-pbh-/zpravy-domov.aspx?c=A101104_174344_In_domov_ani, 12. 3. 2013)

Lidovky.cz (2013). *Baborová z KSČM rezignovala. Nahradí ji radě další komunista?* (http://www.lidovky.cz/jihoceska-radni-pro-skolstvi-baborova-rezignovala-fw9-/zpravy-domov.aspx?c=A130130_164705_In_domov_vsv, 14. 2. 2013)

Metodický portál (2013). *Výchova k občanství* (<http://www.vychovakobcanstvi.cz/pvo/lekce?tk=648&page=1&perpage=20>, 3. 3. 2013)

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (2012). *Nejčastější dotazy* (<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma/dotazy>, 13. 3. 2013)

Mlsová, Ludmila (2013). Radní z KSČM vystřídá advokát a stranický kádr. Čeká, že bud terčem. *iDNES.cz*. 29. 1. 2013 (http://budejovice.idnes.cz/novy-krajsky-radni-vytiska-dfz-/budejovice-zpravy.aspx?c=A130129_085614_budejovice-zpravy_khr, 17. 3. 2013)

Mlsová, Ludmila (2013). Studenti zahájili štafetovou hladovku proti KSČM. Přidá se i Mašínová. *iDNES.cz*. 8. 1. 2013 (http://budejovice.idnes.cz/stafetova-hladovka-komunistu-nepatri-ke-kormidlu-fvw-/budejovice-zpravy.aspx?c=A130108_081935_budejovice-zpravy_jkr, 6. 4. 2012)

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy (2009). *Aktuálně.cz: Liška plní slib, chystá návod, jak učit o komunistech*. (<http://www.msmt.cz/ministerstvo/liska-plni-slib-chysta-navod-jak-ucit-o-komunistech>, 15. 4. 2012)

Navara, Luděk (2010). Za socialismu bylo líp, věří i středoškoláci. Změnit to má učebnice. *iDNES.cz*. 29. 4. 2010 (<http://zpravy.idnes.cz/za-socialismu-bylo-lip-veri-i>

stredoskolaci-zmenit-to-ma-ucebnice-py4-
domaci.aspx?c=A100429_073003_domaci_klu, 13. 3. 2013)

Němečková, Hana (2012). Dějepisáři dostali návod, jak mají učit o komunismu. Třeba čítankou o kolektivizaci. *iHNED.cz*. 25. 1. 2012 (<http://zpravy.ihned.cz/c1-54520720-dejepisari-dostali-navod-jak-maji-ucit-o-kunismu-treba-citankou-o-kolektivizaci>, 23. 2. 2012)

Občanské sdružení PANT (2007). *Občanské sdružení PANT. Společnost je zavalena informacemi* (<http://www.pant.cz/o-sdruzeni.html>, 28. 3. 2013)

Občanské sdružení PANT (2013). *Projekt Moderní dějiny do škol* (<http://www.pant.cz/projekt-md-do-skol.html>, 28. 4. 2013)

Občanské sdružení PANT (2013). *Projekt Moderní dějiny pro učitele, atraktivně a inspirativně* (<http://www.pant.cz/projekt-md-pro-ucitele.html>, 28. 4. 2013)

Parlamentní listy.cz. (4. 11. 2010). *Komunistka Semelová: Na výuce dějin by se měl podílet i Fučíkův klub* (<http://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/Komunistka-Semelova-Na-vyuce-dejin-by-se-mel-podilet-i-Fucikuv-klub-180152>, 1. 3. 2013)

Pánek, Petr – Šimíček, Petr – Sovadina Jiří (2013). Reakce na zarážející závěry výzkumu ÚSTRU... *Moderní dějiny.cz*. 30. 3. 2013 (<http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/reakce-na-zarazejici-zavery-vyzkumu-ustru/>, 4. 4. 2013)

Pinkas, Jaroslav – Ripka, Vojtěch. *Reakce na zarážející závěry výzkumu ÚSTRU...* (http://www.moderni-dejiny.cz/diskuse/view/?id_diskuze=1991, 4. 4. 2004)

Pinkas, Jaroslav – Ripka, Vojtěch (2013). Rozumět dějepisářům – učitelé o výuce soudobých dějin. *Dějiny a současnost*. 2013 (3), s. 32 – 35.

Post Bellum (2013). *My jsme to nevzdali. Příběhy 20. století* (<http://www.myjsmetonevzdali.cz/>, 12. 3. 2013)

Reportéři ČT. *Ředitelé už nezvou disidenta do škol – bojí se zásahu kraje?*
(<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/exkluzivne-na-ct24/217555-reditele-uz-nezvou-disidenta-do-skol-boji-se-zasahu-z-kraje/>, 29. 3. 2013)

Rosocha, Martin (2012). Petice proti obsazení resortu školství Jihočeského kraje KSČM. *Petice24.com*. 7. 11. 2012
(http://www.petice24.com/petice_proti_obsazeni_resortu_kolstvi_jihoeskeho_kraje_ksm, 9. 12. 2012)

Rupnik, Jacques (2011). *Coming to Terms with the Communist Past: The Czech Case from a Comparative Perspective* (<http://monumenttotransformation.org/atlas-of-transformation/html/c/coming-to-terms-with-the-past/coming-to-terms-with-the-communist-past-the-czech-case-from-a-comparative-perspective-jacques-rupnik.html>, 1. 2. 2013)

Říhová, Barbora (2010). Studenti měli pátrat po obětech komunismu, ministryně projekt stopla. *iDNES.cz*. 1. 5. 2010 (http://zpravy.idnes.cz/studenti-meli-patrat-po-obetech-komunismu-ministryne-projekt-stopla-1k1-/domaci.aspx?c=A100429_130552_studium_bar, 13. 3. 2013)

Sasínová, Petra (2009). Jak učit o zločinech komunismu. *Aktuálně.cz*. 4. 6. 2009
(<http://aktualne.centrum.cz/domaci/spolecnost/clanek.phtml?id=639041>, 15. 3. 2013)

Semelová Marta (2009). Výzva odborné sekce ÚV KSČM k aktivnímu postoji veřejnosti proti antikomunismu, neonacismu a rasismu. *Svaz mladých komunistů Československa*. 12. 1. 2009 (http://www.komsomol.cz/clanky/058_vyzva.html, 3. 4. 2013)

Stopy totality (2011). *Anotace* (<http://www.stopytotality.org/o-projektu/annotace>, 12. 3. 2013)

Tomeček, Slavoj (2010). *Metodika výuky základů společenských věd na středních školách z pohledu pedagogické praxe – náměty pro začínajícího učitele* (<http://projekty.osu.cz/synergie/dok/opory/tomecek-metodika-vyuky-zsv-na-ss.pdf>, 24. 5. 2012)

Ústav pro studium totalitních režimů (2008). *Plán činnosti ústavu na rok 2008* (<http://www.ustrcr.cz/cs/plan-cinnosti-ustavu-pro-rok-2008#vzdelavaciprojekty>, 1. 2. 2013)

Ústav pro studium totalitních režimů (2012). *Průzkum: Soudobým dějinám je na školách věnován velký prostor* (<http://www.ustrcr.cz/cs/pruzkum-soudobym-dejinam-je-na-skolach-venovan-velky-prostor>, 28. 2. 2013)

Výzkumný ústav pedagogický v Praze (2007). *Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů na gymnáziích* (<http://rvp.cz/filtr-ZKE-DC-1>, 12. 2. 2013)

Výzkumný ústav pedagogický v Praze (2007). *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia* (<http://rvp.cz/informace/dokumenty-rvp/rvp-g>, 12. 2. 2013)

Časopisové a novinové zdroje

Lipták, Lubomír (2001). L'Historiographie Slovaque après 1989. In: Lavabre, Marie-Claire – Mayer, Françoise – Mares, Antoine. *Mémoires du communisme en Europe centrale* (Praha: CeFRes), s. 181-198.

Orholz, Pavel (2013). Studenti jednali s hejtmanem o školství. *Právo*. 12. 2. 2013, s. 10

Vagenknecht, Jiří (2000). Situace ve vyučování nejnovějších dějin v základních a středních školách. In: Khonová, Jana, *Národnostní menšiny. Historické souvislosti*

některých aktuálních problémů v Evropě a v ČR. XII. letní škola historie. (Praha: Porta linguarum), s. 143-150.

8 Resumé

This diploma work follows the problem of reflecting communism in Czechoslovakia in the subject Elementary social science at four-year grammar schools in České Budějovice.

There has been a long-term public debate claiming that young people have a serious lack of knowledge about the period of communist Czechoslovakia. I therefore decided to research this claim among teachers. The main aim of this diploma work is to prove the hypothesis that the period of communist Czechoslovakia is not adequately reflected by teachers in the subject Elementary social science.

The work has a theoretical and a practical part. The theoretical part explains why it is important that young people understand the history of their nation. It then gives an overview of how Czech society dealt with and came to terms with its communist past and in relation to that how the problem of teaching about communism in schools has been developing. The next part of this diploma work maps out the students anti-communist activities after the district elections in the autumn 2012. The conclusion of the theoretical part describes the characteristics of the Elementary social science subject.

In the practical part data obtained from four teachers from grammar schools in České Budějovice is quantified and coded. The data was obtained using the method of qualitative research in the form of in-depth semi structured interviews. During the interviews I focused on obtaining answers to several research questions which contribute to painting a whole picture about the current teaching around communist Czechoslovakia in Elementary social science. Proving or disproving the hypothesis was obviously the objective of the interviews.

In the next chapter the obtained data and answers to the research questions are evaluated. The conclusion of this evaluation is that at the grammar schools in České Budějovice communist history is reflected quite extensively in the subject Elementary social science. Thus the hypothesis of this diploma work is disproved.

9 Přílohy

Příloha č. 1: Otázky pro polostrukturovaný rozhovor

Reflexe socialistického Československa v současné výuce ZSV

Hlubkový rozhovor

Dotazníkové šetření:

- 1) Jaká je Vaše aprobace?
- 2) Jaké je Vaše vzdělání?
- 3) Jak dlouho učíte?
- 4) Na jaké škole/kde učíte?
- 5) Jak dlouho učíte na této škole?
- 6) Jaké učíte ročníky?
- 7) Kolik hodin týdně ZSV máte v jednotlivých ročnících?
- 8) Je to podle Vás dostatečné?
- 9) Podílel/a jste se tvorbě ŠVP?
- 10) Jste s ním spokojena? Měly by se v něm podle Vás udělat nějaké změny co se ZSV týče?
- 11) Je v ŠVP Vaší školy zahrnuto v ZSV téma komunistického/socialistického Československa?
- 12) Dostanete se v reálné výuce k tomuto tématu?
- 13) Je to spíše nárazově, pokud je to zrovna „k tématu“, nebo cíleně připravujete hodinu tak, že se o tom chcete zmínit?
- 14) Kolik tématu komunistického/socialistického Československého věnujete zhruba času? Kolik vyučovacích hodin za jeden školní rok?
- 15) Myslíte si, že máte dostatečný prostor se tomuto tématu věnovat v hodinách ZSV?
- 16) Máte pocit, že jsou studenti dostatečně informováni o této problematice z jiných předmětů? (Dějepis)
- 17) Zmiňujete se o Československu v letech 1948, 1968, 1989?
- 18) Máte pocit, že o tom žáci něco vědí? Že se v této problematice orientují?
- 19) Máte pocit, že to žáky zajímá?
- 20) Považujete za důležité, aby žáci znali komunistickou historii své země?
- 21) Používáte k výuce o tomto tématu nějaké pomůcky (dobové video nebo audio záznamy, literaturu, denní tisk)?
- 22) Uvažovali jste o školním projektu na toto téma, nebo už ho dokonce máte?
- 23) Pořádáte exkurse, výlety nebo besedy k tomuto tématu? Třeba i ve spolupráci s jinými předměty?
- 24) Zúčastnil/a jste se nějakého semináře pro pedagogy kvůli problematice výuky o komunismu?

- 25) Jak jste se o něm dozvěděl/la?
- 26) Sledujete výukové projekty pro školy některých organizací? Např. Ante bellum, ÚSTR, MF Dnes, PANT?
- 27) Byl vaší škole nějaký výukový projekt k této tématice nabídnut?
- 28) Je něco na co jsme během rozhovoru zapomněli?
- 29) Je něco, co byste chtěl/la, doplnit nebo zdůraznit?

Příloha č. 2: Transkripce polostrukturovaného rozhovoru Gymnázium 1 (pilotáž)

Gymnázium 1

1. Jaká je Vaše aprobace?

Český jazyk a literatura, dějepis a základy společenských věd.

2. Jaké je Vaše vzdělání?

3. Jak dlouho učíte?

4. Na jaké škole/kde učíte?

Jenom tady a na té teologické fakultě.

5. Jak dlouho učíte na této škole?

Celý rok a kousek. Předtím jsem učil na Základní škole v Dubném u Českých Budějovic.

6. Jaké učíte ročníky?

Jaké ročníky neučím. Neučím primu, to znamená v podstatě 6. třídu. Neučím tercii letos. A tím to v podstatě končí. Jinak učím ve všech třídách. V každé něco.

7. Kolik hodin týdně ZSV máte v jednotlivých ročnících?

Tak když to vezmeme postupně, tak řekněme, že v primě nejsem. Tam je to jedna hodina. V sekundě tam je to taky jedna hodina. V tercii nepůsobím, tam jsou to už 2 hodiny. V kvartě jsou to 2 hodiny týdně. V kvintě jedna hodina týdně – základy společenských věd. Předtím je to výchova k občanství, pochopitelně. V prvním ročníku je to jedna hodina týdně. Stejně tak jedna hodina to je i v druhém ročníku a sextě. Ve třetáku jsou to celkem 4 hodiny a ve čtvrtáku je to společensky-vědní seminář.

8. Je to podle Vás dostatečné?

Určitě.

9. Podílel/a jste se tvorbě ŠVP?

Když to řeknu krátce, tak ne. Samozřejmě, že ho každý rok nějak ladíme. Dělají se tam drobné změny, ale na tvorbě jsem se nepodílel.

10. Jste s ním spokojena? Měly by se v něm podle Vás udělat nějaké změny co se ZSV týče?

V zásadě ano, protože změny se dělají jen drobné. Kdybych byl hodně nespokojen, tak by se muselo udělat něco zásadnějšího.

11. Je v ŠVP Vaší školy zahrnuto v ZSV téma komunistického/socialistického Československa?

Dostaneme se k němu. Dostáváme se k němu na nižším stupni v kvartě. Tam to i logicky patří v souvislosti s vazbami na hodiny dějepisu. A pak se k němu samozřejmě dostáváme při výuce sociologie a politologie. To znamená ve druhém ročníku, respektive v sextě. Případně ve třetím ročníku.

12. Dostanete se v reálné výuce k tomuto tématu?

Viz otázka č. 11

13. Je to spíše nárazově, pokud je to zrovna „k tématu“, nebo cíleně připravujete hodinu tak, že se o tom chcete zmínit?

Oba případy. To záleží, co zrovna probíráme. Zmiňuji, jak nárazově, tak i cíleně.

14. Kolik času zhruba věnujete tématu komunistického/socialistického Československa? Kolik vyučovacích hodin za jeden školní rok?

Pokud se dá ten čas zarámovat do nějakých hodin, což to prostupuje hodně předměty, tak 10 hodin určitě.

15. Myslíte si, že máte dostatečný prostor se tomuto tématu věnovat v hodinách ZSV?

Vzhledem k tomu, že je to hrubý odhad, tak bych řekl, že je to dostatečné. Protože možná je to víc. Ten počet je odhadem a spíš se snažím držet při zemi.

16. Máte pocit, že jsou studenti dostatečně informováni o této problematice z jiných předmětů? (Dějepis)

Myslím si, že ano. Obecně si myslím, že studenti jsou dnes až příliš informováni o čemkoliv. Někdy neumí ty informace utřídit podle důležitosti. Pro ně je to prostě jeden pytel informací. Myslím, že je to problém té stávající generace studentů. Zatímco u nás to byl třeba hlad po informacích.

17. Zmiňujete se o Československu v letech 1948, 1968, 1989?

Samozřejmě. Jsou to osudová čísla, osudové letopočty, tak tvoří jakýsi rámec.

19. Máte pocit, že o tom žáci něco vědí? Že se v této problematice orientují?

Vždycky je potřeba rozlišovat studenta od studenta, žáka od žáka. Takže si myslím, že řadě z nich to jde jedním uchem dovnitř a druhým ven. Ty informace se k nim dostávají a dostávají se k nim opakovaně. Čili ten student, pro kterého je to svým způsobem relevantní, tak tu informaci drží.

20. Máte pocit, že to žáky zajímá?

Jak koho, záleží na konkrétním jedinci. Je to hodně individuální.

21. Považujete za důležité, aby žáci znali komunistickou historii své země?

Samozřejmě.

22. Používáte k výuce o tomto tématu nějaké pomůcky (dobové video nebo audio záznamy, literaturu, denní tisk)?

Filmy, prezentace například z moderni-dejiny.cz. To je hodně využívaný portál.

23. Uvažovali jste o školním projektu na toto téma, nebo už ho dokonce máte?

Tak kolegové tady dělali projekt před 2 roky na květnové volby 1946. To byl poměrně velký a úspěšný projekt. Myslím, že díky tomu stoupla obecně informovanost všech studentů, protože to pojali tak, že jednotlivé skupiny studentů zastávali různé politické názory těch politických stran, které v rámci Národní fronty vstupovaly do těch voleb. Takže tady byla kampaň komunistů, národních sociálů atd. Spoustu studentů to chytlo a díky tomu porozuměli té poválečné situaci, která vlastně už té totalitě nahrávala. O nějaké demokracii se nedá moc mluvit.

24. Pořádáte exkurse, výlety nebo besedy k tomuto tématu? Třeba i ve spolupráci s jinými předměty?

Besedy pořádáme. Zase bych mohl jmenovat, kdybych si vzpomněl. Myslím tu paní, co nedávno umřela tady v Českých Budějovicích. Zažila pochod smrti. Tak s ní jsme měli besedu. Pravidelně se beseduje s různými pamětníky toho komunistického vězení.

25. Zúčastnil/a jste se nějakého semináře pro pedagogy kvůli problematice výuky o komunismu?

26. Jak jste se o něm dozvěděl/a?

27. Sledujete výukové projekty pro školy některých organizací? Např. Ante bellum, ÚSTR, MF Dnes, PANT?

Všechny tyto projekty využíváme. Dokonce jsme tady získali po nějakém školení vojenských historiků i výukové materiály z Ústavu vojenské historie. Záleží na těch školách, jak po tom šáhnou, jak často se obrací. S těmito společnostmi to už funguje na takové dlouhodobé vzájemné komunikaci. S některými z nich i na takové přátelské bázi. Spolupracujeme

například s památníkem Terezín. Já jsem si tuhle aktivitu přetáhl ze základní školy, s kterou jsme tam jezdili. Jezdili jsme i do Osvětimi.

28. Byl vaší škole nějaký výukový projekt k této tématice nabídnut?

29. Je něco na co jsme během rozhovoru zapomněli?

Hlavně já si myslím, že záleží na konkrétním jedinci. Musím říct, že mě občas šokuje ta mladá generace, jejich názory, které samozřejmě slyší z domova. To je třeba, že za komunistů bylo líp, že ta společnost byla lepší a spravedlivější apod. Když to člověk slyší od patnácti - šestnáctiletého studenta, tak si říká, že opravdu se musíme vyvarovat tomu, aby se ty hrůzy ještě někdy v životě tohoto lidstva opakovaly jenom proto, že zapomeneme. Protože teď zrovna nevím, jestli to sledujete, se ti ekonomové v Praze zabývali tím, jak se dařilo tomu komunistickému hospodářství a došli k zajímavým, a ne zrovna lichotivým výsledkům. Je to způsob, jak se vyrovnat s dnešní dobou. My si myslíme, že už hůř být nemůže, přitom si žijeme relativně skvěle. Já si občas s nadsázkou zpívám písně Jiřího Dědečka. On zpívá: Nejšťastnější jsem byl v řadách pionýra, kde se zesměšňoval kapitalista. V zásadě tak vzpomíná na dětství. Byl jsem dítě, tak co. To dítě to neřeší. My jsme taky jako děti všichni chodili čekat merunu, jak se říká a nikdo do nás marxismus a leninismus nelil, ale přesto nás vedli soudruzi. A většina z nich jsou dnes pánové.

30. Je něco, co byste chtěl/la, doplnit nebo zdůraznit?

Příloha č. 3: Transkripce polostrukturovaného rozhovoru Gymnázium 2

Gymnázium 2

1. Jaká je Vaše aprobace?

Český jazyk a základy společenských věd.

2. Jaké je Vaše vzdělání?

Já jsem vystudoval pedagogickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze. A potom jsem si ještě dělal doktorát, který jsem vlastně dokončoval tady na Jihočeské univerzitě. Tehdy to ještě bylo přes filozofickou fakultu, obor Novější česká literatura.

3. Jak dlouho učíte?

14 let.

4. Na jaké škole/kde učíte?

Tady. A předtím jsem byl dlouho zaměstnán tady v Arpidě, jako učitel a vychovatel. A pak moje úplně první praxe byla základní škola v Lipnici nad Sázavou. Tam odsud pocházím. Pak jsem byl rok na východní Ukrajině a tam jsem vlastně učil. Tam jsem byl ve městě Maniopol, to je takový stotisícový, panelákový, ošklivý město. A tam je vesnice, jmenuje se Čechohrad. A ta má vlastně asi 2000 obyvatel a z toho asi tisícovka jsou češi, kteří už tam přišli někdy v 19. století. Je to vlastně největší český společenství v těch zemích bývalého

Sovětského svazu. A teď rok a půl jsem strávil v Chorvatsku. Vlastně učitelé češtiny jsou takhle vysíláni do těch oblastí, kde žijou krajané a pomáhají tam takhle udržovat ten jazyk.

5. Jak dlouho učíte na této škole?

Na téhle škole učím vlastně 11 let, ale s dvouletou přestávkou. Jsem tady 2 roky nebyl, a předtím 10 let ano a teď tu zase jsem.

6. Jaké učíte ročníky?

Učím jenom ty nejvyšší v současné době. Maturanty a třetáky, respektive septimu.

7. Kolik hodin týdně ZSV máte v jednotlivých ročnících?

Dvě hodiny týdně. Plus ještě učím semináře. Třetáci mají jeden dvouhodinový seminář. A čtvrtáci mají jeden jednohodinový a ještě jeden dvouhodinový.

8. Je to podle Vás dostatečné?

Já myslím, že jo. My máme vlastně v každém ročníku 2 hodiny základů společenských věd.

9. Podílel/a jste se na tvorbě ŠVP?

Ano, podílel.

10. Jste s ním spokojen/a? Měly by se v něm podle Vás udělat nějaké změny, co se ZSV týče?

No, my když jsme to tvořili, tak jsme nevěděli, k čemu to vlastně bude. Nevěděli jsme, jestli to bude jenom nějaká formalita. Teď už bych to udělal asi trochu jinak. Víc bych se zaměřil, aby to skutečně znamenalo nějakou větší proměnu pro tu školu, aby to mělo nějakou větší návaznost na tu praxi. My jsme to trochu tvořili jako nutný zlo. Je tam takovej ten jazyk, co tam ministerstvo chce mít. Tak to nás jako učitele samozřejmě otrávil. To můžu mluvit nejen za sebe. V zásadě ta myšlenka je asi dobrá. Tak to teď budeme upravovat, aby nám to vyhovovalo ještě lépe než předtím.

11. Je v ŠVP Vaší školy zahrnuto v ZSV téma komunistického/socialistického Československa?

No, my to tam právě máme jako strašně obecně pojmenovaný. Jako v té škatulce totalitního světa, totalitního myšlení a totality. Obecně to tam je. Nicméně v hodinách se tomuto tématu věnujeme. Dáváme tomu docela velkou důležitost, obzvlášť v těch seminářích.

12. Dostanete se v reálné výuce k tomuto tématu?

Viz otázka č. 11

13. Je to spíše nárazově, pokud je to zrovna „k tématu“, nebo cíleně připravujete hodinu tak, že se o tom chcete zmínit?

Ve třetáku, respektive v septimě, se začíná se základy státu a právní teorie a politologie. V rámci výuky té politologie se tam seznamujeme s těmi takovými základními totalitními ideologiemi, komunismus, fašismus. Čteme tam ukázky textů, přímo ideových – třeba proslov Hitlera, ukázku z Leninova díla. Snažíme se přímo na těch textech ukázat znaky totality. Prostě, že to není nějaká dobrá myšlenka, které se chopili zlí lidé ale, že už v té samotné ideologii je ta zřůdnost. Tak to je jedna věc. Potom v rámci toho semináře ve třetím ročníku, je tam takový blok, který je věnovaný takový filozofický antropologii k tématům, ke kterým nedojde ve filozofii. A je tam i téma svoboda. My tam čteme třeba Orwella – 1984. Tak na tom, na téhle literatuře si ukazujeme znaky totalismu a tím vlastně ten seminář trochu komunikuje s tou hodinou. A potom třeba k 17. listopadu pořádáme nějaký projektový den. My jsme dělali, když bylo 20 let od revoluce, tak jsme dělali projekt

„Jeden den v totalitním světě“. Vlastně celý den škola žila tím tématem totality. Třeba tělocvikáři tady nacvičili spartakiádu nebo děti byly oblečené jako pionýři. A tak dále. A taky tady byly hodiny, které se věnovaly různým tématům, které s tou totalitou nějak souvisejí. Odpoledne jsme měli promítání nějakých filmů. Hodně spolupracujeme s Člověkem v tísní a Amnesty International nebo s Živou pamětí, co se týče té totality. No a pak se tady odpoledne a večer konala ta studentská mše při svíčkách, tady v kostele. Ta to zakončila. Něco podobného se snažíme dělat každý rok, třeba besedu s nějakými pamětníky. Teď jsme třeba promítali film, taky od Člověka v tísní: „Mami, nikomu jsem neublížil“. Což je vlastně o estébácích. A měli jsme tu vlastně historika, který se tím tématem zabývá. Takže formou těhle besed a nebo v hodinách se tím zabýváme. Pak jsme vlastně organizovali „Maraton dopisů pro Amnesty International. To bylo na den lidských práv v prosinci. Takže děti tady psaly dopisy, třeba do Běloruska prezidentovi Lukaščenkovi a do podobných míst, kde jsou lidé nespravedlivě souzeni, za konkrétního člověka, aby byl propuštěn.

14. Kolik času zhruba věnujete tématu komunistického/socialistického Československa? Kolik vyučovacích hodin za jeden školní rok?

Nejvíce v tom třetíáku a v septimě. To je minimálně 5 hodin plus ještě ty projekty.

15. Myslíte si, že máte dostatečný prostor se tomuto tématu věnovat v hodinách ZSV?

Já myslím, že jo. Já se cítím svobodný v téhle věci. Je důležité, aby o tomhle studenti věděli.

16. Máte pocit, že jsou studenti dostatečně informováni o této problematice z jiných předmětů? (Dějepis)

Já myslím, že se to strašně zlepšuje. Opravdu, když jsem začínal učit, tak ten dějepis končil někdy v roce 1945. A potom už to nestíhali probírat. Nebo to bylo tomu učiteli nepříjemný to probírat. Dneska si opravdu myslím, že se o tom víc mluví v tom dějepisu, víc se to soustřeďuje na ty otázky, ze kterých roste naše společnost. Takže si myslím, že se to postupně zlepšuje, a že ty informace studenti mají. Někdy si někteří myslí, že jim to vtlukáme do hlavy až moc. Ale to jsou spíš výjimky, kteří si to přinášejí z domova, tenhle postoj.

17. Zmiňujete se o Československu v letech 1948, 1968, 1989? Máte pocit, že o tom studenti něco vědí?

Já myslím, že ano. Samozřejmě, je jim to třeba vzdálený. Jako mé generaci byl vzdálený rok 1968. Tak jim je zase vzdálený rok 1989. Ty informace, ale mají. Vědí, co se zhruba dělo v naší zemi.

18. Kdy na tyto roky narážíte nejčastěji?

19. Máte pocit, že o tom žáci něco vědí? Že se v této problematice orientují?

20. Máte pocit, že to žáky zajímá?

Většinou je to zajímavé. Třeba zrovna minulý týden ve čtvrtek jsme měli seminář o Bělorusku, a fakt tam vznikla taková zajímavá beseda. Diskuze o tom, jak se může tomu Bělorusku

pomocť, a jakou roli v tom hraje Rusko. A byli jsme taky minulý týden na festivalu Jeden svět od Člověka v tísni, tady v Kotvě na projekci. Tak jsme to právě spojili s tím tématem, jestli je Rusko svobodná země. A viděl jsem, že je to fakt zajímavé. Vlastně vůbec to neberou jako nějaký problém, který se jich vůbec netýká. Samozřejmě nedá se to říct o všech studentech. Hodně se tam promítá, jak se k tomu staví v těch rodinách. Ale obecně bych řekl, že je to pro ně zajímavé téma.

21. Považujete za důležité, aby žáci znali komunistickou historii své země?

Určitě.

22. Používáte k výuce o tomto tématu nějaké pomůcky (dobové video nebo audio záznamy, literaturu, denní tisk)?

Hodně dokumentární filmy, hodně z databáze toho Člověka v tísni nebo z toho, co objevím na webu. Různý i didaktický pomůcky, které k těm filmům jsou. Různé hry a cvičení. Pak taky různý internetový zdroje, a tak. Já jsem členem Amnesty International, tak ty jejich údaje a jejich aktivity taky podporujeme a využíváme.

23. Uvažovali jste o školním projektu na toto téma, nebo už ho dokonce máte?

Ten 17. listopad. Tradičně se účastníme toho festivalu Jeden svět. Pak taky ten Maraton dopisů. Zapojili jsme se do projektu Amnesty. To bylo jenom 30 škol v celé republice a my jsme byli mezi nimi. Teď už si nevzpomínám, ale když se něco vyskytne tak do toho jdeme.

24. Pořádáte exkurse, výlety nebo besedy k tomuto tématu? Třeba i ve spolupráci s jinými předměty?

Pořádáme. Teď třeba. Příští týden ve středu jedeme do parlamentu podívat se na jednání poslanecké sněmovny. Pak máme prohlídku kostelu Cyrila a Metoděje, kde byli naši parašutisti. To je vlastně muzeum Heidrichiády. A večer jdeme do divadla Na Zábradlí. Jinak se chodíme dívat sem na jednání krajského soudu, tradičně. A co se týče tohoto tématu, tak dějepisaři mají projekt, že se chystá návštěva Osvětimi.

25. Zúčastnil/a jste se nějakého semináře pro pedagogy kvůli problematice výuky o komunismu?

Mnohokrát jsem byl právě na tom školení, co pořádá Člověk v tísni pro učitele, ať už v Praze nebo v Brně. V Praze jsem byl často. Teď v poslední době už ne, protože na to škola nemá peníze. Ale celkově jsem těch seminářů zažil možná 5 nebo 6.

26. Jak jste se o něm dozvěděl/a?

Já jsem vlastně ještě zapomněl, že tady máme filmový klub. Studenti veřejně promítají filmy v Horké vaně. Je to veřejně přístupné, je to vlastně i v programu kulturních akcí i na Facebooku. A vlastně minulý týden bylo téma totality. Měli jsme tam jako hosta pana Dohnala, což je tajně vysvěcený kněz. Tak nám vyprávěl, jaké to bylo, když byl například vyslýchán v Bartolomějský tajnou policií. To dělají přímo studenti ze septimy. A každý měsíc promítají filmy s tematikou lidských práv. Já jsem takovým patronem, ale všechno ostatní

dělají studenti. Oni si vybírají filmy, zvou hosty, dělají ty facebookové události. Tak to jsem zapomněl ještě dodat. Toho si moc vážím.

Takže, vy když jste takhle aktivní v tomto tématu, tak jste se o těch seminářích dozvěděl sám?

Ano, já jsem se o nich dozvěděl z jejich nabídek, které posílají učitelům, kteří jsou tam zaregistrovaní.

27. Sledujete výukové projekty pro školy některých organizací? Např. Ante bellum, ÚSTR, MF Dnes, PANT?

Post Bellum, ty sleduju hodně. Těch si vážím. Ale nespolupracujeme s nimi. Ještě Člověk v tísni, Amnesty a Živá paměť. To jsou takové tři hlavní organizace, se kterými spolupracujeme.

28. Byl vaší škole nějaký výukový projekt k této tématice nabídnut?

Třeba při těch projektových dnech během 17. listopadu, tak vždycky máme nějakou aktivitu od nich. Třeba Živá paměť nám zprostředkovala hosta nebo Člověk v tísni nám nabídl film. Amnesty pro nás dělá takovou výstavu o tom, jak za minulého režimu pomáhala v Československu. Takže tyto dílčí aktivity k tomu projektu od nich dostáváme. Od Člověka v tísni jsme měli i grant. Díky němuž jsme mohli pořídit třeba květiny pro ty hosty. Pak jsme koupili 20 balónů štěstí a vypouštěli jsme je jako jeden balón za jeden rok svobody. Ale že by pro nás třeba připravili nějaký celodenní projekt, to ne. To se spíš dohodneme na nějaký participaci na tom projektu.

29. Je něco na co jsme během rozhovoru zapomněli?

Teď 23. budeme mít ve filmovém klubu paní kapitánku Petru Trudovou. Tak kdybyste se chtěla přijít podívat, tak je to 23. dubna v Horké vaně od 6 hodin. A to je žena, kapitánka armády, která byla na misích v Afghánistánu, v Bosně a teď právě se vrátila z Afriky. Budeme tam o ní pouštět takový medailon od České televize a ona bude mít svoje fotky z těch oblastí. Tak to je hrozně zajímavý host. Profesionální vojačka, která ví o těch současných problémech ve světě.

30. Je něco, co byste chtěl/a, doplnit nebo zdůraznit?

Příloha č. 4: Transkripce polostrukturovaného rozhovoru Gymnázium 3

Gymnázium 3

1. Jaká je Vaše aprobace?

Je to tak, že moje aprobace je společenské vědy a ruský jazyk. Já jsem ruštinářka.

2. Jaké je Vaše vzdělání?

Moje vzdělání je vysokoškolské.

3. Jak dlouho učíte?

Učím 28 let.

4. Na jaké škole/kde učíte?

Učím na této naší škole – Gymnázium Jírovceva 8, České Budějovice. Předtím jsem učila na dvou učilištích. Dneska to jsou integrované školy. Začínala jsem na učilišti strojírenským. Tam jsem byla 2 roky a potom na učilišti v Suchém Vrbném a to bylo učiliště služeb.

5. Jak dlouho učíte na této škole?

Tak tady na té škole učím 19 let.

6. Jaké učíte ročníky?

Ročníky? Jaké učím ročníky? Učívala jsem vlastně všechny od primy až do čtvrtáku, ale v poslední době učím hlavně už třetíáky, čtvrtáky. No, někdy i prváky, druháky, ale hlavně ty vyšší ročníky. Nižší ročníky už skoro neučím. V současné době učím druhý ročníky, třetí, čtvrtý a semináře.

7. Kolik hodin týdně ZSV máte v jednotlivých ročnících?

Semináře máme i ve třetím ročníku – dvouhodinové a ve čtvrtáku máme tříhodinový seminář. Takže máme, co se týče seminářů, té časové dotace poměrně dost, ale je to jednohodinový předmět v prváku a druháku a to je naprosto nevyhovující. Učit jenom jednu hodinu tenhle předmět, je z praktického hlediska prostě špatně. Odpadne Vám třeba jedna hodina, protože se jde na nějakou akci, jste nemocní a už máte skluz za půl měsíce v podstatě. Těžko se to dohání. Někdy jsem měla opravdu málo hodin. Máme mít alespoň 33 hodin za rok a měla jsem třeba 26 nebo 27 hodin. A to je hrozně málo.

A v těch vyšších ročnících už je to lepší?

V těch vyšších ročnících už je dobře. To už je dvouhodinová dotace ve třetíáku, normálně občanka a potom dvouhodinová dotace semináře. Takže 4 hodiny. A tři hodinová dotace ve čtvrtáku, 3 hodiny semináře. Takže 6 hodin. Takže se dohání všechno, co se třeba nestihlo.

8. Je to podle Vás dostatečné?

Dostatečné to je až v těch vyšších ročnících. V tom nižším ročníku bych si přála větší časovou dotaci, ale tak zase musím brát ohled na jiné předměty. Takhle už to máme postavený a celkem je to zaběhlý, takže jsme zvyklí, ale někdy to nevyhovuje.

9. Podílel/a jste se tvorbě ŠVP?

No, podílela a celkem jsme to s kolegyní sestavily tak, abychom to teď nějak zvlášť neměnily.

10. Jste s ním spokojen/a? Měly by se v něm podle Vás udělat nějaké změny co se ZSV týče?

Jsem spokojená, vyhovuje nám to. Nemyslím si ale, že ŠVP by nějak radikálně měnilo naše školství k větší kvalitě. To je asi všeobecný názor.

11. Je v ŠVP Vaší školy zahrnuto v ZSV téma komunistického/socialistického Československa?

Jako vysloveně abychom tam měli, třeba formulované téma, to nemáme. Ale řekněme, že právě v tom semináři se učí tak 3-4 hodiny „Historie ústavnosti českých zemí“, takže porovnáváme ústavu z roku 1948 a nástup komunistů, od února až po ústavu 9. května. Potom tam máme ústavu z roku 1960, tu socialistickou ústavu, tam máme prostě ukázky z té ústavy, včetně článku číslo 4 o vedoucí úloze komunistické strany. Rok 1968, jednak zase pražské jaro, co všechno tomu předcházelo a potom ten Zákon o federaci z roku 1968. Změny v roce 1989 – sametová revoluce. Pak máme Chartu 77, jako speciální téma a boj za

lidská práva tady v České republice. Potom máme osobnost Jana Patočky. Zmiňujeme Václava Havla. Politické procesy zmiňujeme, ale nemám to vysloveně jako téma. Máme závěrečné maturitní práce a teď konkrétně holčina u mě dělá práci o procesu s Miladou Horákovou s dokumenty z té doby. Takže je to zadané téma a oni to poté veřejně prezentují. Ve třetáku se zadává, a potom ve čtvrtáku prezentují. Pozveme třetáky, ti si to poslechnou. Ale vše to je podle vlastního výběru a shodou okolností tam letos toto téma je ohledně těch procesů. Samozřejmě, že třeba Rudolfa Slánského taky zmiňujeme. Prostě ano, ale nemáme tam přímo téma „Procesy v 50. letech“.

12. Dostanete se v reálné výuce k tomuto tématu?

Viz otázka č.11

13. Je to spíše nárazově, pokud je to zrovna „k tématu“, nebo cíleně připravujete hodinu tak, že se o tom chcete zmínit?

Některé témata tam třeba vysloveně máme. Například Charta 77 nebo sametová revoluce a všechny ty okolnosti okolo sametové revoluce. Někdy se k tomu ale taky dostaneme jenom nárazově. Protože zrovna je o nějakých věcech řeč. Já nevím, jestli bych taky mohla zmínit, třeba ve filozofii otázky marxismu-leninismu. Máme třeba téma na semináři terorismus. Teď jsem si vzpomněla, jestli vám něco říká termín „Rudé brigády“ a „Frakce Rudé armády v Německu“ a oni tyhle buňky byly školeny tady v Československu, takže StB je podporovalo. To je takové to, kdy na to narazíme, jak to tam v podstatě bylo.

14. Kolik času zhruba věnujete tématu komunistického/socialistického Československa? Kolik vyučovacích hodin za jeden školní rok?

Není jich málo. Když to ale vezmu třeba první ročníky: V prvním ročníku máme téma psychologie. Takže tam se toho tématu nedotkneme. Ve druhém ročníku máme sociologii a trošku z té politologie, takže tam už v rámci, třeba ideologií můžeme dostat ke komunismu, fašismu a těmto věcem. Ale kolik tak hodin řekněme v té sociologii za rok, tak 2 až 3 hodinky. Potom ve třetáku je politologie, právní věda a trochu ekonomie, takže se k tomu dostaneme taky. Probíráme třeba na semináři přechod centrálně plánované ekonomiky v ekonomiku tržní. Co všechno se tady muselo udělat, aby vůbec se mohla nějak nastartovat ta ekonomika v tom Československu v roce 1989 – 1990 včetně třeba i kupónové privatizace. Já jsem v tomhleto už pamětník, tak můžu o tom vyprávět. Já jsem byla i držitelkou investičních kupónů. V tom třetím ročníku bych už hovořila o 10 – 15 hodinách, v kterých se dotkneme té doby. A potom máme filozofii. Bereme to stylem, že probíráme klasické dějiny filozofie, po té historické linii, nikoliv, že bychom si vzali tématicky ontologii, gnozeologii. To se mi zdá dost obtížný. Když já jsem studovala, tak nám říkali, že je to to nejjednodušší z filozofie, projet to z toho historického hlediska a seznámit se s těmi významnými osobnostmi. Dneska je třeba takový ten trend přemítat o bytí a jsoucnu a kdo se k tomu jak vyjádřil. Také jsem se o toto pokusila, ale bylo to opravdu složité a studenti v tom měli zmatek. Je lepší si ty události poskládat do nějaké návaznosti, a potom na veřejce už na tom můžou stavět. No tak to takhle děláme už tradičně. A právě v tom 20. století se dostaneme na toho Jana Patočku, nebo i zmiňujeme Karla Kosíka, Milana Machovce, Ferdinanda Peroutku třeba.

15. Myslíte si, že máte dostatečný prostor se tomuto tématu věnovat v hodinách ZSV?

No nevím no. Jako vy tady potom máte i otázku jestli si myslím, že o tom žáci vědí dost tady o té době. Myslím si, že neví. Když přichází z těch základních škol, tak se u nás konkrétně na naší škole ví, že kolegové, co učí dějepis, tak se u nás hodně dbá na to, aby se to probralo. Takže se k tomu určitě dostanou. Víím ale od studentů, že se často ani nedostali ke 2. světové válce. Co se týče dějpisu. A oni si opravdu pletou rok 1948, rok 1968. Úplně, naprosto si pletou jméno Jan Opletal a Jan Palach. To je pro ně naprosto zaměnitelné. Příliš se neorientují. Začíná se tedy poměrně na čisté louce v tomto. Tak někdo určitě to zvládne. To jsou ti, co chtějí studovat ty humanitní vědy a nějakou tu historii, občanku třeba a nebo práva. Nevím, jestli si to ale všichni odnáší a mají to srovnáno, kdy, co, jak. Podle mě by mělo být více času na nějakou diskuzi. I když letos se toho probralo poměrně hodně, díky té aktivitě studentů z Třeboně, do které se naši studenti také zapojovali. Do takového toho boje proti komunistické radní, paní Baborové. Takže jsme o tom diskutovali. Samozřejmě ne všichni byli pro. Naši studenti, konkrétně Šimon Heller, to je náš student. I nějaký kluci ze sexty jsou aktivní. Prostě proto jsme se dostali k té diskuzi.

16. Máte pocit, že jsou studenti dostatečně informováni o této problematice z jiných předmětů? (Dějepis)

Viz předchozí.

17. Zmiňujete se o Československu v letech 1948, 1968, 1989?

Viz předchozí.

18. Kdy na tyto roky narážíte nejčastěji?

Viz předchozí.

19. Máte pocit, že o tom žáci něco vědí? Že se v této problematice orientují?

Viz předchozí. Někdo ví třeba dost. Je to také o tom jak se o tom baví v rodinách. Jak to probíhá, jak si sdělují ty informace. Takže někdo obeznámen je. Ale někdo vůbec.

Kdybyste to měla nějak zobecnit, tak jak na tom jsou vaši studenti zde na gymnáziu? Spíš jsou, a nebo spíš nejsou obeznámeni?

No já bych jim spíš dala to znamínko plus, spíš ano. Není to ale tak, jak já bych si to představovala. Někdy mě opravdu nějaká ta nevědomost zarazí.

20. Máte pocit, že to žáky zajímá?

Některé ano, některé vůbec. A ta politika jako celkově, tak z jedné čtvrtiny nebere ty lidi vůbec. Nesledují věci, prostě je pro ně moc obecný, obtížný. Řekla bych, že tak z jedné čtvrtiny až z jedné pětiny. Ale je to poměrně dost velké číslo. A zase na druhou stranu jsou tací, kteří tím vysloveně žijou a jsou velice aktivní. Jako máme třeba hodně velikou účast, jezdí studenti na pražský summit - tu simulaci OSN. Tak tady máme, myslím, asi 4 skupiny, které vytvořili. Všichni se dostali a sepisují eseje, jsou aktivní, jsou tady ve studentském parlamentu na magistrátu. Takže abych to shrnula. Jedna pětina je opravdu aktivní, zajímavá

se a jedna pětina, abych nebyla přísná, se tady o ty věci naprosto nezajímá. Nezajímá je to, no.

My jsme přírodovědný gympl. Hodně tady studenti jdou na medicínu, chemii, biologii. Opravdu dost. Co si budeme povídat, ono to chce taky ten čas. Takže když se chci věnovat těmto předmětům a chci být dobřej, tak nemůžu zase tak být v obraze. Takovýhle studenti obvykle jsou. Ale vždycky se najde někde určitý procento, u kterých mě překvapí nezájem. Ale nebudu si zas tak stěžovat. Ne, máme tady výborný děti.

21. Považujete za důležité, aby žáci znali komunistickou historii své země?

To určitě. To považuji za základ.

22. Používáte k výuce o tomto tématu nějaké pomůcky (dobové video nebo audio záznamy, literaturu, denní tisk)?

My máme spoustu dokumentárních filmů v rámci toho cyklu „Jeden svět“. Teď to běží. Spolupracujeme, tak vždycky dostaneme. Pouštíme filmy a chodíme pravidelně na jejich projekce. Ale abychom měli nějaký speciální materiál, to ne. Máme tady nějaký soubor historických dokumentů, ale to moc nevyužíváme.

23. Uvažovali jste o školním projektu na toto téma, nebo už ho dokonce máte?

Ne, ani jsme neuvažovali.

24. Pořádáte exkurse, výlety nebo besedy k tomuto tématu? Třeba i ve spolupráci s jinými předměty?

Ne. Možná kolega na dějepis. Ten bere na výuku takový ty pamětníky. Ale to je v rámci dějepisu. My v rámci občanky ne.

25. Zúčastnil/a jste se nějakého semináře pro pedagogy kvůli problematice výuky o komunismu?

V poslední době, co jsem se zúčastnila, tak bylo Amnesty International. Dělá takový kurzy o lidských právech. Na ale přímo zaměřený kurz ne. Já už jsem prodělala tolik kurzů. Dřív ano teď už také spíš ne. Nejsou na to peníze – pouštět ze škol. Musí za vás někdo zasuplovat a ty školy jsou na tom opravdu hrozně špatně. Škola si nemůže dovolit suplovanou hodinu, protože za suplovanou hodinu musí ten kantor dostat o něco víc než za svoji řádnou hodinu. Takže se to pouští. Je to všechno o penězích. Jakmile ta škola ty peníze nemá, tak to aby si to učitelé platili ze svého, nebo si brali neplacené volno, to nejde.

26. Jak jste se o něm dozvěděl/la?

Dostávám spoustu nabídek. Ale teď poslední 3 – 4 roky se neúčastním. Kromě toho Amnesty.

27. Sledujete výukové projekty pro školy některých organizací? Např. Ante bellum, ÚSTR, MF Dnes, PANT?

O těchto projektech nic nevím.

28. Byl vaší škole nějaký výukový projekt k této tématice nabídnut?

Nepamatuju se. Spíš v poslední době se ty projekty týkají Evropské unie. Ale problematice komunismu moc ne. Hodně chodí nabídky o židovství.

29. Je něco na co jsme během rozhovoru zapomněli?

30. Je něco, co byste chtěl/la, doplnit nebo zdůraznit?

Příloha č. 4: Transkripce polostrukturovaného rozhovoru Gymnázium 4

Gymnázium 4

1. Jaká je Vaše aprobace?

Čeština, dějepis na Filozofické fakultě v Praze.

A co přesně učíte?

No tak teď učím češtinu, společenský vědy a vedle toho učím ještě logiku.

2. Jaké je Vaše vzdělání?

3. Jak dlouho učíte?

Letos to je už 40. rok.

A jak dlouho učíte na této škole?

Na této škole učím od roku 1994. Takže už to taky bude pomalu 20 let.

4. Na jaké škole/kde učíte?

5. Jak dlouho učíte na této škole?

6. Jaké učíte ročníky?

Letos poprvé učím základy společenský věd i v nižších ročnících gymnázia. Učím tercii a kvartu. A potom učím ještě první a druhý ročník čtyřletého cyklu a poslední ročník maturanty.

7. Kolik hodin týdně ZSV máte v jednotlivých ročnících?

Tak pokud jde o ty nižší ročníky, tak tam je jedna hodina týdně. Pak je jedna hodina týdně i v tom prvním ročníku čtyřletého cyklu a od toho druhého ročníku už jsou ty hodiny dvě. V předposledním ročníku přibývá ještě dvouhodinový seminář. Ten je i v tom posledním ročníku.

8. Je to podle Vás dostatečné?

Tak každý učitel vždycky řekne, že má málo času na předmět. Já se přiznám, že mi to stačí. Ono není zas tak moc podstatné jak moc těch hodin je, ale to co se v nich učí.

9. Podílel/a jste se tvorbě ŠVP?

Podílel jsem se, i když právě vzhledem k tomu, že jsou tady mladší kolegové, tak jsem se nepodílel už tak významně. Přenechal jsem to z hlediska perspektiv mladším. Výhradně jsem se podílel třeba na té logice.

10. Jste s ním spokojen/a? Měly by se v něm podle Vás udělat nějaké změny co se ZSV týče?

Já si myslím, že jak je ten školní vzdělávací program postaven, tak já proti němu žádný podstatný výhrady nemám. Myslím si, že to tak možný je. Já mám spíš výhrady vůči rámcovým vzdělávacím programům jako takovým. Protože si myslím, že je omyl tvrdit, že osnovy učitele svazovaly a naopak. Rámcový vzdělávací program mu dává větší svobodu. Já si myslím, že je to přesně naopak. Ty osnovy, které platily naposled před tímhle rámcovým vzdělávacím programem, byly velmi svobodné. Tam je vtip v těch kompetencích. Tam se mají určit už jisté kompetence, jinými slovy řečeno, my už jsme vedeni k tomu, ne jenom, že máme o něčem mluvit, ale už i jak o tom máme mluvit. V tom je ten rozdíl. Osnovy nám řekly jenom nějaký fakt, o kterém se máme zmínit a nemáme ho pominout. Neurčovaly, ale v jakém smyslu o něm máme mluvit. Kompetence se už pletou i do toho v jakém smyslu o tom máme mluvit. To je, myslím, daleko horší než to, co bylo předtím. Ještě je to do té doby, kdy se to netestuje. V momentě, kdy se to začne testovat. Tak to už by bylo velmi svazující. Takže upřímně řečeno, mně je jedno, jak se tomu říká. Jestli se tomu říká vzdělávací program nebo osnova, to mě nezajímá. Mě zajímá ten obsah. A v tom byly ty osnovy svobodnější.

11. Je v ŠVP Vaší školy zahrnuto v ZSV téma komunistického/socialistického Československa?

Tak jistě, ale ne přesně takto. Narážíme na to při probírání nejrůznějších témat. Je to celým tím ŠVP prostoupeno. Především se snažím, aby studenti neviděli tu dobu jednolitou, aby pochopili různé její fáze.

12. Dostanete se v reálné výuce k tomuto tématu?

Tak samozřejmě, že je spousta příležitostí, jak se k tomuto tématu dostat. Věnují se tomu kolegové v dějepisu. Já se tomu věnuji také při těch společenských vědách. Probírá se politologie, sociologie, ekonomie, takže tam je toho celá řada.

13. Je to spíše nárazově, pokud je to zrovna „k tématu“, nebo cíleně připravujete hodinu tak, že se o tom chcete zmínit?

Jak říkám, dostaneme se k tomu jednak při tématech politologických, sociologických, ekonomických, etických, filozofických. Takže je to vlastně rozprostřeno ve všech těch oborech. Pak můžou být speciální témata, která probíráme v rámci toho semináře.

14. Kolik času zhruba věnujete tématu komunistického/socialistického Československa? Kolik vyučovacích hodin za jeden školní rok?

No, to se opravdu dá velmi těžko spočítat, protože ve výuce na to často narážíte v nějakých souvislostech, byť se o tom vůbec nebaví. Možná bych to vyjádřil procentuálně. To procento bude určitě poměrně dost vysoký. Upřímně, není moc témat, která by mě přímo k té době nezavedla. Takže tipuju tak 80 % se toho dotkne.

15. Myslíte si, že máte dostatečný prostor se tomuto tématu věnovat v hodinách ZSV?

Z hlediska časové prostoru, tak ano. Bohužel v poslední době, kdy se u nás vyhroutil současná politická situace (volby a zde v jižních Čechách souvislosti s paní Baborovou), tak mám takový pocit, že toho prostoru jaksi z vůle poněkud ubývá. Je to nepříjemné, máte-li ve výuce přímo studenty, kteří jsou těmi aktivisty a s jejichž počínáním já nesouhlasím. To je problém. Do školy by ta přímá politická akce neměla vůbec zasahovat. Ve škole může být politická diskuze a svobodná. Ale ne přímá politická akce. V momentě, kdy Vám na půdě školy podepisují petice, nosí plakety s tím či oním prezidentským kandidátem, tak je to problém. Jsou to moji žáci, které klasifikuji, a oni můžou mít pak pocit, že ten můj opačný politický názor než mají oni, se může promítat i v jejich klasifikaci. To je nepříjemný. Do školy nepatří přímá politická akce. Konec konců, Školský zákon to i sice nepřesně zakazuje. On tam zakazuje pouze přímou propagaci politických stran a hnutí. Ta Baborová byla antipropagace. To v tom zákoně přímo takhle není. A já si myslím, že ani to do té školy nepatří. Takže mám z toho v některých třídách nepříjemnosti. Necítím se v tom tak jakože úplně svobodný. Je to takový pocit, že bych si měl zase dávat pozor na to, co říkám.

16. Máte pocit, že jsou studenti dostatečně informováni o této problematice z jiných předmětů? (Dějepis)

Tento pocit skutečně nemám. Záleží samozřejmě na jak kterém učiteli, samozřejmě. Já si myslím, že ten dějepis to taky těžko může sám zvládnout. Obecně řečeno, ta informovanost studentů o té době je dobrá. Obecně řečeno, o tyto události není zájem. Studenti se poměrně málo sami informují o tom, co se děje. Když se zeptám, co se aktuálně děje kolem Kypru, tak oni jsou o tom informováni velmi málo. Takže, pokud jsou o té době komunismu informováni, tak jsou informováni velmi jednostranně. Ta informovanost je velmi plochá, neumí ty věci rozlišovat. To, čeho se jim dostává, tak ten pohled na tu dobu spíš nějak deformuje, než aby ten pohled byl nějaký plastičtější. Takže, ta informovanost by byla, ale neodpovídá té realitě. Oni tu dobu nezažili, což jim samozřejmě, nemůže nikdo vytýkat. Já jsem také nezažil druhou světovou válku. Není ani nijak velká vůle se poučit v některých aspektech. Doba není černobílá. Potíž je spíš v tom černobílém vidění, které vidím jako nebezpečí.

17. Zmiňujete se o Československu v letech 1948, 1968, 1989?

Samozřejmě, že ano. Je to vlastně součástí těch témat, jak jsem o tom hovořil. Ale jak jsem mluvil o té černobílosti vidění. Je velmi těžké například přivést k nějakému přemýšlení o tom, že ta doba od toho roku 1948 do roku 1989 se skládá z velmi různých etap toho vývoje. Zkrátka rok 1948 je kvalitativně něco úplně jiného než ten rok 1968. A teď jim vysvětlit proč lidé, kteří v roce 1948 dělali nějakou revoluci, tak najednou v roce 1968 byli z té strany vyhozeni. To už jsou takové ty věci, co oni moc neberou. Oni jsou poměrně hodně vedeni médii a konec konců i ve školách často k tomu, že je to jedolitá doba jakési totality, kde to bylo od počátku úplně stejné. Jenže ono to tak nebylo. Takže když s nimi mluvím, tak zrovna s tím rokem 1968 je trochu problém. Jim se to z tohoto pohledu zdá být nepochopitelný. Problém je v té ideologizaci dějin. Dějiny se dnes, jak na školách, tak i v médiích idealizují a neodpovídá to té historické realitě.

18. Kdy na tyto roky narážíte nejčastěji?

19. Máte pocit, že o tom žáci něco vědí? Že se v této problematice orientují?

Ne, ten pocit skutečně nemám. Ty informace jsou velmi strohé a často ideologicky tříděny.

20. Máte pocit, že to žáky zajímá?

Ne, tyto témata je příliš nevzrušují. Čili smyslem žáka dnes ve škole je dosáhnout úspěchu. Úspěch je od slovesa uspěchat. A když příliš spěcháte tak spoustu věcí, které Vás nijak neovlivňují při té cestě k úspěchu, tak Vás ani tolik nezajímají. Nechci říct, že by nebyli žáci, které to nezajímá, ale není jich zrovna moc. A když už tak spokojeně spočívají v takových těch klišé, s těmi se spokojí. Je dost obtížné, jim ty klišé nějakým způsobem rozmlouvat.

21. Považujete za důležité, aby žáci znali komunistickou historii své země?

Já to považuji za velmi důležité, protože ona ta minulost velmi úzce souvisí s naší přítomností. A ta konfrontace je v mnoha ohledech zajímavá a nesmírně poučná.

22. Používáte k výuce o tomto tématu nějaké pomůcky (dobové video nebo audio záznamy, literaturu, denní tisk)?

Ano, používám především formu odborné literatury a textů. Mám například i sbírku fotografií z roku 1968 nafocenou tady v Budějovicích. Různé dokumenty jim čtu. Některé dokumenty mám přímo pravé, právě jak jsem studoval na Filozofické fakultě v Praze. Takže mám dokumenty typu zprávy Stranické organizace studentské z filozofické fakulty, což jsou velmi zajímavé texty z té doby. Mám třeba i dokumenty z těch stávek, co se tady vedly a tak. Takže mám řadu zajímavých dokumentů. Ale jak říkám, nemám pocit, že by to dnes ty žáky nějak zajímalo. Až na pár výjimek.

23. Uvažovali jste o školním projektu na toto téma, nebo už ho dokonce máte?

Já nevím, co všechno se dá zahrnout pod termín projekt, protože dnes už je všechno projekt a já už se v tom nějak neorientuju. Je to takový módní trend ty projekty. Já jsem třeba napsal učebnici literatury a taky to nenazývám projekt. Asi se dá jako projekt počítat to, že naše škola spolupracuje s Člověkem v tísni. Zúčastňujeme se těch filmových záležitostí. Někteří vybraní zájemci jezdí do parlamentu do Štrasburku. Takže ano, máme tu takové věci, co se dají nazvat projekt.

24. Pořádáte exkurse, výlety nebo besedy k tomuto tématu? Třeba i ve spolupráci s jinými předměty?

Ano, probíhají tady besedy i s různými místními politiky. Já jsem třeba měl dobrý kontakt s Jiřím Havlem. Ten už bohužel zemřel. Dále mě napadá poslanec Zvěřina. Jak říkám, jezdíme do toho Štrasburku, jezdíme do koncentračních táborů. Ono těch projektů je strašně moc a my si musíme vybírat, protože pak bychom už neučili vůbec.

25. Zúčastnil/a jste se nějakého semináře pro pedagogy kvůli problematice výuky o komunismu?

Já osobně jsem se toho nezúčastnil, protože z hlediska svého věku nemám potřebu. Jak říkám, materiálů mám sám dost, protože jsem se sám dost často aktivně účastnil té doby, ale kolegové se toho zúčastňují, kolega Volný například. Já bych se tam, ale určitě nic nového nedozvěděl.

26. Jak jste se o něm dozvěděl/a?

Organizace nás oslovují, dokonce v takové míře, že jim nemůžeme ani všem vyhovět, protože by toho bylo příliš. Takže se spíše držíme takových těch osvědčených a zaběhlých. Měli jsme jednu takovou dobrou akci školy. V divadle se odehrávali besedy s disidenty. A tyto besedy běží do dnes. Arnošt Lustig třeba, ale i jiný jako Václav Bělohradský. Tak toho se naše škola zúčastňuje. Musím, ale říct, že o to není takový zájem, jako třeba v těch 90. letech. To tam chodili z naší školy téměř stovky studentů, dneska jsou to spíš už jen desítky.

27. Sledujete výukové projekty pro školy některých organizací? Např. Ante bellum, ÚSTR, MF Dnes, PANT?

Já osobně ne. O Člověku v tísní něco vím. O ÚSTR vím jen to, že tam šéfuje moje spolužačka. Víím, že existují, víím o těch projektech, občas si prohlížím ty zaslané materiály, zkrátka o tom vím. Přiznám se, že to mojí výuku nijak neobohacuje. Zase na druhou stranu víím, že spoustu mých kolegů to používá. Já bych s tím používáním těch materiálů byl opatrný, protože víím, že to vede k idealizaci a tomu příliš jednostrannému vidění. Vštěpujeme zkrátka někomu svůj názor a já strašně nerad vštěpuju. Spíš je učím myslet.

28. Byl vaší škole nějaký výukový projekt k této tématice nabídnut?

No to jsou třeba takový ty filmy „Jeden svět“. Tak to ano.

29. Je něco na co jsme během rozhovoru zapomněli?

Já se obecně domnívám, že ty společenské vědy jsou oborem důležitým a v podstatě největší problém v dnešní době vidím v pojetí toho oboru. Jednak je to jemně zideologizovaný a s tím taky souvisí snaha zredukovat obsah společenských věd na jakýsi základ. Například politologii a právo, aby se ten žák učil třeba, jak má volit a jaké jsou volební systémy, místo učit se přemýšlet o podstatě věcí. Proč to tak je. Školství je nebezpečný tím podle mě, že předkládá žákům jakési kuchařky, co má dělat. Ale už daleko méně po nich chce, aby se ptali, proč to tak je. A tím si myslím, že jsou ty společenské vědy dost ohroženy. My je jen učíme takovou kuchařku, jak se v té politice pohybovat. Předkládáme jim jakási hotová řešení, hotové názory. Největším nebezpečím školy je, že zaměňuje názor a fakt. Něco se předkládá jako pevný fakt, a přitom to je jen jeden z tisíce názorů. To vidím jako hrozbu. Takže škola může být i v jakémisi pohledu nebezpečná. Jak řekl Mark Twain: Nikdy jsem nedopustil, aby škola stála v cestě k mému vzdělání. Tím se celý život řídím.

30. Je něco, co byste chtěl/la, doplnit nebo zdůraznit?